

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 27 (2866)
8 ліпеня 1977 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАУ БССР

цана 8 кап.
Выдаецца з 1932 г.

Таленты і паклоннікі.

Фота І. АБРАЗЦА.

Векапомная праўда.
ДУМКАМІ АБ ПРАЕКЦЕ
КАНСТЫТУЦЫІ СССР
ДЗЕЛІЦА
ПАВЕЛ КАВАЛЕУ.

Стар. 5

«Хай вам шчасцем
свецяць дні...»
ДА 95-ГОДДЗЯ 3 ДНЯ
НАРАДЖЭННЯ
ЯНКІ КУПАЛЫ.

Стар. 6—10

Шчасце.
АПАВЯДАННЕ
ЛЕАНІДА
ЛЕВАНОВІЧА.

Стар. 8—9

«Рух»: паэзія,
вобразнасць.
РАСКАЗ
ПРА НАРОДНЫ
ТЭАТР ПАНТАМІМЫ.

Стар. 12

Якой быць вёсцы?
ПАТАТКІ ВУЧОНАГА.

Стар. 14

Паэтычная проза.
ПАШТОУКІ
З ФРАНЦЫІ.

Стар. 15

БЫЦЬ СУМЛЕННЫМІ ТВАРЦАМІ

Гарачае і зацікаўленае абмеркаванне праекта новай Канстытуцыі СССР стала справай усіх савецкіх людзей. І гэта зразумела. Бо ў ёй кожны чалавек, дзе б і кім ён ні працаваў, знаходзіць «сваё». Народ абмяркоўвае сваю Канстытуцыю.

Гэтаму пытанню быў прысвечаны адкрыты партыйны сход Саюза кампазітараў БССР. З дакладам «Аб праекце Канстытуцыі СССР і задачах партыйнай арганізацыі, якія вынікаюць з даклада Генеральнага сакратара ЦК КПСС таварыша Л. І. Брэжнева і рашэнняў майскага (1977 г.) Пленума ЦК КПСС» выступіў сакратар партарганізацыі Б. Смольскі.

Ён спыніўся на тых буйных, прынцыповых зменах, што адбыліся ва ўсім грамадскім жыцці нашай краіны і якія абумовілі распрацоўку праекта новай Канстытуцыі, ахарактарызаваў асноўныя палажэнні яе. Дакладчык звярнуў увагу на тое, што Савецкая дзяржава ставіць сваёй мэтай пашырэнне магчымасці для развіцця грамадзянскіх свабод і творчых сіл, здольнасцей, аказвае падтрымку творчым саюзам, а гэта накладвае асабліва адказнасць і на беларускіх кампазітараў.

— Я сведка і ўдзельнік росквіту культуры нашай краіны, — сказаў у сваім выступленні народны артыст БССР Ю. Семіянка. — Неабмежаваны творчы магчымасці ў нас былі заўсёды. Але новай Канстытуцыяй прадугледжана далейшая, яшчэ большая падтрымка творчых арганізацый. Такой увагі да дзеячаў культуры няма ні ў адной краіне свету.

Працягваючы гэтую думку, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Д. Камінскі падкрэсліў, што ў адказ на клопаты ўрада кампазітары павінны быць сумленнымі тварцамі музыкі, не заставацца ў даўгу перад народам.

Слова прадстаўляецца заслужанаму дзеячу мастацтваў БССР Г. Вагнеру.

— Усё пазнаецца ў параўнанні, — сказаў ён. — Я часта бываю за рубяжом і маю такую магчымасць — параўноўваць. Мне даводзілася бачыць у Турцыі, напрыклад, як дзеці, замест таго, каб хадзіць у школу, чысцяць абутак на вуліцах гарадоў. Гэта ява капіталістычнага свету, у той час як у нас наогул не стаіць такога пытання: вучыцца дзецям у школе ці зарабляць сабе на харчы.

Зараз ідзе вострая эканамічная і ідэалагічная барацьба двух сістэм. Мы, дзеячы культуры, павінны зрабіць усё магчымае для ўздыму культурыга ўзроўня нашага чалавека, для выхавання ў нашай моладзі камуністычнай прынцыповасці.

Кампазітар Э. Тыманд прапанавала звярнуць увагу на больш шырокую прапаганду музыкі, практыкаваць выезды кампазітараў разам з выканаўцамі ў самыя розныя населеныя пункты рэспублікі, што прынясе ўзаемную карысць як аматарам музыкі, так і яе тварцам.

Аб рабоце з маладымі кампазітарамі, аб сумленных адносінах да сваёй творчасці, неабходнасці ствараць цікавыя, высокамастацкія творы аб нашым сучасніку таварылі на сходзе заслужаныя дзеячы мастацтваў БССР Д. Лукас, М. Шнійдэрман, кампазітары С. Картэс, І. Кузняцоў, Р. Сурус.

Усе выступаючы аднадушна адобрылі рашэнні майскага (1977 г.) Пленума ЦК КПСС і праект Канстытуцыі СССР.

На сходзе былі намечаны канкрэтныя мерапрыемствы Саюза кампазітараў па прапагандзе і вывучэнню праекта новай Канстытуцыі СССР.

ПЕСНІ НАД СОЖАМ

гэтага калектыву, і пачыналі палёт свой усе яго песні.

«Рэчанька» — ансамбль малады, малады і яго вакалісткі. Але, тым не менш, уліваецца народная «Рэчанька» у прафесіянальнае мастацтва. Так, стварыўшы ўласны дуэт, былі запрошаны ў Белдзяржфілармонію Ларыса Зур і Ларыса Юраец. Там жа ў вакальна-інструментальным ансамблі «Верасы» выступае Людміла Шамяткава. У Беларускай дзяржаўнай харавой капэле сцявае Люба Мігалева. Ніна Лямановіч стала хормайстрам Вялікага тэатра оперы і балета Беларускай ССР, сёлета застаньвае яна Белдзяржкансерваторыю імя Дунярскага; там жа вучыцца Людміла Пашчанка і Ларыса Шкуто.

І. КІРЭЙЧЫК.

ГАВОРКА ПРА МАЛАДЫХ

Адбылося пасяджэнне бюро секцыі прозы, на якім разглядаюцца творчасць маладых пісьменнікаў Івана Шальманава і Алега Ждана.

Іван Шальманаў — аўтар зборніка апавяданняў «Дзень пачынаўся». Нядаўна выйшла яго новая кніга — аповесць «Цагельня». У апавяданнях малады пісьменнік выявіў умельства бачыць мастацкую дэталю, няблага будаваць сюжэт, шукаць тую жывінку, якая як бы знутры асвятляе яго герояў. Па-свойму паказвае І. Шальманаў людзей працы ў аповесці «Цагельня». Праўда, у гэтым творы ёсць і пэўныя недахопы — шаблонныя сітуацыі, рытмыцкі кампазіцыі, расцягнутасць. Аб усім гэтым зацікаўлена гаварылі ў сваіх выступленнях А. Кулакоўскі, П. Місьно, А. Жук, В. Адамчык, М. Кругавых.

Алег Ждан, перш чым прыйсці ў літаратуру, працаваў мантажнікам, ліцейчыкам, інжынерам-дыспетчарам. Адначасова вучыўся, скончыў Літаратурны інстытут імя М. Горькага. А. Ждан — аўтар кнігі «Во время прощания», аповесці «В гостях и дома», «Девушки-красавицы». А. Масарэнка адзначыў, што А. Ждан добра ведае сучаснасць, піша аб людзях неспакійных характараў, якія ў працы бачаць крыніцу радасці і жыццёвых поспехаў. В. Казно газарыў, што А. Ждан піша аб перажытым, убачаным, адсюль — натуральнасць аўтарскай інтанацыі, праўдзівасць і перананальнасць сітуацый. М. Кругавых і М. Гамолка паралі маладому празаіку глыбей раскрылі чалавечы характары, напаяўняць творы большым сацыяльным зместам і псіхалагізмам.

На пасяджэнні выступіў сакратар праўлення СП БССР Іван Чыгрынаў.

СПРАВАЗДАЧУ ТРЫМАЮЦЬ ЮНЫЯ

У Брэсце адбыўся сумесны справаздачны канцэрт Брэсцкага музычнага вучылішча, якому хутка споўніцца 40 гадоў, і яго «малодшага брата» — баранавіцкага, якому няма яшчэ і дзесяці.

У першым аддзяленні выступалі госці. Вельмі многія канцэртныя нумары былі выкананы на высокім прафесіянальным узроўні. Гэта ў першую чаргу датычыцца выступлення хору пад кіраваннем В. Варонінай, які выканаў некалькі твораў рускіх і беларускіх кампазітараў, сярод якіх і такі складаны, як «Спадарожная песня» Глінкі.

З салістаў асабліва хочацца вылучыць балалаечніка Сяргея Рэгеля: ён тонка і адухоўлена выканаў «Камарынскага» ў апрацоўцы Трафімука.

У другім аддзяленні выступалі братаўчане. Выдатна прагучала «Мелодія» Дворжана ў выкананні факультэцкага хору пад кіраваннем Н. Трафімука. Агульны хор вучылішча пад кіраваннем заслужанага дзеяча культуры І. Вінаградвай з майстарствам выканаў светлы і паэтычны твор Глінкі «Венецыяская ноч». Як заўсёды, добра выступалі ансамблі народных інструментаў і скрыпачоў.

Хочацца адзначыць баяны аркестр, лідм кіруе педагог В. Рышкоў. У красавіку гэты калектыв выступаў у Мінску і заняў першае месца на Рэспубліканскім конкурсе харавых і аркестравых калектываў. І вось на сумесным канцэрте ён зноў прадманастраваў свае высокія выканаўчыя якасці...

Канцэрт, прысвечаны 60-годдзю Кастрычніка, прайшоў з вялікім поспехам. Ён быццам падсумаваў вялікую канцэртную і музыкальна-асветную работу ў мінулым навучальным годзе.

З. КАРПІНОВІЧ.

60 З КАСТРЫЧНИКАМ У СЭРЦЫ

САВЕЦКІ ХАРАКТАР

Сёння, на шасцідзясятым годзе Савецкай улады, у нашым жыцці ўсё звязана з роднай Савецкай уладай. І праца, і быт, і культура, і законы — усё ўладкавана па-нашаму, па-савецку. І нічога вакол старога, дарэвалюцыйнага, за выключэннем хіба толькі гістарычных помнікаў. Галоўнае ж дасягненне наша — новы чалавек, наш савецкі характар. Мільёны такіх людзей насяляюць нашу цудоўную зямлю. Гэта пра іх сказаў у данладзе на майскім (1977 г.) Пленуме ЦК КПСС Леанід Ільіч Брэжнеў: «Склалася новая гістарычная супольнасць людзей — савецкі народ».

У нашай творчасці мы тансма маем справу з людзьмі, фактамі, катэгорыямі савецкага паходжання, нягледзячы на тое, што часам паглыбляемся ў даўнія часы. І працуем мы з вялікім натхненнем, дараваным нам Савецкай уладай, пішам мы з Кастрычнікам у сэрцы.

Мяне заўсёды прыцягвала тэма сучаснасці, калі можна так сказаць, навейшай сучаснасці. Героямі маіх кніг часцей за ўсё былі лётчыкі, якія добра ведаю і вельмі любяць. Мне чамусьці здаецца, што менавіта ў гэтых людзях крылатага племені найбольш выразныя рысы новага савецкага характара. Усе яны — і шматвобразныя камандзіры караблёў, якія вядуць па далёкіх трасах лайнераў аэрафлоту, і малады лейтэнанты, напітаны, на чых плячах трывае баявая машына ВПС, — на мой погляд, крышачку незвычайныя.

Некалькі гадоў назад на нямецкай зямлі, выратоўваючы ад навіскай бяды нямецкіх грамадзян, загінуў савецкі лётчык Іванушкін. У час начных палётаў ён выконваў на сваім звышзвычайным знішчальніку вучэбнае заданне. Усё ён зрабіў добра і ўжо ўзяў курс на свой аэрадром, але раптам спыніўся рухаваць. Выпадак вельмі рэдкі, але ўсё ж магчыма. Самалёт імліва набліжаўся да горада, які якая аназаўся на шляху, — да соннага горада. І таму Іванушкін не стаў адразу катапульціравацца, а перш за ўсё паспрабаваў адварнуць машыну, якая пікіравала на горад. Яму ўдалося гэта зрабіць, але якой цаной... Цаной ўласнага жыцця. Выкарыстаў парашут лётчык не паспеў. Самалёт урэзаўся ў зямлю сярод шырокага поля.

Капітана Аляксандра Іванушкіна за яго гераічны подзвіг пасмяротна ўзнагародзілі ордэнам. А баяны таварышы ажыццявілі яго даўнюю мару — зрабілі эскадрыллю выдатнай.

У час службы ў Групе савецкіх войск у Германіі я не раз бываў у гэтай эскадрылі — і тады, калі ён камандаваў капітан Іванушкін, і пасля яго гібель. Падраздзяленне гэта і па сённяшні дзень адно з лепшых. І, вядома ж, работа з такім фантачным матэрыялам, падобным на расплаўлены метал, садзейнічала творчаму натхненню. Неўзабаве былі напісаны тры аповесці, якія выйшлі ў вайсковым выдавецтве адной кнігай «Крылы навірост».

Такія людзі, як Іванушкін, як яго аднапалчане, — гэта дастойныя і цудоўныя ўнукі Кастрычніка. Пра іх хочацца напісаць больш і лепш.

Коротка скажу пра сваю новую работу, якая толькі што закончана і чакае прысуду чытача. Гэта раман у двух частках «Таварыш камандуючы». Правобразам галоўнага героя таксама стаў канирэты чалавек, з якім мне давялося працаваць і служыць побач на працягу многіх гадоў. І зноў гутарна пойдзе пра сённяшнія армейскія будні, пра людзей ратнай працы і вайскага абвязку, сярод якіх асабліва вылучаецца — не высокім рангам, зразумела, а характарам і справамі — генерал-паліоўнік Балаліхін Аляксандр Міхайлавіч. Усе магчымасці свайго службовага становішча, усю сваю вялікую ўладу ён аддае барацьбе за сцягджэнне ўжыцці камуністычных ідэалаў, норм савецкага вобраза жыцця. Вострасюжэтныя сітуацыі, шчыра скажу, не даводзілася выдумляць. Іх так многа ў жыцці, на тых напрыхнах і ўчастках, дзе працуе, змагаецца, робіць подзвігі савецкі чалавек, выхаваны Кастрычнікам.

Віктар ТРУХМАНЕНКА.

МАСТАЦТВА ВУЛЦІ І ПЛОШЧАЎ

Больш за сто работ 76 аўтараў сабрала першая рэспубліканская выстаўка афармлення мастацтва, якая адкрылася ў Мінску ў Палацы мастацтваў. Большасць работ ужо атрымала «прапіску» на вуліцах, плошчах, стадыёнах, у інтэр'ерах клубуў, службовых памяшканняў і прамысловых прадпрыемстваў.

Выдатны ўзор вырашэння інтэр'ера навуковай установы — работа па афармленню Беларускага навукова-даследчага санітарна-гігіенічнага інстытута, выкананая ў метале і дрэве. Арыгінальны ўбор знойдзены для Юбілейнай плошчы ў Мінску: з адных і тых жа элементаў можна склаць розныя кампазіцыі.

На Баранавіцкім заводзе аўтаматых ліній мастакі пакапаціліся аб адзіным стылявым вырашэнні афармлення цэхоў, службовых кабінетаў, куткоў адпачынку, нагляднай агітацыі.

БЕЛТА.

ДЗЕНЬ ДОБРЫ, КНІГА ЭСТОНІІ

У час адкрыцця выстаўкі эстонскай кнігі: старшыня Дзяржкамвыда БССР М. Дзялец, намеснік старшыні Дзяржкамвыда ЭССР К. Тэра, намеснікі старшыні Дзяржкамвыда БССР Р. Ткачук, П. Карпаў, А. Барушка, старшыня Дзяржкамвыда БССР Фота У. КРУКА.

Рэспубліканскі Дом работнікаў мастацтваў зноў прыхільна сустрапае аматараў літаратуры. 5 ліпеня тут урачыста адкрылася выстаўка эстонскай кнігі, арганізаваная Дзяржкамвыдамі братняй рэспублікі і Беларусі.

Наля пяцісот выданняў самых розных напрамаў і жанраў яснарава сведчаць аб высокім мастацкім афармленні і паліграфічным выкананні эстонскай кнігі.

Увагу наведвальнікаў прыцягваюць кнігі Купалы, Коласа, Тання, Пташнікава і іншых

беларускіх пісьменнікаў, а таксама творы новых эстонскіх сярброў — А. Тамсаара, Э. Вільдэ, Ю. Смуула, Э. Ранета, П. Куўсберга.

Выстаўка, якая працуе цяпер у Мінску, арганізавана ў адказ на прайшоўшую ў маі ў Таліне выстаўку кнігі Беларускай ССР.

На адкрыцці выстаўкі эстонскай кнігі выступіў намеснік старшыні Дзяржкамвыдаў Эстонскай ССР і Беларусі К. Тэра і Р. Ткачук.

ВЯЗЫНКА ЧАКАЕ ГАСЦЕЙ

На пытанні нашага карэспандэнта адказвае дырэктар Літаратурнага музея Янкі Купалы, пісьменнік Аляксей КУЛАКОЎСКИ:

— Пачатак гэтай добрай традыцыі — праводзіць на радзіме Янкі Купалы сьвяты паззі — быў пачацкім пяць гадоў назад, алі адзначалася 90-годдзе з дня нараджэння песняра. Што ювага у праграме сёлета сьвята паззі, чым будзе вызначацца яго характар?

— Характар сёлета сьвята паззі вызначаны самім часам, годам, у якім жывём: яго будзе праходзіць над знакам падрыхтоўкі да 60-годдзя Вялікага Кастрычніка. Неяк так навалося, што у Вязынцы да слова «паззі» далучылася «праца». Гэта трэба лічыць адзнакай плённага развіцця традыцыі, і сёлета зноў словы гэтыя, натуральна, падмацоўваючы і дапаўняючы адно аднаго, сталі поруч. То будзе сьвята паззі і працы, і яго павіна хорша паслужыць умацаванню іх вяртальнага саюза ў жыцці.

— Аляксей Мікалаевіч, як і пры ўдзеле якіх сіл праходзіла падрыхтоўка да сьвята?

— Падрыхтоўка праходзіла арганізавана, на дзяржаўным, мяжа на сказаць, узроўні, пры ўдзеле аддзела культуры ЦК КПБ, Міністэрства культуры рэспублікі, мінскіх абласных партыйных і савецкіх органаў, Саюза пісьменнікаў БССР. Канкрэтную дапамогу мы атрымліваем ад Маладзечанскага райкома партыі, у прыватнасці, ад яго другога сакратара В. А. Лішчкова, ад кіраўніцтва мисномага саўгаса, які носіць імя Янкі Купалы. Карачей кажучы, да сьвята ўсё гатова, Вязынка — зялёная, прыбраная, святочная — чакае гасцей. Толькі б надвор'е не падвільо...

— Адкуль жа павіны быць гасці?

— Акрамя «сваіх» — беларускіх пісьменнікаў, працоўных Маладзечанскага раёна, Мінска і Мінскай вобласці, мы чакаем гасцей з Масквы і Ленінграда, Расійскай Федэрацыі, Літвы, Латвіі і Украіны, з іншых нашых братніх рэспублік. Мы будзем рады вітаць усіх, хто б і адкуль ні прыехаў да нас у гэты дзень.

— Ну, а само сьвята? Якім яно мае быць?

— Хлебаробы саўгаса імя Янкі Купалы рыхтуюцца сустрэць гасцей па народнаму звычайу хлебам-салом. Пачатак урачыстасці — у 12 гадзін. Вецці сьвята будзе старшыня праўлення СП БССР, народны паэт Беларусі Максім Танк. У плане — урачыстае ўскладанне кветак да помніка народнаму песняру, агляд экспазіцыі ў філіяле музея і мемарыяльнага комплексу, купалаўскага запаведніка. Затым — выступленні беларускіх паэтаў усіх пакаленняў, выступленні гасцей, працоўных, вшчаванне і ўзнагароджанне перадавікоў прамысловасці і сельскай гаспадаркі. Натуральна, у час сьвята будзе шмат музыкі, будучы гучаць песні на вершы Янкі Купалы, будучы іграць аркестры. Адбудзецца вялікі канцэрт калектыву мастацкай самадзейнасці Мінска, Мінскай вобласці, выступаць самадзейныя артысты з Латвіі. Усё гэта набудзе характар масавага гуляння, сапраўднага сьвята савецкай паззі і патхіннай працы, нашай савецкай культуры.

Улічваючы ўзростную цікавасць працоўных да кнігі, да літаратуры, мы арганізуем у гэты дзень у Вязынцы вялікі кніжны кірмаш. Думаецца, многія кнігалюбы змогуць задаволіць там свае патрэбы.

Адным словам, у нядзелю, 10 ліпеня, шчыра запрашаем усіх аматараў роднай паззі на радзіму нашага вялікага песняра — у Вязынку.

ДЗЕСЯТЫ МАСКОЎСКИ

Учора ў сталіцы нашай Радзімы адкрыўся X Маскоўскі міжнародны кінафестываль, які выклікаў вялікую зацікаўленасць прадстаўніцтваў экраннага мастацтва 91 краіны свету і такіх арганізацый, як ААН і ЮНЕСКА. Конкурсны зьран знаёміць грамадзкасць Масквы і гасцей фестывалю з творами кінематографа, які мае шматгадовыя традыцыі і багаты вопыт, маладой кінематографіі краін, што нядоўна вызваліліся з пад наляльнага прыгнёту, з дасягненнямі кінамастацтва сацыялістычных краін.

Дзев'яты фестываль «За гуманізм кінамастацтва, за мір і дружбу паміж народамі». Стужкі, прадстаўленыя на конкурс, ацэньвае аўтарытэтнае журы, у склад якога ўваходзяць відныя дзеячы культуры розных краін. Мастацкія стужкі разглядае журы пад старшынствам народнага артыста СССР С. Расточнага, дзіцячыя — пад старшынствам вядомага кінажурналіста з ЧССР А. Браўсіла, дакументальныя — народнага артыста РСФСР А. Мядзведніка.

УЗНАГАРОДА ТЭАТРУ

За вялікую работу па мастацкаму аслвоўванню працоўных горада Мінска ў перыяд гастроляў у чэрвені—ліпені 1977 года Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў

Маскоўскі дзяржаўны ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга драматычны тэатр імя М. М. Яромалавай Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Пра творчасць Аркадзя КУЛЯШОВА

«Галіны магутнага дрэва» — так называецца рэцэнзія Міколы Арочкі, змешчаная ў чарговым, шостым нумары часопіса «Літаратурное обозрение». У ёй разглядаецца новая кніга народнага паэта Беларусі Аркадзя Куляшова «Хуткасць». Асноўную ўвагу аўтар скіроўвае на паэмы «Варшаўскі шлях» і «Хамуціс».

Сярод лаўрэатаў — Віктар КАЗЬКО

Падведзены вынікі Усесаюзнага літаратурнага конкурсу імя Мікалая Астроўскага пад дэвізам «Карчэгіны 70-х». Ён быў аб'ядлены ЦК ВЛКСМ, Саюзам пісьменнікаў СССР і выдавецтвам «Молодая гвардия». Было разгледжана больш трохсот твораў. Аўтарам лепшых з іх прысвоены прэміі, Ганаровыя дыпломы конкурсу. Сярод узнагароджаных другой прэміяй — наш зямляк Віктар Казько, аўтар кнігі апавесцей «Здраўстваў і прощай».

НАМ ПІШУЦЬ

У ЦЭНТРАЛЬНЫМ музеі У. І. Леніна ў Маскве з поспехам працуе выстаўка твораў маскоўскай мастачкі Валянціны Лаўровай «Ад Краснаарсна да Шушанскага».

У экспазіцыі — семдзесят шэсць карцін і эцюдаў, якія расказваюць пра месцы, звязаныя са знаходжаннем Уладзіміра Ільіча Леніна ў сібірскіх ссылах. Цэнтральнае месца на выстаўцы займае копія вядомай карціны «Вобсыс у Леніна і Крупскай у сяле Шушанскім», арыгінал якой захоўваецца ў ДOME-музеі У. І. Леніна ў Шушанскім.

У бліжэйшы час выстаўка пераедзе з Масквы ў Брэсцкую вобласць і будзе экспанавана ў Баранавічах.

А. КАСЯНКО.

НА ЧАРГОВЫМ пасяджэнні літаратурнага аб'яднання пры рэдакцыі газеты «Віцебскі рабочы» адбылося пытанне: «Справа і творы літаратуры вобласці да 60-годдзя Вялікага Кастрычніка». З уступным словам выступіў старшыня аб'яднання паэт Давід Сімановіч. Ён расказаў пра нядаўні пленум Саюза пісьменнікаў БССР, на якім ішла размова аб інтэрнацыянальных сувязях беларускай літаратуры, пра літаратурныя сустрэчы і вечары на прадпрыемствах і навучальных установах, пра новыя творы пачаткоўцаў, прысвечаныя Кастрычніку, нашаму сучасніку.

Потым удзельнікі пасяджэння наведалі музей піянерскай славы Палаца піянераў, дзе пазнаёміліся з цікавымі дакументамі рэвалюцыйнай і бальвоў славы, з гераічным мінулым Віцебска. Тут жа ў музеі перад наведвальнікамі прачыталі свае вершы Д. Сімановіч, В. Пчолка, У. Папковіч, У. Марудай, А. Карчэўскі.

А ўвечары па тэлебачанні выступілі маладыя паэты Л. Аршанна, Д. Грыгор'еў, С. Кавалёў, С. Рублёўскі, Я. АЗЕРНЫ.

ШМАТЛЮДНА было перад суботнім вечарам у Бялініцкім раённым ДOME культуры. Канцэртную залу запоўнілі рабочыя мясцовых прадпрыемстваў, інтэлігенцыя, навучэнцы школ і СПТВ. Прыйшлі аматара літаратуры і мастацкага слова.

Тут адбыўся літаратурны вечар, прысвечаны 60-годдзю Вялікага Кастрычніка. З дакладам «Беларуская савецкая літаратура за 60 год» выступіў сакратар Магілёўскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў БССР лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР імя Янкі Купалы, паэт Аляксей Пысін.

Затым свае вершы прачыталі маладыя паэты, члены літаратурнага аб'яднання пры рэдакцыі газеты «Запа камунізму» Васіль Дзевянін, Алег Пліндоў, Міхась Радоўскі.

Творы вядомых беларускіх пісьменнікаў выкакала лаўрэат II Усесаюзнага фестывалю мастацкай творчасці пра-

цоўных Лідзія Зялёнава. Цёпла прынялі прысутныя выступленні навучэнцаў тэатральнага аддзялення Магілёўскага культурнаасветвучылішча імя Крупскай, Д. ВАСІЛЬЕУ.

ШЫРОКІМ прызнаннем карыстаюцца ў гледачоў спонтанлі калектыву тэатральнай студыі Палаца культуры ордэна Леніна завода «Гомсельмаш». Нядаўна тут з вялікім поспехам прайшла прэм'ера новай пастаноўкі «Правінцыяльныя анекдоты» па п'есе А. Вампілава. У галоўных ролях заняты талар механазборачнага цэха № 2 Васіль Карлашоў, штампоўшчыца прэсавага цэха Вольга Лукомская, слесар-сантэхнік фарбавальнага цэха Аляксандр Рабыкін, талар механазборачнага цэха № 2 Барыс Пушноў, кантралёр аддзела тэхнічнага кантролю Валянціна Сталірова і іншыя.

У далейшых творчых планах студыяў — работа над спектаклем па вядомай апавесці В. Васільева «А святанні тут ціхлі...»

В. СЯМЕНАУ.

ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІЯ і грамадска-палітычныя часопісы Саюза пісьменнікаў Чувашскай АССР «Ялаў» («Сцяг») і «Таван Атал» («Родная Волга») часта публікуюць творы пісьменнікаў братняга беларускага народа. У гэты раз на старонках «Роднай Волгі» чытачы пазнаёміліся з вершамі Васіля Звёнкі і Аляся Ставера, апавяданнем Аркадзя Кандрусевіча «Больш». У нумары часопіса змешчаны таксама партрэты і кароткія біяграфіі пісьменнікаў.

Г. МЫЦІКАУ.

«ЗОРЫ НАД ПІНАЙ» — так называецца традыцыйнае сьвята літаратуры і мастацтва ў горадзе Пінску. На сустрэчу з аматарамі паэтычнага слова прыйшлі літаратары Казімір Камейша і Леанід Дайнека. Яны расказалі пра свой творчы шлях, пра развіццё беларускай літаратуры за гады Савецкай улады, прачыталі новыя вершы. Цікавым было таксама выступленне і мясцовых літаратараў — членаў літаб'яднання «Арбіта» пры аб'яднанай газеце «Палесская правда».

У заключэнне вечара ансамбль будтэатра № 2 г. Пінска «Палескія зоры» даў вялікі канцэрт.

В. ГРЫШКАВЕЦ.

НЕЗВЫЧАЙНАЯ выстаўка праходзіла нядаўна ў гарадскім ДOME культуры: на ёй былі прадстаўлены лепшыя малюнкi школьнай горада Ліды. Наведвальнікі з радасцю адкрывалі для сябе цудоўны свет савецкай дзетваў. Выстаўка нарысталася вялікім поспехам.

А. СВЕЧКІН.

ДНЯМІ У ЗЭЛ'ВЕ пабывалі артысты Маскванцэрта. Яны выступілі перад прысутнымі ў раённым ДOME культуры з цікавай праграмай. Добрае ўражанне пакінуў у

гледачоў інструментальны ансамбль «Вясёлыя рытмы». Дружнымі апладыментамі дзякавалі прысутныя Льву Аракелаву і Іне Сарскай за песні савецкіх кампазітараў, якія яны выканалі з вялікім уздымам. Усім спадабалася пантаніма «Пісьмо ад наханага» ў выкананні Любові Пашковай. Цікавыя нумары паказалі таксама Юлій Рубанаў, Юрый Савельеў і яго жонка Таццяна.

І. ЗАЯЦ.

СПОУНІЛАСЯ 10 гадоў літаратурнаму аб'яднанню «Крыніца» пры рэдакцыі бязраўнскай раённай газеты «Мая камунізм».

Зараз у літаб'яднанні — 21 чалавек. Гэта людзі розных прафесій і ўзростаў: рабочыя і служачыя, настаўнікі і студэнты, пенсіянеры і школьнікі.

Нам прыемна, што свае першыя літаратурныя крокі зрабілі ў нас Ніна Маціш і Аляся Разанаў, Анатоль Казловіч і Раіса Баравікова. Ніна Маціш першай з крынічан стала членам Саюза пісьменнікаў. Ёю выдадзены паэтычныя зборнікі «Агонь», «Удзянасць», «Ралля сурова», кніга для дзяцей «Два браты і сябра». Плённа працуе яна ў галіне перакладу (з польскай, нямецкай, французскай і украінскай моў). Членам Саюза пісьменнікаў з'яўляецца і Аляся Разанаў, аўтар паэтычных зборнікаў «Адраджэнне», «Назаўжды», «Каздынаты быцця». Вялікую дапамогу літаратурнаму аб'яднанню — асабліва ў перыяд яго станаўлення — аказваў былы сакратар райкома гэтыя Пётр Лявонавіч Лебедзеў, аўтар дзюх кніг успамінаў — «Суровае юнацтва» і «Мы — алісеўцы».

У розныя гады гасцямі і добрымі дарадчыкамі крынічан былі народны паэт БССР Максім Танк, Андрэй Макаёна, Георгій Папоў, Уладзімір Калеснік, Браніслаў Спрычан, Артур Вольскі і іншыя пісьменнікі. Сёння плённа працуюць крынічане Аляксандр Пашчанка, Мікола Трафімчук, Георгій Мерзасаў, Міналай Амалюскі, Мікола Віцязь, Зінаіда Дудзюн, Марыя Зубель і іншыя.

Нядаўна ў раённым ДOME культуры адбыўся літаратурны вечар, прысвечаны 10-годдзю літаб'яднання. Крынічане прачыталі свае творы. Самадзейныя артысты выступілі з канцэртамі. На вечары літагагурнае аб'яднанне ў цэлым і многія яго члены былі ўзнагароджаны ганаровымі граматамі, якія ўручылі сакратар райкома КПБ В. Суданоў, загадчык аддзела культуры С. Зарэцкі і першы сакратар райкома намсамола Ф. Кічкала.

У заключэнне адбыўся прагляд і абмеркаванне тэленарыса «Варога да людзей» пра Ніну Маціш, створанага на Брэсцкай тэлестудыі.

Яўген СЯЛЕНА, кіраўнік літаб'яднання «Крыніца».

ЧАСОПІСЫ ў ЛІПЕНІ

«ПОЛЫМЯ»

Нумар адкрываецца вершамі А. Астрэйкі. Свае новыя паэтычныя творы прапануюць таксама Р. Барадулін, П. Пруднінаў, М. Стрыгалёў, Л. Яўменаў, Х. Лялюк, В. Гурская, С. Законнікаў, У. Мазго, В. Маслюк.

Друкуецца канчатковае апавесці Г. Далідовіча «Міланькі».

У раздзеле «Новыя пераклады» — старонкі выбранаў удмурцкай паззі, якую на беларускую мсаву пераклаў С. Шушгевіч.

Апавяданне Э. Самуйленка «Багна», а таксама артыкул В. Вітні «Пра невялікае апавяданне і яго аўтара» змешчаны пад рубрыкай «З літаратурнай спадчыны».

«Публіцыстыка» прадстаўлена артыкулам М. Сушы «Святло і цені», «Мастацтва» — артыкулам Я. Раманюка «Шлях на сцяну».

Пад рубрыкай «Старонкі нашай гісторыі» — артыкул Б. Далгатовіча, А. Літвіна, Я. Паўлава «Сустрэчы фронт».

А. Харкевіч прапанаваў нарыс «Поле жыцця». Артыкулы М. Лужаніна «Тры партрэты», Э. Мартынавай «Вялікае ў малым», успаміны А. Кучара «Яму было трыццаць адзін...» аб'яднаны ў раздзеле «Крытыка і літаратурнаацэнка».

Рэцэнзуюцца новыя кнігі, ёсць традыцыйная падборка «Хроніка».

«МАЛАДОСЦЬ»

Паэзія прадстаўлена вершамі народнага паэта Беларусі П. Панчанкі, а таксама Р. Барадуліна, С. Грахоўскага, М. Стэльмака, М. Стрыгалёва, М. Шаховіча, У. Дамашэвіч выступіў з новай апавесцю «Шіфал», друкуюцца апавяданні А. Кажадуба, Н. Маеўскай, К. Каліны.

Змешчаны публіцыстычныя выступленне сакратара Слонімскага райкома КПБ Э. Наготкі «Наша падзея, наша змена», фотарэпартаж В. Ждановіча «І мядна, і рыбна...», нарыс Г. Іеўчанска «Ад надвечарка да святання», які на конкурсе «Дружба» атрымаў першую прэмію, аргумент калыдагата гістарычных навук Я. Варановіча «Пешчыя крокі», нарыс А. Бароўскага «Таварыш капітан».

Пра творчасць вядомага беларускага пісьменніка Я. Брыля ў сувязі з яго шасцідзесяцігоддзем піша М. Матукоўскі «Ад зямлі, ад працы, ад жыцця».

Ю. Свірка ў рэцэнзіі «Многасе хочам мы адкрыць...» расказвае пра паэтычны зборнік С. Законнікава «Устань да сонца».

Прапануюцца чытачам асе Р. Сематкевіча «Світка Гуйніцкага», артыкул Я. Семіянона «Чарадзей танца» і іншыя матэрыялы.

«БЕЛАРУСЬ»

Перадаў артыкул нумара прысвечаны абмеркаванню праекта Канстытуцыі СССР.

Фотарэпартаж «Дзень нашай сталіцы» расказвае пра горад-герой Мінск.

Пад рубрыкай «Беларусь сацыялістычная» змешчаны нарыс Л. Ламоні пра працоўнікоў налгаса імя Чапаева Астравецкага раёна. Друкуюцца вершы А. Астрэйкі, А. Лойкі, празаічныя творы Н. Періна і англійскага пісьменніка М. Спарна, нарыс М. Даніленкі «Шуміць Арліца». Член КПСС з 1926 года М. Аўхімовіч выступае з успамінамі «Перад крутым уздымам». Надзвычайна праблема жыцця прысвечаны артыкулы Л. Печурэўні «На варце інтарэсаў працоўных», А. Мельнікава «Культурны абмен: праўда і выдумкі». Змешчаны кароткія рэцэнзіі на новыя кнігі.

«НЕМАН»

«З паэтычных шптыкаў» — так называецца вялікая падборка, у якой змешчаны вершы Л. Кандрашэвіча, А. Жыліна, М. Шумакова, Ю. Алісевича, І. Мамыхі, В. Вахрамеева.

Апавяданні В. Хомчанні з беларускай мовы пераклаў В. Міпчанка. Проза прадстаўлена таксама апавесцю У. Кудзінава «Сплаткава з берагам», канчатковым рамана Г. Маркса «Восень патрыярха» (пер. з іспанскай В. Тараса і К. Шэрмана).

Змешчаны артыкулы С. Алексіевіч «Яфімаў дом», А. Ларыца «Каб зерню прарасці». Слова пра вядомага беларускага пісьменніка Я. Брыля ў сувязі з яго шасцідзесяцігоддзем гаворыць П. Васільскі. Ёсць традыцыйная падборка «Учора, сёння, заўтра».

1941 год. На абарону Магілёва выйшлі жыхары горада.

КРОКІ КАСТРЫЧНІКА ГОД 1941—ГОД 1945

Каменціруе генерал-маёр запаса, пісьменнік
Мікалай АЛІКСЕЕУ

Пагроза вайны нарасталая. Фашысцкія войскі, якія акупіравалі многія краіны Еўропы, сканцэнтравалі свае сілы на граніцы з нашай краінай.

Мы не хацелі вайны. Аднак мірныя прапановы Савецкага Урада не знаходзілі падтрымкі сярод кіруючых колаў імперыялістычных дзяржаў.

Улічваючы гэта, партыя імкнулася павялічыць індустрыяльную магутнасць нашай краіны, што дыктавалася патрабаваннямі умацавання абароны. У лютым 1941 года адбылася XVIII партыйная канферэнцыя. Яна абмеркавала задачы партыйных арганізацый у галіне прамісловасці і транспарту. Канферэнцыя прыняла народнагаспадарчы план на 1941 год. Ён быў скіраваны на ўзмацненне значнай і абароннай магутнасці краіны.

Народ, у росквіце творчых сіл, працягваў будаўніцтва прагрэсіўнага грамадскага ладу. Цёмныя сілы агрэсіі паўсталі на нашым шляху.

На святанні 22 чэрвеня фашысцкая Германія без аб'яўлення вайны вераломна напала на нашу краіну. 190 варожых дывізіяў, дзе налічвалася да 5,5 мільёнаў салдат і афіцэраў, нацэліліся на СССР. Пачалася Вялікая Айчынная вайна савецкага народа за свабоду і незалежнасць сацыялістычнай Радзімы. Мы мужна сустрэлі смяротную небяспеку. На франтах ад Баранцава да Чорнага мораў разгарнуліся бязлітасныя баі.

Па-геройску змагаліся з ворагам пагранічнікі Брэста і Гродна. Вялічны подзвіг здзейснілі абаронцы Брэсцкай крэпасці. Анружаныя з усіх бакоў ворагам, савецкія воіны да сярэдзіны ліпеня стрымлівалі удары гітлераўцаў.

Бессмяротны подзвіг у раёне Радашковічаў здзейсніў 26 чэрвеня капітан Міналай Гастэла. Ён накіраваў ахоплены полымем самалёт на варожы бензацыстэрны і танкі.

Жорсткія баі ішлі на ўсіх участках савецка-германскага фронту.

Народная гаспадарка краіны перабудоўвалася на ваенны лад. У захопленых ворагам раёнах стваралася партыйнае падполле і разгортвалася партызанская барацьба. ЦК КП(б)Б узначаліў барацьбу беларускага народа за сваё выз-

валенне. І ўжо ў жніўні на тэрыторыі рэспублікі дзейнічаў 231 партызанскі атрад.

Фашысты доўга рыхтаваліся да нападу на нашу краіну. Вораг быў моцны і наварны. Па-гэтану ў пачатку вайны нам давялося адступаць.

У пачатку снежня 1941 года нашы войскі пад Масквой перайшлі ў контрнаступленне. Было нанесена буйнае паражэнне ворагу. Фашысцкі план «маланкавай вайны» супраць СССР быў сарваны.

Тады фашысты кінулі свае сілы на Волгу. Да восні 1942 года на сталінградскім напрамку было сканцэнтравана больш за мільён салдат. У кровапралітных баях савецкія воіны знісілі ворага і 19 лістапада 1942 года перайшлі ў наступленне.

Паспяховамі баямі на Волзе завяршыўся першы перыяд Вялікай Айчынай вайны. У ходзе вайны наспяваў карэнны пералом.

Герайчную барацьбу вялі савецкія патрыёты на захопленай ворагам тэрыторыі. Да канца 1942 года на тэрыторыі Беларусі былі створаны 4 аб'ёмы, 5 мікраіамаў, 50 райкомаў і гарномаў партыі. Яны кіравалі дзейнасцю падпольных арганізацый, партызанскай барацьбой у тыле ворага. Масавае ўступленне насельніцтва ў партызаны дало магчымасць партыйным органам прыступіць да стварэння партызанскіх брыгад. 30 мая 1942 года пры Стаўцы Вярхоўнага Галоўнакамандавання быў створаны Цэнтральны штаб партызанскага руху, а 9 верасня — Беларускі штаб партызанскага руху.

1944 год — год перамаганскага шэсця Савецкай Арміі. На працягу яго фашысцкія войскі былі выгнаны з тэрыторыі нашай Радзімы.

Гістарычная бітва за Беларусь пачалася 23 чэрвеня 1944 года. 3 ліпеня над Мінскам палымнелі чырвоныя сцягі.

Уся краіна ўрачыста адзначала вызваленне Беларусі. У азнаменаванне гэтай гістарычнай падзеі 26 беларускім партызанам было прысвоена званне Героя Савецкага Саюза і больш як 6 тысяч чалавек узнагароджаны ордэнамі і медаламі.

1942 год. Народная артыстка СССР Л. П. Александровская, кампазітар Я. К. Цікоці, заслужаная артыстка БССР Л. І. Рызцкая ў вайскім шпіталі.

1943 год. Партызаны атрада «За Савецкую Радзіму» брыгады імя Чкалава на баявых пазіцыях.

1944 год. Над Мінскам залунаў Чырвоны сцяг.

1944 год. Парад партызан у Мінску.

1944 год. Эпілаж бамбардзіроўшчына: камандзір Герой Савецкага Саюза, ураджэнец Оршы В. Г. Завадскі (у цэнтры), штурман Г. Г. Лядаў (злева) і радыст-стралок А. Ф. Філімонаў.

Фота прапанаваны рэдакцыя Т. Чарнуха, супрацоўніцай Беларускага дзяржаўнага архіва кіна-, фота- і фонадакументаў.

САВЕЦКІ народ — гаспадар вялікай Краіны Саветаў, дзяржавы, якая першай у свеце пабудавала развітое сацыялістычнае грамадства, імкліва развівае ўсе галіны сваёй эканомікі і культуры, закладае трывалы падмурак заўтрашняга, яшчэ больш шчаслівага грамадства — камунізму. І ўсім гэтым мы падаём прыклад народам зямлі, прыклад таго, як трэба жыць, любіць свабоду, мець радасць і шчасце, матэрыяльны і духоўны дастатак. Праект новай Канстытуцыі, які зараз абмяркоўваецца паўсюдна, — цэлае багацце, паўната і аб-

калгасамі... для вядзення падсобнай гаспадаркі, садоўніцтва і агародніцтва». Успамінаецца нядаўні пісьменніцкі артыкул у «Правдзе» пад назвай «Дваццаць сотак». Артыкул, з якім я поўнаасцю згодны.

І вось чаму. Я за тое, каб інтэлігенцыя наша не цуралася фізічнай працы. Бо яна, фізічная праца на зямлі, на свежым паветры — гэта здароўе. І другое. Пачынаюць забываць некаторыя нашы грамадзяне, як расце бульба ці яшчэ якая зусім нават простая, але патрэбная для ўжытку расліна ці культура. Дык няхай, у ахвоту, вядома, працуюць, упрыгожва-

многія галіны гэтай гаспадаркі ставяцца на прамысловую аснову, калгасы і саўгасы ператвараюцца ў такія гаспадаркі, якія па ўсіх сваіх параметрах, па характару творчай працы і напэўненню духоўнага жыцця людзей набліжаюць вёску да горада, калгасную вытворчасць да прамысловай і гэтым паступова сціраюць розніцу, якая вякамі паміж імі існавала.

Вясною гэтага года мне давялося прысутнічаць на справаздачным сходзе ў калгасе «Камінтэрн» Краснапольскага раёна. Гэта сярэдняя гаспадарка, але тое, што я ўбачыў

дарагія — ад гадзіннікаў да тэлевізараў.

— А ў нас гэта традыцыяй стала, — тлумачыў мне Аляксандр Захаравіч.

Добрая, прыемная традыцыя сённяшняй вёскі!

А вось адзін толькі факт з другой гаспадаркі таго ж Краснапольскага раёна. Я маю на ўвазе саўгас імя Калініна. Тут літаральна за апошнія гады таксама выраслі спраўды новыя людзі — наватары вытворчасці, гаспадары сваёй зямлі. Гэта звеннявыя па вырошчванню бульбы Герой Сацыялістычнай Працы Ю. Жлоба і лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Я. Жлоба, кавалеры ордэнаў Леніна М. Шалыгін, Т. Каратцова, А. Нілаў і многія іншыя, праца якіх стала прыкладам для ўсіх працаўнікоў раёна.

бескампрамісная, з тымі, хто муціць вяду, не жадае міру на зямлі.

Няма і не можа быць у капіталістычным свеце такой Канстытуцыі, як наша, бо свет гэты поўны непазбежных супярэчнасцей, а яго дэмакратыя — гэта шырша панавання грошай, уласнасці і яе ўлады над чалавекам.

Вось чаму сёння кожны з нас, савецкіх людзей, хто штодзень, кожную гадзіну, у будні і ў святы адчувае сябе спакойна і не ведае трывог за свой лёс і лёс сваіх дзяцей, гораха, ад усяе душы дзякуе сваёй маці — Камуністычнай партыі, яе Ленінскаму Цэнтральнаму Камітэту за мудрасць палітыкі, за клопаты аб народзе, за новую Канстытуцыю.

ВЕКАПОМНАЯ ПРАЎДА

дымнасць нашага, па-простаму кажучы, цуда-жыцця.

Спынюся на чатырнаццатым артыкуле праекта. На маю думку, так запісаць, як тут сказана, можа толькі наш, савецкі народ, наша Савецкая дзяржава, наша кіруючая і натхняючая партыя камуністаў:

«Вышэйшая мэта грамадскай вытворчасці пры сацыялізме — найбольш поўнае задавальненне растуць матэрыяльных і духоўных патрэб людзей».

Якая дынаміка ў словах, якая глыбіня думкі! «Найбольш» і «растуць» — гэтая падкрэсленасць уласціва ў сабе не нейкую часовую ці эпизодычную з'яву, а паказвае і святласць нашу сённяшняю, і перспектывнасць трывалую. Гэта ж адно адзінае — клопат пра чалавека і глыбокі сэнс жыцця яго на заўтра, вера ў найлепшую будучыню ўсёй краіны.

Сярод багацця правоў і абавязкаў, якія маюць і мець будучы савецкія людзі, мяне, сялянскага сына, які і па сёння не парывае сувязі з вёскай, кранулі радкі праекта Канстытуцыі пра тое, што «ў карыстанні грамадзян могуць знаходзіцца ўчасткі зямлі, якія прадстаўляюцца дзяржавай і

юць кожны, як марыў А. П. Чахаў, хоць невялікі кавалачак зямлі, каб прыгажэла, багаццелася наша планета.

Аднак самае галоўнае, на маю думку, тое, што гэтым артыкулам Канстытуцыі падкрэслена: чалавек наш павінен заўсёды любіць прыроду, беражліва адносіцца да зямлі — крыніцы ўсіх нашых багаццяў, а гэтым самым папярэджаць, шляхам, скажам, агародніцтва і садоўніцтва, агульнанародны баланс матэрыяльных каштоўнасцей, самому быць іх вытворцамі і гаспадарам. Думаю, што настаўнікі, урачы, аграномы, уся сельская інтэлігенцыя (ды і гарадская) у пэўнай меры сваіх магчымасцей пагодзяцца з гэтай думкаю і будучы яе ажыццяўляць на практыцы, у сваім паўсядзённым жыцці.

Шмат думак выклікае артыкул аб тым, што «дзяржава садзейнічае развіццю калгасна-кааператыўнай уласнасці і яе збліжэнню з дзяржавай». Усіх нас радуе пспехі нашых земляробаў. Яны — вынік клопатаў партыі і ўрада аб сельскай гаспадарцы, якая з'яўляецца адной з важнейшых галін агульнадзяржаўнай эканомікі. І, дзякуючы таму, што

і пачуў там, поўнаасцю супадае з вышэйказаным.

Старшыня калгаса Аляксандр Захаравіч Арлоў рабіў справаздачу. І калі я слухаў яго даклад, яскрава адчуў, якая сёння складаная і багатая калгасная гаспадарка, якія людзі ёю кіруюць — аграномы, заатэхнікі, інжынеры, механікі, камбайнеры, трактарысты, машыністы розных профіляў. А колькі ў гаспадарцы зараз рознай тэхнікі, мінеральных угнаенняў, гатунковага насення, пародзістай жывёлы!

Для мяне прысутнасць на калгасным сходзе была цікавай яшчэ і таму, што, адчуўшы матэрыяльнае багацце гаспадаркі, я яшчэ больш узрадаваўся духоўнаму багаццю людзей, іхнімі не толькі абавязкамі, а і правамі вырашаць свае справы. Вырашаць удумліва, клапатліва за кожны ўчастак, кожную галіну. Вырашаць і ў спрэчках, крытычна нават, але галоўнае — дэмакратычна, з павагаю да голасу большасці.

На сходзе было наладжана ўшанаванне перадавых людзей калгаса. Іх аказалася некалькі дзесяткаў, ім урачыста ўручаліся і грашовыя прэміі, і каштоўныя падарункі. Не малыя,

Паўтараю, гэта прыклады з сярэдніх гаспадарак. Але прыклады таго, як савецкія людзі, ажыццяўляючы свае канстытуцыйныя правы і абавязкі, памнажаюць багацці сваіх гаспадарак, набываюць павагу за сваю добрасумленную працу, самі карыстаюцца вынікамі калектывнай працы.

Праект новай Канстытуцыі змяшчае ў сабе найвялікшыя магчымасці творчага прымянення сваіх сіл і здольнасцей кожнаму грамадзяніну, на любым участку працы, у любой сферы дзейнасці. Ад наватарства ў прамысловасці, ад новых прыёмаў у земляробстве і жывёлагадоўлі, ад удзелу ў жыцці свайго калектыву, ад крытыкі і выпраўлення недахопаў, ад удзелу ў мастацкай самадзейнасці савецкі чалавек гартуе ў сабе моц і сталасць, лепшыя якасці члена новага грамадства. Гэтыя якасці — праца на сябе і на Радзіму, дружба ў сямі і дружба з людзьмі любой нацыянальнасці, пачуцці радасці за поспехі братаў па класу, інтэрнацыянальныя пачуцці, гатоўнасць дапамагчы, падтрымаць таго, хто становіцца на шлях сацыялістычнага дэмакратычнага жыцця, барацьба, насыпная і

«Несумненна, таварышы, што прыняццё новай Канстытуцыі СССР, Канстытуцыі развітога сацыялізму, Канстытуцыі будучага камунізму, будзе не толькі гістарычнай падзеяй для нашай краіны, — гаварыў Леанід Ільіч Брэжнэў на майскім Пленуме ЦК КПСС, — але і падзеяй велізарнага міжнароднага значэння. Яе ажыццяўленне будзе рабіць глыбокі даўгачасны ўплыў далёка за межамі нашай Радзімы».

Усе мы рады гэтай вялікай праўдзе, выказанай Генеральным сакратаром ЦК нашай партыі, ведаем, што праўда наша векапомная, што мы пракладвалі, пракладваем і будзем пракладваць шлях усяму чалавецтву да святлае, зорнае мэты — Камуністычнага заўтра. Такая ўжо місія ў нас, Кастрычнікам дадзеная!

Цэнны давер партыі і народа, мы, пісьменнікі, павінен працаваць і працаваць з новым натхненнем, з мабілізацыяй сваіх талентаў і здольнасцей, пісаць лепш пра свой час, пра чалавека прыгожага — нашага сучасніка, сустрэць 60-годдзе Вялікага Кастрычніка новымі творами.

Павел КАВАЛЕЎ.

3 ПАЭТЫЧНАГА СШЫТКА

Юрка ГОЛУБ

На абавязковых рубяжах
Ходзіць жыта радымі радамі...
Тут гула аколная мяжа,
Санінструктар з распачы
рыдала.

І чытае весела прамень
Партытуру ластавак на дроце...
Тэлеграфны слуп стаіць пры мне:
Сувязь не данёс забітай роце.

Грузавік накручвае услых
Два ніты раскручанай калеі...
Біла артылерыя пад дых,
Ды не стала поле на калені.

Каласы у стоме не дрыжаць,
Воблакі вандруюць з гарадамі...
На абавязковых рубяжах
Ходзіць жыта думнымі радамі.

...На абавязковых рубяжах.

Дарог дзяржаўны гул.
Агні. Адхоны.
Абветраны да скул
Вагон ад гону.

Скідаюць жухлы груз
Шчыты і дрэвы.
Пад сподам землятрус,
Як хмельны, дрэмле.

Прыпалі зноў дамы
Да шыб аконных.
На беразе зімы
Свае законы.

Вятроў галодны шал
Ля рэк заходніх.
Ляціць калона шпал,
Бы год за годам.

Цябе узяць гатоў
Любы паўстанак

Загоншчыкам снягоў,
Пастух маланак.

Варажэйскага караня зрэз
Не прышчэпіць ніхто чаранкамі.
Глебе тут наканованы лес:
Ён да неба імкнецца рукамі.

Патаемнае ночы узрок,
Светляком скіраваны у душу,
І адразу ўзнікае зарок
Аніводнага гуку не рушыць.

На прасецы маўчым. І углыб
Адыходзіць маўчанне, як одум.
Толькі птушчын пачуем усхліп
І чароту дыханне на водах.

На эпічным напрамку жыцця
Засынае разгневаны камень.
Верыш зноў, што былога працяг,
Нібы знічка, у цемру не кане.

Непазбежна світанне. Стаяць
Непрытомна ствалы і аблокі.
І да неба рукою падаць,
І вільготны пясок недалёка.

На касцёр не кладзецца ноч—
Ноч кладзецца туды, дзе ціха,
Толькі цені ўстаюць наўзбоч,
І абліччам адзін—ласіха.

Мы забыліся на прасцяг.
Верым мы ў агонь і дрэва.
І агонь развінае сцяг,
І калышацца справа ўлева.

Атачылі лясы Дзітву.
Цягне дым да далін магнітам.
І чаму гэта мы, удвух,
Нібы звязаны моцным нітам?

Ты падумваеш пра адлёт,
Я мяркую, дзе зноў прыстанем?
І кальце, як птушку дрот,
Нас разважлівае світанне.

Альховы лісток

Вячэрні погляд калышу...
Адкрыцца для слова гатовы,
Англіскаю ручкай пішу
Пра эльвенскі лісцік альховы.

Адбітак на дне ручая
Знаходзіць каса і прыгода.
І вольха стаіць нічыя,
Па колцах адлічвае годы.

Расу сцеражэ халадок.
І воблачка дым кучаравы,
Як след самалётных гадоў
Ці лёгкае думкі направа.

Альховы лісток. І смуга...
А думаў: яго прыгадаю,
І стане на пэўнасць нага,
Калі ўжо шляхі праглядаюць.

...Вячэрні уздых варушу:
Успомніў пра лісцік альховы.
Шапчу і зусім не пішу,
Узняцца да слова гатовы.

ГЭТЫ верш — з тых, што на поўную сілу ідзе да чытача не ў кожны дзень, а пры асаблівай нагодзе. Патрэбны той уздымны момант, калі мільёны сэрцаў аднаюцца ў адным пачуцці і парыванні, калі адчуваеш: у сэрцы кожнага б'ецца сэрца народа. Гэта абумоўлена часам, калі верш нарадзіўся, і вялікай мэтай, дзеля якой ён быў створаны.

Мы ўсе ведаем і помнім гэты верш. Хто ад часуў, калі ён магутным поклічам упершыню прагучаў над роднай зямлёю, хто — з лазнейшага часу, калі і ха грозных ваенных падзей было яшчэ зусім бліжэй, хто — са школьнай парты, з літаратурнай хрэстаматыі, куды ён унесаны назаўсёды як выдатная старонка нашай літаратуры і народнай памяці.

Усе мы сэрцам адчуваем яго пэтычную веліч і напорную моц, незвычайную сілу прыналежнасці да гістарычнага моманту і да ўсёй гераічнай гісторыі народа, а таксама і да нашых дзён, у якіх незабыўна жыве і свята зберагаецца бялючая памяць і высокая слава суровых выпрабаванняў і народнага подзвігу ў найвялікшай з войнаў — Вялікай Айчыннай.

Гэта — верш «Беларускім партызанам» Янкі Купалы. Я, мусіць, не стаў бы зараз зноў паўтараць яго словы, што гэтак усім вядома. Для новага з ім суперажывання патрэбны асаблівы стан душы, небудзённы настрой, скіраванасць усіх перажыванняў да ўсяго таго векапомнага, што разам з вайною ўвайшло ў нашу свядомасць.

Але такое на дварэ шчодрое лета, столькі сонца, такое раскашаванне зялёных дрэваў і траў, такая «найвялікшая» ў свеце ссыпка сіняга дажджоў (як хораша сказаў Пімен Панчанка), такое маладое, светлае, прасторнае квітненне жыцця... Пах язміну і росных лугоў, гул экспрэсаў і электрычак, бесклапотны дзіцячы смех, светла-смуткоўнае рознагалоссе школьнікаў-выпускнікоў, што гэтак хваляе нас у адну з начэй на канцы кожнага чэрвеня...

А тым часам вывешваюцца сцягі і транспаранты, ад Цэнтральнай плошчы да плошчы Перамогі ўстройваецца ў цэнтры нашай сталіцы алея Герояў. І ў сэрцы нараджаецца шчымы-лівая пераклічка з іншым часам — з летам сорак першага года, калі раптоўны фашысцкі напад парушыў мірнае жыццё савецкага народа, і з летам вызвалення, калі ў вольным Мінску і

на ўсёй свабоднай Беларусі зноў закрасавалі чырвоныя сцягі, «сцягі вызвалення сцяга», калі сказаць па-купалаўску.

І разам з усім, з многім, што ў гэты час так хваляе і трывожыць, у нярэдкашым 95-й купалаўскай гадавіны прыгадаўся і верш Янкі Купалы «Беларускім партызанам». І, як па-новаму, зноў загаварылі з душой яго радкі...

Калі пачаўся гэты верш? Калі пачалі «выройцацца» (так сказана трапіна пра яго Максімам Лужаніным) гнеўныя, тры-

нім гадам тое, што яны разбурылі нашы гарады, што яны асірацілі гэтутлівыя нашых дзяцей, адабралі жыццё ў сотняў тысяч нашых людзей, спалілі нашы вёскі і сёлы, адабралі ў нас хлеб, не далі нам жыцця мірна, сольна і шчасліва?..»

Верш «Беларускім партызанам» з'явіўся як бы вяршыняй гэтай пэтычна-ўзвышанай, прагучай публіцыстыкі. Ён стаў кульмінацыяй і галоўнай высновай таго, што вынікала з гэтых артыкулаў, прагучаў як магутны зварот — заклік:

Партызаны, партызаны, Беларускія сыны!

гу творчай дарогі — і ў дарэалюцыйным слове-закліку, і ў праніклівым раскрыцці велізарнага свету думак і пачуццяў працоўнага чалавека, што рвецца з пугаў сацыяльнага і нацыянальнага прыгнёчання, нарэшце — у тым поўным вялікай народнай радасці і пэтычнага характа сцявяджэння новай лэвы, што стала вынікам Вялікага Кастрычніка.

Лірычнае «я» паэта пашыралася ў многіх творах да абсягаў калектыўнага лірычнага «я» народа і становілася неадлучным ад лэвы народа і Радзімы са ўсёй сутнасцю свайго духоўнага свету. Гэта, дарэчы, вельмі добра вызначана А. Твардоўскім: «Купала са-

чыннай вайны словы «беларускія сыны» на ўсім свеце загучалі высока і горда.

А тады наперадзе былі яшчэ доўгія гады і вёскі вайны, «Печаль войны псе тяжелей, всё глубже...» — пісала Вольга Бергольц.

Купала сэрцам адчуў увесь цяжар гэтай вайны, глыбіню пакут і абрушўў на цемратворцаў срой гнеў, і выказаў нязгасную веру. Ён заўсёды так верыў у народную будучыню і ў шчасце краіны, так марыў «усю Беларусь — неаб'ятну, як мора, убачыць у ясным, як сонца, святле», так радаваўся, што ў савецкі час згінула

ДА 95-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ЯНКІ КУПАЛЫ

«ХАЙ ВАМ ШЧАСЦЕМ СВЕЦЯЦЬ ДНІ...»

важныя і пафасныя радкі гэтага звароту-закліку, што неаслабна гучаў праз усю вайну? Есць дата напісання — 19 верасня 1941 года. Але ёй папярэднічалі горна-росна-ныя месяцы і трудныя дарогі, многія бялючыя перажыванні. Ужо згарэў дом паэта на беразе Свіслачы, ужо былі перажыты развітанне з Мінскам, роднай Беларуссю і бялючай дарога на Усход...

«Пазней Уладзіслава Францаўна і шафію Яртымік, які вёз Купалу ў Маскву і ў Казань, расказвалі, што, пакараючы Мінск, развітаючыся з улюбенымі мясцінамі над Дняпром у Ляўках, адчыніў па бялючым магістралі ў сталіцу, Купала нібы ўспамінаў, ад яго нельга было дабіцца ніводнага слога... Іюльскі горны дым перадаваў ён...» — чытлем мы га ў успамінах Максіма Лужаніна.

Яму было бялюча. Звалася, што зямля глядзела ўслед у час адступлення. У сэрцы, у памяці былі малючкі жорсткага вышчэнення. Трывожна думалася пра маці, якая апынулася ў няволі, і пра родную Беларусь, што засталася ў цемры злавеснай ночы.

Гнеў набірваўся і мацнеў. І ўсё бліжэй былі тыя адзіныя, самыя неабходныя словы, што змаглі зліць яго з пачуццём усенародным.

...Спацатыку, як вярона, была публіцыстыка, аптыкулы і выступленні. Народны пэснер усхвалюваў, ёміста, выразна гаварыў з народам аб фашысцкай нагале, нагаваючы ўсё тое святае, дарэчы, высокае, на што замахаўся пораз. Гэта быў стасны, усхвалюваны маналог аб роднай Беларусі, яе гістарычным лёсе, яе нечужбым росквіце ў савецкі час.

Паэтага слова было прасякнута іскрай упэўненасці і светлай верай у народныя сілы, у магутнасць савецкага ладу і непаробны разгром фашызму («Мы не адны з намі ўсёг Савецкі Саюз, Беларусь была савецкай і савецкай будзе...»). І яно кінула га п'ялікага змагання: «Браты беларусы! Хіба мы дарэм фашысц-

За няволю, за найданы Рэжэ гітлераў паганых, Гаў не ўскрэслі век яны.

Гэта быў незвычайны верш. Прамова, адозва, пракламацыя — з велізарнай сілай патрыятычнага і пэтычнага ўздзеяння. Верш быццам напісаны для вялікага ўсенароднага мітыngu — словы гучаць шырока, раскатіста, несутрымна. Іхні розгалас, быццам рэха, доўжыцца ўнутранымі і канцавымі сугуччамі радкоў — ідзе ўшырк, у далечынь. Ужэйка ўражанне, што слова паэта дасягае адразу ўсіх куткоў роднай зямлі і яго чуюць і засяроджана слухаюць усе народныя месціны.

І паэт таксама нібы бачыць і чуе слаўных сыноў свайго народа. У самым звароце «беларускія сыны» ўжо ёсць пяшчота і ласкаваць. Паэтава прамова, не губляючы пэтычнай вышыні, убірае і зычлівую інтанацыю мяккай сяброўскай гутаркі, мітынгавы заклік («Каліч я вас на пабеду...»), праграваецца цёплай сардэчнасцю: «Хай вам шчасцем свецяць дні...»

Адрэзу адчуваеш — тут усё сцягана так як гэта можна і трэба ад самую горную і чорную частку, у самы адказны і пачувальны момант. Выказаўся тое, што хацелі чыць, ёсць чачалі ад паэта яго шматлікія чытачы. І выказаўся так, што становіцца неабходным і гарогім кожнаму чытачу, «удзельніку» гэтага пэтычнага мітыngu.

Толькі Купалу, вялікаму нацыянальнаму пэснеру, чыё слова ад часуў першай рускай рэвалюцыі адрывала і выказвала праўду народную, маглі іллекцыя гэтыя агітатарскія, думка аб лёсе роднай Беларусі была яго заўсёднай галоўнай думкай: народны, нацыянальны, гістарычны момант гэтай усёабдымнай і ўсепернікатнай думкі чуюць ў самых суровых і ў самых пшчотных тонах яго песні на ўсім праця-

праўды з поўнай прамай моц сам пра сябе пры жыцці склаўся песню, як на свет нарадзіўся Янкі. Гэта праўда вялікага сапраўднага паэта, які сваім уласным ігнаганнем умо быў чымсьці аб'ектыўным, чымсьці неад'емным ад духоўнага жыцця народа».

Ваенныя вершы Купалы, яго бессмяротны твор «Беларускім партызанам» адкрывалі перад нашымі пэстамі шляхі да найвышэйшай аб'ектыўнасці лірыкі, паэтага «я» дасягае праўду самага вялікага прадстаўніцтва і прамаўляе ад імя народа, ад імя Радзімы.

І слова паэта ішло ў народ. Яно лунала над нескаронным беларускім краем, было лістоўкай і плакатам, зноў і зноў прыходзіла да народных месцінаў як паэтаў апошні наказ і завет. Калі чытаеш верш сёння — зноў, здаецца, чуеш сэрцам той суровы, трагічны час. Бачыцца ў агні і разбураных роднай зямля, мрояцца постаці народных барацьбітоў, якім адрасавалася слова паэта. Чатырыста тысяч беларускіх партызан, увесь народ, кожны, хто быў варты гэтага — найменна-звароту: «Беларускія сыны!», усе, хто быў у гэтым адзіным, непахісным баявым страі...

Народны паэт выказаў волю народа, і гэта воля была папверджана магутным, нечуваным размахам народнай барацьбы. Радкі Купалы пісаліся ў сорак першым. Партызанскі рух толькі пачынаўся, пазней ён разгарнуўся і ўзрос да маштабаў таго-ка ўсенароднага дзеяння, у якое ўвабодзіўся ўвесь змест і цыянальнай годнасці беларускага народа. На глебе савецкага патрыятызму гэтая годнасць набыла велізарную сілу і вартасць, і пасля Вялікай Ай-

было «бязладдзе, беспрасвецца» («Сцягонна з народам шчаслівым я святкую святая ўрачыста...»). І цяпер у радкі, прасякнутыя помстай, ён быццам уключыўся ўсім, што было ў душы, што было перажыта разам з народам на ўсёй гістарычнай дарозе дваццатага стагоддзя.

Цяжка гаварыць пра форму гэтага выдатнага верша. Яе дакшаналасць і дзейнасць — у тым агульным уражанні, адным перажыванні-настроі, якому палачалена ўсё: і экспрэсія слоў, і рытма-рыфмічная кампазіцыя, і інтанацыйныя пераходы ад закліку і праклёну да просьбы і заклікання, ад абурэння і гневу да пяшчоты і ласкаваці, ад суровай рэальнасці вайны да прадбачання светлых дзён адваяванай свабоды.

Верш успрымаецца як вельмі цэльны і гранічна папружаны вершаваны маналог, пазбаўлены змянянальнай аднастайнасці і стыльвай манатоннасці. Выразная, чоткая, але не раўнаважыстая страфічная будова з трайнай рыфмай і з рытмічнай курсіўнасцю заключонага радка («Каб не ўскрэслі век яны...», «Хай жа гіне Ліхадзей...», «Як не мсцілі ад якоў...»), метрычныя і інтанацыйныя зрухі вядуць і развіваюць перажыванне ад бялючага відовішча фашысцкіх злачэцў да светлага прадбачання-веры:

Няхай ваша перамога Не кідае вас нідзе, Не пужае хай грывога, — Ваша чыстае дарога Да свабоды дасягае...

Нельга не падзівіцца чысціні і вывазанасці купалаўскага слова. Сапраўды, як добра пісаў у адным артыкуле Ніл Гілевіч, «Купала знаходзіў слова так, як яго знаходзіць народ: — яно як бы прыходзіць само, нечакана, раптам, і заўсёды — дарэ-

Іван ЧЫГРЫН

ПРОЗА І СУЧАСНАСЦЬ

У наш час гаварыць пра характар узаемаадносін літаратуры і рэчаіснасці — значыць перш за ўсё ўзняць праблему «літаратура і ЦТР», якая яшчэ зусім нядаўна, два-тры гады назад, абмяркоўвалася ў друку вельмі шырока. Сёння хваля незвычайна шырокай запікаўленасці праблемай «літаратура і ЦТР» крыху сплыла, тым не менш, абмеркаванне працягваецца (успомнім хая б дыскусію, наладжаную ў канцы мінулага года часопісамі «Вопросы философии» і «Вопросы литературы»; матэрыялы «круглага стала», апублікаваныя ў № 11 «Вопросов литературы»; у «Литературном обозрении» — № 3, 1977 — адноўлена рубрыка «Мастак перад тварам ЦТР»). Абмеркаванне працягваецца. А і сёння яшчэ многае не ясна, да таго ж ёсць людзі, якія не надаюць праблеме асаблівага значэння, хая факты развіцця літаратуры сведчаць

пра тое, што яна патрабуе самай пільнай да сябе ўвагі.

Не так даўно ў інтэрв'ю «ЛіМ» Мікола Лобан сказаў (і гэта інакш не расцэнні, як фанта сядомага заходу да праблемы), што ён зараз працуе над нігай эсе, у якой будзе адведзен асноўны раздзел думкам аб прыродзе, бо ў «імклівым тэмпе навукова-тэхнічнай рэвалюцыі», — сказаў ён, — усё мацней і мацней выяўляюць сябе яе і негатывныя бакі — праза таму, што з'яўляецца асновай жыцця, яго першапрычынай, а можа, нават, лепш — самім жыццём.

ЦТР у гісторыі развіцця грамадства не толькі фанта таго, што навука і тэхніка сталі яго асноўнай вытворчай сілай. З навукова-тэхнічнай рэвалюцыі звязана новая ступень самаўсведамлення чалавецтва. Пры ўсёй падрыхтаванасці да яе, ЦТР стала для чалавецтва шмат у якіх адносінах нечаканасцю, значыць, самаўсведамленне гэтае не магло быць разавым актам, яно адбываецца, працягваецца і будзе працяг-

вацца — аж пакуль чалавек не падпарадуе навукова-тэхнічны прарэс сацыяльнаму, цалкам не паставіць пад кантроль уласнай волі, словам, пакуль ЦТР не перастане з'явацца небяспеней для грамадскага развіцця.

Менавіта так стаіць пытанне. Значыць, на спасціжэнне ЦТР, яе вынікаў чалавецтва мусіць кінуць — кінула ўжо — усе свае баяздольныя рэсурсы, у тым ліку літаратуру. Спасціжэнне ЦТР вядзецца — пажадана, каб вялося — на самым высокім філасофскім узроўні. Адсюль асноўнай задачай літаратуры з'яўляецца філасофскае асэнсаванне быцця чалавека на сучасным этапе. Гэтым, у прыватнасці, і тлумачыцца незвычайная п'яга сучаснай літаратуры да маральна-этычнай праблематыкі, іншасказальнасці мыслення, т. зв. прытча-падобнасці і інш.

Для беларускай прозы, беларускай літаратуры паогул,

гэта выразілася ў яе тэндэнцыі да большай філасофскай заглыбленасці, глыбейшага гістарызму, глыбейшага спасціжэння, у прыватнасці, «карацеў». Некалі акадэмік Карскі пісаў, што беларускай літаратуры яшчэ многа застаецца зрабіць для абмалёўкі асобы з народа і для ўсебаковага паказу яго душы. Даўно гэта было сказана, а нашай літаратурай яшчэ многае не зроблена ў гэтым напрамку. Сёння ёсць усё падставы («Раданіца» А. Кудраўца, «Ніжні Бялуды» Я. Брыля і інш.) сцявяджаць, што робіцца новы захад да спасціжэння асобы беларуса ў тым плане, які Карскі звязваў з разуменнем «патаемнасці, назва якой жыццё».

Хочацца канстатаваць як несумненны факт, што развіццё сучаснай беларускай прозы сёння самым цесным чынам звязана са зменамі, што адбыліся за апошнія 15—20 гадоў у жыцці людзей пад уплывам навукова-тэхнічнай рэвалюцыі. Аказваецца, сувязь літаратуры і ЦТР праглядае нават у тых творах, пра якія п'яжка было і падумаць, што ў іх можа быць падобная сувязь. Гэта ж заканамернасць літа-

ратурнага працэсу, што твор, калі ён не благаі, мусіць улавіць, адбіць супярэчнасці, характар эпохі, пра якую ён напісаны. Гэтай прастай ісцінай (ды не толькі я) і кіравалася пры аналізе мастацкіх набыткаў беларускай прозы за апошнія два дзесяцігоддзі і прыччюў да вываду, што, скажам, «Мспіжы» І. Пташнікава — твор у значнай ступені «энтэраўскі», твор пра праблемы нашых дзён. Што паварот да гэтых праблем тут даволі выразны, што гэта адбілася як на характары агульнага светаўспрымання, так і на фармальных асабліваснях рамана, у тым ліку дэталях.

Для мяне Вялічна не проста яшчэ адзін селянін у багатай на вобразы і прытчыны беларускай літаратуры, а праўдзівы да адчувальнасці вобраз вясноўца ў яго паступальным руху з сучаснасці ў будучае. Жыццё Гэтага чалавека, бяспрэчна, закруціла, ён літаральна не знаходзіў у ім месца. У п'яўнай ступені Вялічна — характар трагічны. Але наўрад, ці можна растлумачыць паводзіны гэтага чалавека толькі ўмовамі яго грамадскага бытавання. Залішне Вялічна паказан у раманах ян

Еўдакія Якаўлеўна ЛОСЬ

Багатая тэматычна, мэтанакіраваная і дэяна пэзія Е. Я. Лось вызначаецца лірычнай пранікнёнасцю; разнастайнасцю выяўленчых сродкаў.
Е. Я. Лось прымала актыўны ўдзел у жыцц

чы, да месца, і заўсёды — трапае, адзіна прыдатнае».

Прамая экспрэсія ацэнных і ўзмацняльных слоў дапаўняецца яшчэ і таўталогіяй («звер звароў»), і лексічнай кантрастнасцю («ад нечысцяў ачысцім»), і гукаснай выразнасцю. Звернем, напрыклад, увагу на гукавую збліжанасць галоўных, самых «дзейных» слоў у радках: «Рэжце гітлерцаў паганых, каб не ўскрэслі век яны...». Або на тое, як натуральна і мэтагадна (і пэўна ж, не выпадкова) насычана гукамі «с» і «ц» — шлох лісцяў і каласоў — страфа, у якой гаворыцца аб светлай часіне Перамогі і аднаўлення:

Так ад нечысцяў ачысцім
Нашы нівы і лясы,
Фашыстоўскіх псоў

панішчым,
І сцінуцца, як калісьці,
Для нас нашы каласы.

Адначасна яшчэ прысутнічаюць у вершы шырокага народнага пачатку — напружанасць у стыхію «спадчыннага», адвечнага, што было ўскалыхнута да самых глыбін ваеннай павалы, выкарыстанне прыёмаў і сродкаў фальклорнай пэзіі, якія, кажучы словамі Рыгора Барадуліна з яго выдатнай кнігі «Свет Купалы», данамагаюць пэзічнаму вобразу, усяму перажыванню паэта «свабодна раскінуцца на шырачэйшай, ад сівай даўніны і да сённяшніх дзён, бязмежнай прасторы падання і песні...»

І чым больш набліжаліся спачатку час вызвалення, а потым дзень канчатковай перамогі над ворагам, тым з большай надзеяннасцю гучалі гэтыя пэзітэмы словы: «Хай вам шчасцем свецаць дні...»

Здаецца, каб мог пабачыць паэт на свае вочы гэты светлы ліпенскі дзень і народную радасць. Каб у дзень купалаўскага свята пэзіі ён прайшоў па роднай зямлі, на ўсе грудзі ўдыхнуў гэтай сённяшняй красы і свежасці... У гэту часіну з асаблівай сілай згадваецца прысвечаны Янку Купалу верш цудоўнай нашага пяснярыка Еўдакіі Лось:

Разбагацелі беларусы,
Нямала маюць песняроў,
А песні, як у небе гусі,—
Святлей ад светлых літароў.
Дарогу ў полі асвятляюць,
У лесе збіцца не даюць,
У песнях краскі расцвітаюць
І птушкі звонкія плячюць...

А першы той, хто сілаў
па-наску
Хвалу найменню: Чалавек,
Уславіў працу, дружба,

ласку,—
ён быў, і ёсць, і будзе веші...
Вечна будзе крыляць над
родным небам неўміручае і велічнае
Купалава слова.

Варлен БЕЧЫК.

часцінка быцця, каб не ўлічваць гэтага пры ацэнцы характара героя, твора цалкам. Значыцца, чалавек як аб'ект мастацкага асэнсавання жыцця выміраецца ў раманах куды шматмерней, з непрывычнай для нашай літаратуры вышыні. І няма сумнення, што вышка тая падказана імлівым часам.

Цікава, па-новаму ў раманах трактуецца прырода. Кожная былітка, кожная жывёла, птушка ў творы Пташніківа як бы адухоўлена, мае свой характар. У беларускай прозе ёсць свае традыцыйныя паказчыкі («Казкі жыцця» Якуба Коласа), дзе расліны, дрэвы, жывёлы, нават рэчы прабягаюць сябе, як жывыя істоты. Але то фальклорная традыцыя персанафікацыі, замены людзей персанажам з жывой і нежывой прыроды. У «Месціжах» няма алегорыі. У раманах Пташніківа ніхто нікога не надмяняе, усе героі жывуць і дзейнічаюць самі за сябе, у натуральную сваю велічыню. Такое «натуральнае» адухоўленне прыроды, усяго жывага і нават нежывага, што акружае людзей, выклікае, бяспрычна, спробай асэнсавання жыцця ва ўсёй яго

(Заканчэнне на стар. 10).

Беларуская літаратура панесла вялікую страту. Заўчасна, на 49-м годзе жыцця, пасля цяжкай хваробы памерла вядомая пэзітэса, член КПСС, член праўлення СП БССР Еўдакія Якаўлеўна Лось.

Е. Я. Лось нарадзілася 1 сакавіка 1929 года ў вёсцы Старына Ушацкага раёна ў сялянскай сям'і. Скончыла Глыбоцкае педагогічнае вучылішча, а затым Мінскі педагогічны інстытут імя М. Горкага і Вышэйшыя літаратурныя курсы ў Маскве. Працавала рэдактарам у выдавецтве, была галоўным рэдактарам часопіса «Вясёлка».

Першыя вершы Е. Я. Лось былі надрукаваны ў 1948 годзе. У 1958 годзе выйшаў зборнік «Сакавік». Пасля былі створаны пэзічныя кнігі «Палачанка», «Людзі добрыя», «Хараство», «Яснавокія малышкі», «Вянцы зрубана», «Перавал», «Лірыка ліпеня», зборнікі прозы «Пацеркі» і «Травіца братсястрыца», а таксама некалькі вершаваных зборнікаў для дзяцей.

Вершы Е. Я. Лось перакладаліся на рускую, украінскую, літоўскую, малдаўскую, польскую, балгарскую і іншыя мовы.

Творчасць Е. Я. Лось прасякнута патрыятычнымі матывамі, пафасам грамадзянскасці, сцвярдзення высокіх камуністычных ідэалаў. З яе вершаў паўстае прывабны, велічны вобраз саветскай жанчыны — маці, працаўніцы, камуністкі. Шэраг твораў Е. Я. Лось прысвяціла ленінскай тэме, тэме дружбы народаў, гераічнаму подзвігу саветскіх людзей у Вялікай Айчыннай вайне. Пэзітэса чуйна адгукалася на падзеі і з'явы сучаснага жыцця, знаходзіла яскравыя натхнёныя словы для перадачы думак і пачуццяў сучасніка, яго духоўнага свету.

ЖУРЫЦЦА ЛІРЫКА ЛІПЕНЯ..:

Яшчэ не старое на ўзрост нашае пасляваеннае пакаленне дажыло да сумных некролагаў, да развіталых слоў са сваімі аднагодкамі, са сваімі адначаснікамі ў літаратуры.

Раптоўна. Менавіта раптоўна не стала Еўдакіі Лось, Еўдакіі Якаўлеўны, нашай высела-задзірыстай Аўдоціі, нашай журботна-ласкавай Дуні.

Гэта ўсё яшчэ не хоча супакоіцца вайна, гэта яна забірае нашых таварышаў, тых хлапчукоў і дзяўчынак, чый смех абарвала склыгтанне гусені танкаў і вышчэ сірэн. Голад у блакідныя дні, пасляваенная нішчыніца ці, як у нас на Ушацчыне кажучы, поспіна падтачылі здароўе, калі яго ў самую сіду бралася, пасадзілі сэрца.

Еўдакія Якаўлеўна.

Муза твая была той працавітай, цагавітай сялянкай, якая вынесла ўсе жахі і пакуты вайны, а калі мінулася нешчысце, узрадвалася ў плуг і дзірвалі дужала. Адсюль і такая, крыху мужчынская, ухватка тваіх мужных і ясных, тваіх упэўненых і зажураўных радкоў.

Адсюль і такая неспатольная прага да жыцця, да пазнання яго самых глыбінных пластоў, такая нястомнасць вандравання, такая несутрыманная радасць ад сустрэч з новымі краінамі, гарадамі, з новымі людзьмі — тваімі прыхільнымі чытачамі.

Нібыта адчуваючы нядоўгі век свой, рупілася ты паўсюль пабыць, спыталася зрабіць як мага больш, імкнулася выказаць чыстую падзяку народу свайму, пашану свайму краю, роднай Ушацчыне, якую ты асабліва раўняла любіла.

Нарадзілася ты, Еўдакія Якаўлеўна, у першы дзень вясны. І зборнік першы твой, перапоўнены пачуццём веснавай радасці жыцця і назанання, так і называўся — «Сакавік».

Шлях твой жыццёвы абарваўся на самым пачатку сталага лета. І, нібыта сімвалічна, апошні твой прыжыццёвы томік вершаў названы — «Лірыка ліпеня». Замкнулася кола ад ранняй вясны да ўзвешанага лета...

У АПОШНЮЮ ДАРОГУ

З раніцы 5 ліпеня ў Дом літаратара, дзе была ўстаноўлена труна з целам памёршай, ішлі развітанне з любімай пэзітэсай яе сябры на працы, шматлікія чытачы.

Гучаць жалобныя мелодыі. Для труны журботную вахту нясуць пісьменнікі, прадстаўнікі партыйных, саветскіх і грамадскіх арганізацый, творчай інтэлігенцыі, землякі пэзітэсы.

Апошнія мінуты развітання. Жалобны мітынг адкрывае сакратар праўлення Саюза пісь-

меннікаў БССР Анатоль Вярцінскі.

— Мы з болей у сэрцы назаўсёды развітаемся з нашым таварышам на працу, на сумеснай грамадскай і партыйнай справе, развітаемся з Еўдакіяй Якаўлеўнай Лось, — сказаў ён. — Яна была чалавекам неспакойным, працавала самаададна, упарта, працавала «на перамогу, як у вайну».

Усёй сваёй творчасцю Еўдакія Лось сцвярджала высокія камуністычныя ідэалы. Гераічны подзвіг саветскіх людзей у гады Вялікай Айчыннай вайны,

падзеі сучаснага жыцця, веліч саветскай жанчыны — самая разнастайная тэматыка нашага жыцця — знайшлі сваё адлюстраванне ў высокаідэйнай творчасці пэзітэсы.

Еўдакія Якаўлеўна памерла ў росквіце сваіх творчых сіл, не здзейсніўшы многія свае задумы. Яна любіла дарогі і падарожжы... Сёння мы яе праводзім у апошні шлях, у яе апошнюю дарогу. З намі застаецца назва Еўдакіі Якаўлеўны і ўсе яе добрыя справы.

Словы развітання на грамадзянскай паніхідзе сказалі пэ-

ты Генадзь Бураўкін, Анатоль Грачанікаў, прадстаўнікі грамадскіх арганізацый, землякі пэзітэсы.

Мітынг закончаны. Жалобны картэж па Ленінскаму праспекту накіроўваецца на могілкі. Тут, ля магілы, журботныя словы развітання сказалі Сцяпан Гаўрусёў і Галіна Васілеўская.

Пад гукі жалобных мелодый труна з целам Е. Я. Лось анушкаецца ў магілу. Пясчаныя нагорак пакрытае вянкамі і букетамі жывых кветак.

ці пісьменніцкай арганізацыі рэспублікі. Яна была нястомным прапагандыстам шматнацыянальнай саветскай літаратуры, плённа перакладала з моў народаў СССР. Нямала сіл і таварыскай увагі пэзітэса аддавала выхаванню маладых літаратараў, шчодро дзялілася з імі сваім вопытам і майстэрствам.

За заслугі ў развіцці саветскай літаратуры Е. Я. Лось была ўзнагароджана ордэнам «Знак Пашаны», медалямі і Ганаровымі граматамі Вярхоўных Саветаў Беларускай, Украінскай, Літоўскай саветскіх сацыялістычных рэспублік.

Імя Е. Я. Лось назаўсёды застанецца ў памяці тых, хто яе ведаў, з кім разам сваім пэзічным словам яна аддана служыла справе партыі і народа.

П. М. Машэраў, І. Я. Палякоў, Ц. Я. Кісялёў, А. Н. Аксёнаў, А. Т. Кузьмін, У. А. Мікуліч, Н. Л. Сняжкова, К. М. Платонаў, Г. М. Маркаў, С. М. Шабашоў, А. Л. Петрашкевіч, С. Я. Паўлаў, Г. Г. Барташэвіч, М. І. Дзялец, А. А. Тоўсіцкі, А. Х. Асіпенка, К. К. Атраховіч [Кандрат Крапіва], Р. І. Барадулін, С. А. Баруздын, П. У. Броўка, І. А. Брыль, Г. М. Бураўкін, В. У. Быкаў, Ю. М. Верчанка, А. І. Вярцінскі, Н. С. Гілевіч, В. В. Зуёнак, Р. Ф. Казакова, К. Ц. Кірзэнка, М. П. Кругавых, А. А. Куляшоў, А. А. Лужанін-Каратай [Максім Лужанін], А. Я. Макаёнак, І. Я. Навуменка, П. Е. Панчанка, Н. Е. Пашкевіч, Б. І. Сачанка, І. Д. Сіпакоў, Я. І. Скурко [Максім Танк], Ю. І. Сураўцаў, М. К. Ткачоў, І. Г. Чыгрынаў, І. П. Шамякін.

У вачах яшчэ стаіць, як пад час нядаўняй паездкі па Віцебшчыне падпісваеш ты, Еўдакія, яшчэ з пахам друкарскай фарбы «Лірыка ліпеня» маладзенькай бялявай дзяўчыны ў школе імя Міхася Лынькова. Дзяўчынка, пэўна, нагадала табе цябе ў юныя гады ў Старыне ці ў Звоні — такая яна ўзрушаная і акрыленая. Таму так нервова — расчудлена бегае па паперы чырвоны «фла-майстар» і так шчодро жадаеш ты радасці і шчасця маладой сваяёй чытачы.

Еўдакія Якаўлеўна.

Рыхтаваўся я казаць высела-каламбурны тост на тваім першым круглым юбілеі, які мусіў быць неўзабаве, а кажу сёння табе жорсткае і сумнае зямлякае: «Бывай...»

Памяць аб табе, нястомная падзвіжніца роднага беларускага слова, застаецца светлая, бо многа святла ў радках тваіх, шчырых і поўных даверу да чытача. А на давер даверам адказваюць, Бывай, Еўдакія!

Рыгор БАРАДУЛІН.

ПЭўНА, ТЫ ПА ПЕСНЮ ПАЛЯЦЕЛА

Памяці Еўдакіі Лось

Выпала раса халодная на дрэвы,
Дыямантамі галлё ў садах іскрыцца,
Змоўклі птушкі. Дзе ж вы селі Дзе вы!
Не прыйшла да вас п'явучая сястрыца.

Нават дуб, паранены вайною,
Па-самотнаму сукі развесіў,
Чайка ўскрыніла над люстраной ракою,
Рэха адгукнулася у лесе...

Дзе ж ты, неспакойная, са светлымі вачыма!
Тая, што душой гарэла, а не тлепа...
Ты ад нас пайшла. Ды гэта немагчыма!
Пэўна, ў партызанскі край па песню паляцела!
Станіслаў ШУШКЕВІЧ.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР глыбока смутнае з прычыны заўчаснай смерці вядомай беларускай пэзітэсы Еўдакіі Якаўлеўны ЛОСЬ і выказвае шчырае спачуванне родным і блізкім нябожчыцы.

Ушацкі РК КПБ і райвыканком выказваюць глыбокае спачуванне сям'і, родным і блізкім памёршай пэзітэсы, нашай зямлячкі ЛОСЬ Еўдакіі Якаўлеўны.

Віцебскі абком КПБ і выканком абласнога Савета дэпутатаў працоўных глыбока смутнуюць з прычыны заўчаснай смерці беларускай пэзітэсы Еўдакіі Якаўлеўны ЛОСЬ і выказвае шчырае спачуванне сям'і і блізкім нябожчыцы.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» глыбока смутнае з выпадку заўчаснай смерці вядомай пэзітэсы, актыўнага аўтара «Ліма» Еўдакіі ЛОСЬ і выказвае шчырае спачуванне сям'і і блізкім нябожчыцы.

ПОЗНА ўвечары аграном Чуйкевіч вярнуўся дамоў з камандзіроўкі.

— А мы ўчора цябе чакалі-чакалі з Ірынкай. Усё бедавалі... Новы год на парозе, а ў нас і ёлкі няма, — папракнула Вера, жонка.

«Мне б твае клопаты і праблемы», — незадаволена падумаў Чуйкевіч, але ўголас сказаў:

— Мог і сёння не прыехаць. Добра, што раніцою удалося прабіцца да намесніка міністра. І той дапамог. Будзе насенне лубіну. Нават «эльгіны» выпрасіў у яго. Гэта новы гатунак ячменю...

— Ды чула я пра гэты ячмень! Пабачым, як ён будзе расці... Засумавала без цябе, — Вера прыціснулася шчакой да калючага падбародка мужа. Чуйкевіч абняў жонку, пацалаваў. Яна прыхінулася шчыльна. Ён адчуў пах яе валасоў, такі знаёмы і родны.

— Ну, як вы тут? Ірынка здаровая? — спытаў ён.

— Трохі кашляе... Цішэй гамані. Яна толькі што заснула. Усё чакала цябе... Ідзі, перакусі. Нябось, не еў цалюткі дзень.

На кухні Чуйкевіч піў гарачы, духмяны чай, жонка сядзела насупраць, захінуўшы на грудзях чырвоны, у буйныя белыя гарошыны, халацік, ласкава пазірала на мужа.

— З раёна не званілі? Ніхто мяне не пытаўся?

— Не, не званілі. Заходзіў сёння Басько. Ну, гэты... брыгадзір. А яшчэ дзядзька Цімох пытаўся, калі прыедзеш.

— Які Цімох? Міхалюта? Цікава, што яму прыспычэла, — усміхнуўся Чуйкевіч.

Ужо лежачы ў ложку, адчуваючы на сваёй руцэ цёплае жончына плячо, радуючыся, што нарэшце дома, што ўдала з'ездзіў, ён не стрымаўся і расказаў, што неўспадзеўкі сустраў у горадзе знаёмую, якую не бачыў сем гадоў, што яна замужам, але не дужа задаволена сваім жыццём.

— Дык вось чаму ты затрымаўся! — жонка ажно прыўзнялася, села на ложку, нібы ёй зрабілася непрыемна ляжаць з ім побач. — Вось яна якая, твая «эльгіна!» А я сядзі тут...

— Ты што? Бачыў яе ўсяго некалькі хвілін. У тралейбусе разам ехалі... — Чуйкевіч ужо шкадаваў, што пачаў гаворку.

— Так я і паверыла! Не такая дурніца, як ты думаеш... — Жонка заплакала і, хліпаючы, дадала: — Усе вы такія. Абы выраўся ў камандзіроўку, дык адразу халасцяк...

«От, дурань, трапло няшчаснае», — дакараў сябе Чуйкевіч. У душы расло раздражненне, злосць на жонку, міжволі падумалася: да чаго крохкая, не трывалая рэч—чалавечыя адносіны. Толькі што яны цалаваліся, жонка па-дзіцячы радавалася падарункам, а тут раптам... Чуйкевіч ласкава сказаў:

— Вера, мілая. Ну, як ты можаш! Ніхто мне не трэба болей. Я люблю толькі цябе! Ну, зразумей ты гэта нарэшце, — ён прыхінуў жонку да сябе і выключыў святло...

Жонка сцішылася, адварнула, але ён чуў, што яна не спіць. Не браў сон і яго. Перад вачамі мільгаў пражыты дзень з усімі падзеямі і клопатамі. Паўставалі людныя вуліцы горада, перапоўненыя магазіны, на вітрынах якіх застыла ўсміхаліся чырванашчочкія, сівабародыя, падобныя, як дзве кроплі вады, дзяды-марозы.

Перадсвяточная навагодняя мітульга асабліва кідалася ў вочы яму, прыезджаму чалавеку. Да таго ж, ён не спяшаўся: білет на самалёт у кішэні, і да адлёту яшчэ амаль тры гадзіны.

Хадзіць па магазінах не было настрою, ды і сёе-тое ён ужо купіў: дацэ — паўзункі карычневыя і белыя, святочныя; жонцы — духі і прыгожы набор цукерак. Вось толькі цацак на ёлку не здабыў: неда-та вялікая чарга. «Ат, ліха з імі, з цацкамі. Ірынка яшчэ маладая. Абыдземся», — суцшыў ён сябе.

Чуйкевіч нетаропка крочыў па праспекце, усё разглядаў яго, здзіўляла тлумная мітульга гараджан, што, як мурашы, снавалі па вуліцы, заставалі нецярплівым натоўпам перад чырвоным вокам светафора, і адразу імчалі далей, калі ўспыхвала зялёнае святло. «Каб не чырвоны светафор, так бы і перлі без перадыху», — усміхнуўся Чуйкевіч. Некаторыя гараджане неслі ёлкі: да Новага года заставалася ўсяго два дні. Хлапчук з ранцам за спіною трымаў у руках, нібы свечку, маленькае цёмна-зялёнае дрэўца, і яго бледнаваты тварык аж святліўся ад задавальнення.

«Як мала трэба чалавеку для радасці! — падумаў Чуйкевіч. — А мы ўсё бяжым, імчым на ўсе жылы... Чаго? Куды?»

У кожнага на руцэ гадзіннік. Прыкінь, колькі трэба часу, выйдзі раней, каб не ляцець на злом галавы...»

Ён разумее, што «прыкінуць» можна, але невядома колькі будзеш чакаць аўтобуса, колькі прастаіш у чарзе ў магазіне. А потым псіхалагічны момант — усе бягуць і ты бяжыш, падхоплены натоўпам, як трэска вясенню паводкай. Чуйкевіч зірнуў на гадзіннік, вырашыў пад'ехаць, і сеў у перапоўнены тралейбус.

— Прабіце, калі ласка, талончык, — пачуў ён. Голас падаўся дужа знаёмы, і Чуйкевіч павярнуўся — на яго глядзела маладая мажняя, круглавідная кабета.

— Іван? Няўжо гэта ты? Здароў! Не пазнаеш?

— Добры дзень! Здаецца, пазнаю... Наташа?

— Не забыў, значыць, — усміхнулася яна. — Якім ветрам цябе занесла ў сталіцу?

Чуйкевіч разгубіўся ад нечаканасці, не мог апамятацца, не мог даць веры, што гэтая поўная, мажняя жанчына, і ёсць тая самая Наташа, якую некалі кахаў. Ён сказаў, што быў тут у камандзіроўцы і сёння ад'язджае: праз дзве гадзіны самалёт.

— Мне таксама трэба ў аэрапорт. Там добры ювелірыны кіёск. Хачу купіць адну рэч... Ну, як ты жыеш? Сям'я ёсць?

— Есць. Дачка расце. Другі год ужо... Жонка — эканаміст. Разам працуем...

Тралейбус тым часам спыніўся каля аэрапорта. Чуйкевіч выйшаў першы і падаў руку Наташы. Апіраючыся, яна злёгка паціснула яго далонь.

Яны ішлі побач. Наташа цвёрда ступала высокімі, амаль да каленяў, боцікамі, чорнымі, бліскучымі, якія туга сядзелі на дэволі поўных нагах. Чуйкевіч пазіраў на яе збоку, і ніяк не мог паверыць, што поруч ідзе Наташа, тое ўсмешлівае танюсенькае, як чарцінка, дзяўчо.

— А дзе ты працуеш? — спытала яна.

— У калгасе. Аграномам.

— Проста аграномам ці галоўным?

— Хіба гэта так важна? Галоўным.

— Значыць, акадэмію скончыў?

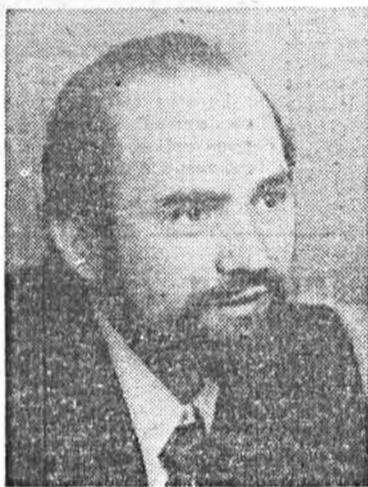
— Але. Завочна... Прыязджаў у міністэрства. Раздабыў насення ячменю, шматгадовага лубіну. Ну, а як у цябе жыццё? Дзе працуеш?

— Працую ў гастронOME, касірам. Работа няўдзячная, нудная. Сёння ў мяне адгул. А заўтра дзядзецца позна тырчаць... А так — жывём, як усе добрыя людзі. Кватэра вялікая, кааператывная. Шкада, спяшаешся, а то зайшоў бы, паглядзеў...

— Можна, другім разам калі...

— Праўда, мужык у мяне раўнівы. Мо таму, што дома рэдка стыкаецца. Ён шафёр. На міжнародніх аўтобусах. Зарабляе добра. Часам і падкальміць, —

Леанід ЛЕВАНОВІЧ

• АПАВЯДАННЕ

неяк вінавата ўсміхнулася яна. — Здаецца, усяго хапае. Есць што паесці, апрануць. Сын гадуецца. Пяць гадоў ужо... Але нешта, чорт яго ведае. Нешта не так... Вось выбралася была ў цырульню — навесці прыгажосць. А дзеля каго? Госці ў нас бываюць гады ў рады. І самі рэдка ходзім... — у голасе Наташы пачулася хваляванне, яна ўзяла яго пад локаць, прыхінулася: — А помніш, ядловец?

— Помню, — ціха адказаў Чуйкевіч.

— Вось, Ваня, якой я зрабілася...

— Якой жа? Прыгожая, відная кабета. Будзь я вольны, пайшоў бы на край свету.

— Ты жартуеш. А я... Зрэзалася тады на экзаменах... Замест тэатра — засела ў гэтым гастронOME. Замуж выскачыла—і ўсё. Спрабавала ў Дом культуры хадзіць. Там народны тэатр. І ролі мне сур'езныя давалі. Куды там? Дома — скандал! Што табе, тэлевізара мала? А сам спіць ля яго. Павячарае, сядзе. Праз паўгадзіны — хрэпе седзачы... Вось так і жывём. Каб не дзіця, кінула б усё...

Чуйкевіч слухаў Наташу, і яму зрабілася вельмі шкада яе, але што ёй параіць, чым памагчы? Людское шчасце не будзецца паводле тыпавых праектаў. Кожны будзе яго сам, і ў кожнага яно сваё, адметнае.

Яны ўвайшлі ў залу аэрапорта. Уся са шкла і бетону, залітая дрыготкім неонавым святлом, зала нагадала велізарны акварыум. Чуйкевіч зарэгістраваў білет. Вакол хадзілі, тоўпіліся людзі.

— Можна, выйдзем на вуліцу?—Наташа ўзяла яго пад руку, і па коўзкіх ад мокрага снегу прыступках яны спуścціліся да выхаду на лётнае поле. Самалёты раўлі без упынку: то прыляталі, то адляталі.

Тут таксама было людна. У вочы кінулася маладая пара: яна ў лёгкім клетчатым паліто, а ён у блакітнай куртцы. Яны стаялі і цалаваліся, адкрыта, не хаваючыся. Невядома, хто каго праводзіў, але найбольш цалавала дзяўчына.

— Ім можна пазайздросціць, Ваня, праўда?

— Так. Але хто ведае, як складзецца ў іх жыццё.

— Затое цяпер яны самыя шчаслівыя... Тут усе нервуюцца, усе як на вуголі... А для іх час спыніўся: Стаяць як зачараваныя. А потым, што будзе, дык будзе, — уздыхнула Наташа. — От падумаю іншы раз: яшчэ гадоў пяць і я канчаткова ператваруся ў сонную, тластую бабу, здольную толькі есці і спаць. Ад гэтакіх думак хоць на свеце не жыві...

— Трэба яшчэ дзядзець вам. Ну, што гэта — адзін сын? Вы ж яго заліжаце. Эгаіст вырасце.

Наташа пільна зірнула на яго, раптам прыхінулася, слёзы бліснулі ў яе на вачах.

— У цябе зусім іншае жыццё. І ты не можаш уявіць... Ты шчаслівы, — уздыхнула яна.

— Дык што я... вінават па-твойму?..

— Не, не, Ваня, мілы! Я сама вінавата. Я такая дурніца... Я ж цябе любіла. І цяпер яшчэ... Чаму я цябе не паслухалася? І вось пакутуй усё жыццё...

Чуйкевіч раптам адчуў, як сціснулася сэрца, быццам штосьці забытае прачыналася ў ім. Усхваляваны, разгублены, ён стаў перад ёй, і не ведаў, што сказаць, чым суцшыць. Яны доўга маўчалі. Нарэшце, Наташа загаварыла зноў:

— Да чаго я дадумалася. Ваня? Мне здаецца, жыццё — гэта любоў. А калі яе няма — чаканне яе. І няшчаснай любові не бывае... Чым бы яна ні скончылася, але яна была. І гэта — шчасце. І цябе я ніколі не забуду...

Аб'явілі пасадку на самалёт. Пасажыры захваляваліся, адразу выраіла чарга ля металічнай брамкі, за якой стаяла мілавідная дзяжурная ў блакітнай аэрафлотаўскай форме.

— Трэба ісці, Ваня. Задурыла табе галаву. Забудзь пра ўсё гэта... Не крываў на мяне...

Праз колькі хвілін серабрыста-блакітны «Як-40» узяў курс на Магілёў. Спачатку ляцелі ў густым, як малака, тумане, потым воблакі зрабіліся рэдкімі, нібы касмылі ваты падалі ўніз і раставалі ў фіялетавай смуге. Чуйкевіч адкінуўся на спінку крэсла і заплюшчыў вочы...

Прыгадаўся той далёкі вясновы дзень, светлы і цёплы, як усмешка немаўляці. Іван быў тады на практыцы ў адным саўгасе, жыў у кватэры. Раніцою, калі ён збіраўся ў кантору, у пакойчык зазірнула гаспадыня, Ядвіга Сымонаўна.

— Ну што, можа, сёння з'ездзім па ядловец, га? Ты ж некалі абяцаў узяць каня, — пачала яна.

— Не ведаю. Ці ўдасца, — адказаў кватарант. — Я, канечне, пастараюся.

— Добра было б звэндзіць кумпякі. Усё падрыхтавана. Толькі б ядлоўцу прывецці. Лес жа пад бокам. Іван жывіў тут ужо другі месяц. Гаспадыня ўсё больш да яго прыглядалася, і не без дай прычыны: дачка дзесяцігодку канчае, глядзіш, і пра замужжа трэба думаць, а кватарант хлопец прыгожы, не шкода і вянцінкі, каб прывябіць.

Каня ўдалося ўзяць, і апоўдні яны былі ў лесе. Івану таксама захацелася паехаць. Ён высякаў галінкі ядлоўцу, цвёрдыя, як жалеза, выбіраў самыя густыя кусты, якім такое прасвятленне не так шкодзіла. Наташа ўскідала галінкі на воз. Ядвіга Сымонаўна адшлялася воддаль і там збірала сучча.

— Паглядзіце, якое дзіва! — Наташа паказала на высокі, стройны ядловец. — Такі густы, кучаравы, а макаука вострая, як дзіда.

— Паўночны кіпарыс. Спраўды прыгожы. — Іван любваўся дзіўным стварэннем прыроды. Але яшчэ болей яму хацелася любвацца гэтай тоненькай усмешлівай дзяўчынай з русымымі касіцамі, такой чыстай, ладненькай і мілай.

— Што вы на мяне так глядзіце? — яна раптам пачырванела і апусціла вочы.

— Я нічога... Я на ядловец гляджу.

— Ён такі калючы. Во, як рукі пакалола.

Іван зірнуў на далоні дзяўчы — яны былі спрэс у чырвоных крапінках, узяў за руку, далонь была гарачая, трапяткая.

— Давайце паваражу. Гэта — лінія жыцця. Доўга жыць будзеце. Гэта — лінія шчасця...

Наташа слухала, схіліўшы галаву, твар яе быў так блізка...

Трэснуў сучок — да іх набліжалася Ядвіга Сымонаўна. Хлопец як заяц, скочыў за куст.

— Ну, як у вас тут работа?

— А мы, Ядвіга Сымонаўна, па прынцыпу: ты, работа, нас не бойся, мы цябе не закраем, — пажартаваў Іван. — Так хлопцы ў тэхнікуме гавораць...

— Гэтак і абначыцца тут можна, — усміхнулася Ядвіга Сымонаўна, зразумеўшы жарт па-свойму.

— Мама, паглядзі, які прыгожы куст. Усе галінкі роўненькія, як адна. І так цягнуцца да сонца...

— Бачу, дачушка. Такі і сячы рука не паднімаецца... А яму ўжо, мусіць, шмат гадоў?

— Але. Ён ужо не малады. Жыве ядловец доўга. Трыста, пяцьсот. Часам да дзюж тысяч гадоў...

Іван расказаў, што гектар ядлоўцу за суткі выдзяляе каля двух пудоў лятучых рэчываў — фітанцыдаў, і што гэтыя фітанцыды могуць знішчаць шкодных бактэрый, прафільтраваць паветра вялікага горада, што ягады ядлоўцу багатыя на цукар, за што яго называюць хвойным вінаградом.

— Што ты кажаш! Во ты куды дзівіся, га! Вось табе

і ядловец, — воккала ад здзіўлення Ядвіга Сымонаўна.

— А як заціце — першая прыкмета, што пара сеяць ячмень, — Іван перахапіў позірк Наташы, у якім было несхаванае, шчырае захапленне.

Гэтае ж захапленне і гордасць свяціліся ў яе вачах, калі вярталіся дамоў. Ядвіга Сымонаўна ехала ўслед. Ці то маладыя крочылі борзда, ці то конік ішоў за надта ціха, адлегласць паміж імі і фурманкай усё павялічвалася.

— Ну, як рука? Баліць? — спытаў хлопец.

— Трохі пашчыпае...

Іван узяў Наташу за руку — па-сялянску шыракаватая далонька была гарачая. Яны ішлі побач, і калі фурманка была амаль не відна, Іван нечакана прыхінуў дзяўчыну да сябе і няўмела пацалаваў у шчаку. Наташа пачырванела, разгубілася, вырвала руку і пабегла. Але неўзабаве спынілася, пайшла павольна, унурыўшы галаву ў плечы. Іван хутка дагнаў яе, няўмела абняў.

— Ты... мяне кахаеш? — спытала раптам Наташа.

— Ці проста хочаш пасмяяцца? Паехаць — і забыць...

— Ты мне падабаешся. Вельмі... Не ведаю, ці гэта каханне...

Наташа спынілася, паглядзела яму ў вочы, устрапянулася, ускінула, нібы крылы, рукі, абхапіла яго за шыю і моцна пацалавала ў вусны. У хлопца перахапіла дыханне, солідка затахкала сэрца і млява закружылася галава.

Далей яны ішлі моўчкі, прыціхлыя, узрушаныя, нібы адкрылі для сябе нешта нязведанае і таямнічае. Потым яны цішком цалаваліся і абдымаліся амаль штодня. Наташа здавала экзамены ў школе. Іван раў ёй паступаць у сельскагаспадарчую акадэмію. Яна не згаджалася.

— Я хачу стаць актрысай... Хачу жыць у вялікім горадзе. Выступаць на сцэне. У кіно здымацца.

— А ты ўпэўнена, што з цябе выйдзе актрыса?

— У школьным драмгуртку я выконваю галоўныя ролі.

— Ну, і што? Гэтага мала, каб стаць кіназоркай... Проста ты хочаш лёгкага жыцця і зыркай славы.

Наташа надзьмулася, перастала з ім гаварыць.

Неўзабаве скончылася практыка і будучы аграном паехаў з вёскі. Шмат разоў ён браўся напісаць ліст Наташы, але так і не напісаў...

Самалёт гайдануўся, пайшоў на зніжэнне, вушы як заклала ватай. Была відаць зямля, белыя, засланяя снежным абрусам палі, цёмная пляма лесу. Унізе ішоў па рэйках цягнік, павольна, як сонны. Побач з чыгункай цягнулася стужка аўтастрады, па ёй густа каціліся разнаколерныя машыны, і шаша нагадвала стракатую нітку пацерак.

«Як многа зрабілі людзі, — думаў Чуйкевіч. — Праз дзясны, балоты праклалі чыгунку, працягнулі шашу. Нарабілі машыны, самалётаў. Набудавалі гарадоў, вырастцілі сады... А калі няма шчасця, радасці, дык навошта ўсё гэта? Чаму чалавек рэдка бывае шчаслівы? Чаму? Ці гэтаму трэба вучыцца? І, мабыць, мы яшчэ не дараслі да гэтага. Не навучыліся?..»

Заснуў Чуйкевіч позна. Раніцой пайшоў у кантору. Да паўдня займаўся рознымі справамі. Ужо збіраўся дамоў, калі ўвайшоў брыгадзір Сяргей Басько, вясёлы, чыста паголены.

— Ці не глынуў ты з раніцы? За стары ці ўжо за новы?

— Ды не, Іван Антонавіч. Яшчэ макавай расінкі не было ў роце. Во, толькі атрымаў, — падаў невялікі лісток паперы. — Выклік з тэхнікума прыслалі. З сёмага чысла — сесія. А я ўжо думаў, не прыйшоў. Кантрольныя работы былі такія галаваломныя. Асабліва па хіміі. Чорт нагу зломіць. Мне здалася, нахімічыў я там, будзь здароў. Ажно не. Залічылі... Дзякуй, Антонавіч. Каб не ты...

— Няма за што дзякаваць. Я за цябе кантрольных не рабіў.

— На першым курсе пасабляў... Слком зацягнуў у тэхнікум.

— Ну, на першым грэх не памагчы. А вучыцца ты сам захацеў.

— Дык вось, Антонавіч, просьба да цябе. Апошняя ў гэтым годзе, — Чуйкевіч насцярожыўся: чаго ён так пад'язджае? — Прыходзь сёння да нас. З жонкай, з дачкой. Па-сямейнаму. Пасядзім, пагамонім. «Агеньчык» паглядзім. Справадзім стары, спаткаем новы...

Гэтага Чуйкевіч ніяк не чакаў. Міжволі падумалася: колькі разоў спрачаўся з брыгадзірам, аднойчы ў часе жніва ледзь за грудкі не пабраліся, а ён, дзівак, прыйшоў падзяліцца радасцю.

— Дзякуй, браце. Не абяцаю. Дзіця малое, — нерашуча пачаў Чуйкевіч, але ўбачыў, як брыгадзір спехмурнеў, прытрымаў язык, і, памаўчаўшы, дадаў: — Адным словам, пабачым... З жонкай трэба параіцца... Я думаю, прыйдзем, Сяргей Ігнатавіч. Абавязкова.

— О, гэта голас! — Басько шырока ўсміхнуўся, моцна паціснуў руку аграному і шпаркім, лёгкім крокам выйшаў з кабінета, ціхутка зачыніўшы дзверы.

Чуйкевіч упершыню заўважыў, што ў Басько ўжо сівыя скроні, падумаў: гэта ж яму за сорок, і ахвота, маючы пяцёра дзяцей, гарбець над кантрольнымі, ездзіць на экзамены; а зрэшты, дзе дзенешся, які цяпер брыгадзір без дыплама?

Так раздумваючы, аграном падыходзіў да свайго дома, калі яго дагнаў Цімох Міхалюта, у шэрым паліто, новай футравай шапцы. Павіталіся, разгаварыліся.

— Ну, і шапка ў вас, Цімох Піліпавіч! Надта фарсістая.

— А што? З такой шапкай толькі да дзевяці хадзіць, га? — стары зарагатаў, паказваючы жоўтыя ад тытуно, буйныя зубы. — Не ўжо, браце. Быў Цімох ды

пайшоў па мох... Гэта ж во... Валодзька мой прыехаў. Ён у Казахстане, на цаліне працуе. Добра зарабляе тамака. Толькі во не ажэніцца ніяк... Можна, тут у нас якая акруціць яго? Тады б і застаўся...

— Было б нядрэнна. Добрыя людзі нам патрэбны.

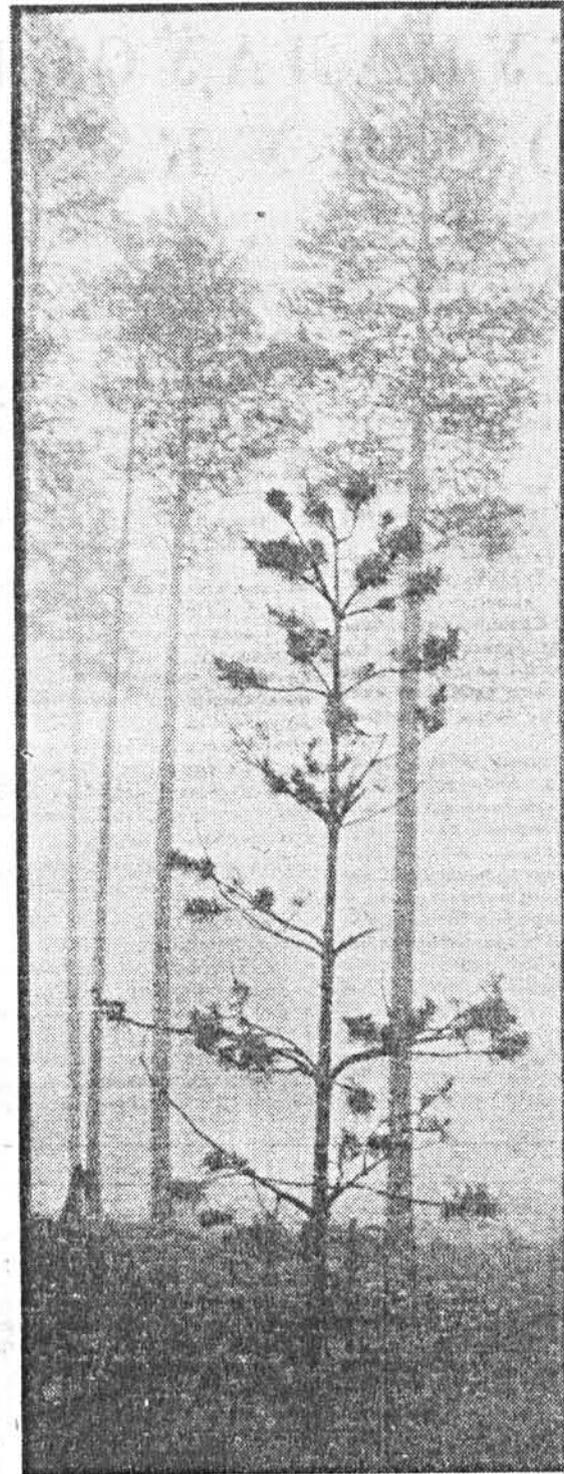
Стары востра зірнуў на Чуйкевіча. Мабыць, словы галоўнага агранома былі старому, як маслам па душы, але ён не падаў выгляду, глуха кашлянуў у кулак:

— Вы яго ці помніце? Мы з ім касілі жыта... А вы ішлі. Я тады яшчэ пасміхаўся з той палосы... А ўвосень Валодзьку ўзялі тады ў армію. А адтуль — на цаліну.

— Помню, Цімох Піліпавіч. Чаму ж не? І палосу тую помню...

Стары зноў кашлянуў у кулак:

— Дык вось, Антонавіч, заходзьце сёння да нас. Па чарцы зробім за Новы год. Валодзька будзе радавацца...

— Ну, Валодзьку трэба ў клуб. На танцы. Што яму дома сядзець? Сёння — не абяцаю. Можна, заўтра? Зайду, пагамонім.

Праз паўгадзіны Чуйкевіч кіраваў у лес. Дзень быў ціхі, задумны, падалі сняжынкі, вялікія, бухматыя. «Няхай ідзе снег, — радаваўся Чуйкевіч. — Няхай укрывае, уцяпляе поле. Снегу многа — хлеба многа. Каб не горш, як сёлета было».

А сёлета калгас «Чырвоны барацьбіт» сабраў па сорок цэнтнераў збожжа з гектара і амаль па дзвесце — бульбы, выйшаў на першае месца ў раёне.

Поле горбілася белымі ўзгоркамі. Паўз дарогу высіліся даўжэзныя абснежаныя сцірты саломы. Сцірты стаялі якраз на той палосе, якую Чуйкевіч не забудзе да скону, і якую, аказваецца, помніць і стары Цімох.

У той год вясна была ранняя, зіма скупая на снег. Так галашчокам і перазімавала поле.

— Трэба паболей падкарміць жыта. Асабліва каля дарогі, — загадаў старшыня брыгадзіру Басько. — Сыпце, не шкадуўце салетры...

— Лепш унесці норму, — запярэчыў аграном.

— Ідзі ты са сваёй нормай. Рабіце, як я сказаў, — адрэзаў старшыня.

Брыгадзір зірнуў на агранома, але змоўчаў.

Так і зрабілі. Жыта расло, як на дражджах, роўнае, густое, з цёмна-шызым тлустым адлівам. У калгас часта прыязджалі розныя дэлегацыі, прадстаў-

нікі з раёна. Усе хвалілі, дзівіліся. Суседзі зайздросцілі. Толькі аграном так глядзеў на гэтае жыта, як у жніво пазіраюць на неба, калі дзесьці на краі неба-схілу засінеецца хмурынка... Не паспела збжына ад-красаваць, як лінуў дождж з навальніцай і шквалістым ветрам. І жыта палегла. Палоса метраў паўсотні шырыней працягнулася паўз дарогу аж да лесу.

— Нічога, падымецца. Дзе яно дзенецца, — супакой агранома старшыня калгаса.

Але жыта не ўставала. Праз колькі дзён старшыня з аграномам зноў прыехалі на поле.

— Падымецца? Як ты думаеш, Іван Антонавіч?

У хрыплаватым голасе старшыні чулася прыхаванае шкадаванне, разуменне сваёй віны і павага да гэтага хлапчука-агранома.

— Не, яму ўжо не падняцца. Жаўцець пачало ля кораня. Трэба скасіць, пакуль не згінула...

А ўвосень выступіў аграном на раённай нарадзе. Гаварыў пра набалелае, не забыў і «паказухіну палосу». Як цяпер ён помніць тое адчуванне, калі ішоў з трыбуны, а зала грывела ад воплескаў.

— Ну, брат, і ўрэзаў ты! Малайчына! — чуліся галасы.

На справадзачным сходзе калгаснікі абралі новага старшыню. А праз год Чуйкевіч уступіў у партыю. Першым яго рэкамендаваў Цімох Міхалюта, былы фронтавік, камуніст з сорок трэцяга года.

...Чуйкевіч падыходзіў да лесу. Маўклівы, нахмураны, абснежаны, нібы прыпудраны дзед-мароз, лес быццам застыў у чаканні Новага года і, можа, прыгадаў перажытае: якія дрэвы зніклі, як падраслі маладыя, колькі паявілася новых.

Вакол панавала незвычайная цішыня. Ні адна птушка не адважалася яе парушыць. Нават сарока і тая моўчкі пераляцела цераз дарогу. Чуйкевічу не верылася, што сёння апошні дзень года, хаця, уласна кажучы, ён ужо даўно жыве клопатамі будучага года, будучага ўраджая, і нават не з першага кастрычніка, калі афіцыйна пачынаецца новы сельскагаспадарчы год, а яшчэ раней, калі на схіле лецеяка пачалі сеяць жыта.

Ён ішоў, раздумваючы, а вочы пільна ўзіраліся ў густы падлесак, нібы абмацвалі кожнае дрэўца. Нарэшце, знайшоў кучаравую елачку, аглядзеў з усіх бакоў, дастаў невялікую сякеру, што была за папругай, пастукаў па тонкім ствале — елачка здрыганулася, серабрыстым пылам пасыпаўся з яе снег. Чамусьці прыгадаўся хлапчук, які нёс маленькае дрэўца і ўсміхаўся.

Чуйкевіч патупаў вакол елачкі, трохі воддаль убачыў ядлоўцавы куст і пакіраваў да яго. Куст быў густы, высокі, адны галінкі нібы прыхіналіся да ствала, другія адыходзілі далей, закругляліся, цягнуліся ўгору і там сыходзілі на конус. Куст быў як абсыпаны дробнымі матава-сінімі і яшчэ недаспелымі — зялёнымі ягадамі. Успомнілася, як аднойчы спрабаваў настойку на гэтых ягадах — пітво гаючае, з прыемным смалістым водарам.

— Вось заціцець — пасеем «эльгіну». Паглядзім, што за навіна. Прыжывецца, дадзім ёй дарогу, — сказаў уголас Чуйкевіч, нібы наказваў ядлоўцу не прапусціць час сваёй квецені, бо ад гэтага залежыць лёс у калгасе «Чырвоны барацьбіт» замежнай «эльгіны», загадаванай нашымі сябрамі, нямецкімі хлебарабамі.

Дамоў Чуйкевіч прынёс некалькі сцяблін ядлоўцу, яловую галінку з вялікімі, доўгімі рудаватымі шышкамі.

— А дзе ж ёлка? — здзівілася Вера.

— Хіба не ведаеш, дзе ёлка? У лесе... Разумееш, такую знайшоў елачку прыгожую! Ну, проста, як лялька. Рука не паднялася ссяць. Затое во прынёс ядлоўцу, Паўночны кіпарыс. Дзівоснае дрэва. А гэта ягады, — падаў кулек з газеты. — Зробім настойку. Зёлкі каханья. Каб мацней абдымала...

Вера адварнула, нервова сцеланула плячамі.

— А што, тая мацней абдымае? Таму і запазіўся... Я ўсю ноч думала, вачэй не звяла...

— Ні з кім я не абдымаўся. Ну, што ты за чалавек!

— Канечне, нам ёлка не патрэбна. Таму і цацак не купляў. Пра дзіця падумаў бы, — яна адышла ў куток і села там ля халадзільніка.

— Вера, гэта ж смешна. Навошта Ірыцы ёлка? Яна яшчэ хадзіць добра не навучылася. Давай ёй ужо карагод. Дзед-мароза і снягурку. Падрасце — будзем ставіць ёлку. А сёння пойдзем у госці да брыгадзіра. Запрашае чалавек. Я ж табе гаварыў.

— Нікуды я не пайду, — рэзка кінула яна.

— Ну, вось што, як сабе хочаш! Можаш сядзець дома!

Чуйкевіч моцна грукнуў дзвярамі. Пастаяў трохі на ганку. Ужо бралася на вечар, кружыліся рэдкія, лёгкія сняжынкі. Ён адчыніў вяснічкі, высунуўся на вуліцу. «Схадзіць у магазін ці што?» — мільгнула думка. Па дарозе нехта ішоў і курыў. Яшчэ здалёк пазнаў старога Цімоха, які нёс цяжкую сумку — мабыць, з магазіна. Чуйкевіч раптам крута павярнуў дамоў.

Жонка сядзела на тым самым месцы, зірнула на яго, і моўчкі павярнула да акна. Чуйкевіч абняў яе за плечы.

— Ну, не трэба, Вера. Супакойся... Сёння апошні дзень года. Пражылі мы яго нядрэнна. І спрачаліся рэдка. Давай, каб у новым годзе мы пра гэта не ўспаміналі.

— Калі ты не будзеш такі ветраны...

— Вера, ну, зразумей ты адно. Я люблю цябе. І ніхто мне болей не патрэбен, — ён пацалаваў яе. Яна абшчапіла яго за шыю і моўчкі гладзіла валасы, уся прыціхшая, мяккая, расслабленая. Потым узяла галінкі ядлоўцу, асцярожна паднесла іх да твару.

— Ой, якія калючыя! А як пахнуць! Трэба паставіць у ваду.

1. АДЗІН З ПЕРШЫХ

Пра сустрэчы Купалы з выдатным рускім паэтам Валерыем Брусавым у ваеннай Вільні 1914 года расказала ў свой час Уладзіслава Францаўна Луцэвіч. Вядома было і тое, што тады, падчас знаёмства, Брусаў зацікавіўся творамі аўтара са зборніка «Шляхам жыцця» і пераклаў чатыры з іх — «Адцвітанне», «У ночным царстве», «На купалле» і «Як у лесе расцвіталі» — на рускую мову. Але вось дзе і калі ўпершыню былі змешчаны гэтыя пераклады, ці даў ім «ход» перакладчык, — заставаўся невядомым.

У «Бібліяграфіі твораў Янкі Купалы» (частка 1, Мн., 1955) зазначана, што перакладзены Брусавым вершы «У ночным царстве», «На купалле», «Адцвітанне» ўпершыню змешчаны ў зборніку Купалы «Избранные стихотворения в переводе русских поэтов», які выйшаў у Маскве ў 1919 г. Раздзел «Дадаткі» да трэцяй часткі гэтага ж бібліяграфічнага паказчыка (Мн., 1972) сведчыць, што чацвёрты пераклад — «По лесам как зацвели» («Як у лесе расцвіталі») — быў змешчаны ў віленскай «Вечерней газете» (1914, № 691). Вось і ўсё, што мы ведалі пра першапублікацыю брусаўскіх перакладаў з Купалы.

Зварот да віленскага дарэвалюцыйнага друку дазволіў устанавіць: **усе чатыры пераклады змясцілі ў адным нумары за 22 жніўня 1914 г. «Вечерняя газета»**. Больш таго, ім папярэднічала рэдакцыйная ўрэзка, якая несумненна мае пэўную цікавасць:

«Днямі ў Вільні гасцяваў адзін з карыфеяў рускай паэзіі — Валерыя Якаўлевіч Брусаў. Знаёмячыся з жыццём горада і краю, паэт з асаблівай увагай спыніўся на творчасці народа, які апошнім у славянскай сям'і ступіў на шлях нацыянальнага адраджэння. Больш за ўсё зацікавіла В. Я. Брусава новая беларуская паэзія, — і ён за час свайго знаходжання ў нашым горадзе пераклаў на рускую мову некалькі вершаў таленавітага беларускага паэта — Янкі Купалы, прычым ласкава дазволіў надрукаваць гэтыя пераклады ў «Вечерней газете».

Захаваліся да нашага часу і аўтографы перакладаў. Напісаныя чорным чарнілам на тонкай вахонай паперы, яны зберагаюцца ў рукапісным аддзеле Дзяржаўнай бібліятэкі СССР імя У. І. Леніна ў Маскве (ф. 386, адз. зах. 1). На адным з іх («По лесам как расцвели») дарчы надпіс: «Ивану Доминиковичу Луцэвичу на память о встрече, с благодарностью за посещение. В. Б.» Пад вершам: «Вильна, 18 августа 1914. Валерий Брюсов».

Дарэчы, пад двума іншымі перакладамі таксама стаіць дата 18 жніўня 1914 г. (пад «Отцветанием» — 19 жніўня). Значыць, перакладаў Брусаў твораў Купалы ў той дзень, калі і сустрэкаўся з беларускім паэтам. А тое, што менавіта ў гэты

дзень ён сустрэўся, прычым упершыню, з Купалам, пацвярджае і аўтограф песняра на кніжцы «Шляхам жыцця»: «Валерыю Якаўлевічу Брусаву на добрую памятку першага спаткання ў Вільні ад вучня і паклонніка. Вільня, 18/VIII.1914 года».

2. НЕВЯДОМЫЯ АУТОГРАФЫ

Львоўскі беларусазнаўца прафесар Іларыён Свянціцкі пакінуў пасля сябе надзвычай цікавы збор беларускіх кніг, часам унікальных. Захоўваюцца зараз яны ў аддзеле рэдкіх кніг і старадрукаў Львоўскай навуковай бібліятэкі імя В. Стэфаніка.

Гартаю розныя выданні. Вось тонкія

веня вялікі творчы вечар юбіляра адбыўся ў Камуністычнай акадэміі ў Маскве. Веў вечар нарком асветы РСФСР А. Луначарскі.

З таго часу дайшоў да нас адзін аўтограф паэта, адрасаваны чалавеку, якога мы зусім не ведалі. На першым томе Збору твораў (выданне 2-е — Мн., 1928) рукой Купалы напісана фіялетавым чарнілам: «Паважанаму тав. Д. І. Шырыну-Юрзеўскаму шчыра ўдзячны за прывітанні ў дзень юбілею. Янка Купала, Масква, 12/VI-30 г.». Том гэты ўваходзіць у кнігазбор Літаратурнага музея ў Маскве. Хто ж такі Шырын-Юрзеўскі?

Ні пошукі ў розных даведчаных выданнях, ні роспыты некаторых знаўцаў гісторыі рускай літаратуры не змаглі

туры, якія захаплялі кожнага, хто ведаў яго!

3. ЯШЧЭ АДЗІН ПЕРАКЛАД «ГЕНАЦВАЛЕ»

Некалі, відаць, хораша і падрабязна будзе напісана пра сапраўдную мужчынскую дружбу, якой узнагародзіў лёс Янку Купалу і вядомага рускага мастака Кенстанціна Елісеева. Яна, гэта дружба, засведчана ў цёплых, сардэчных лістах паэта да свайго сябра, а таксама, у неменшай ступені, ва ўспамінах Елісеева пра Купалу, апублікаваных у свой час у зборніку «Янка Купала» (Мн., 1952). Тут жа хочацца даць толькі невялікі штрышок да агульнага малюнка як чыста чалавечых узаемаадносін, так і беларуска-рускіх літаратурных кантактаў.

У даволі аб'ёмістым машынапісным томе «Успамінаў» К. Елісеева, які знаходзіцца ў фондах Цэнтральнага дзяржаўнага архіва літаратуры і мастацтва СССР (Масква), апісаны факт, што можа мець цікавасць для біяграфістаў і даследчыкаў творчасці Купалы. Адночы, прыгадвае Елісееў, ён звярнуў увагу Купалы на прыблізнасць, недакладнасць перакладу на рускую мову паэмы «Над ракою Арсай», ажыццёленага ў 1933 годзе С. Гарадзецкім. У адказ на гэта паэт праганаваў мастаку перакласці па-руску верш «Генацвале».

«Мы сядзелі за сталом, — піша Елісееў, — і я тут жа, не сыходзячы з месца, пераклаў, і вось што ў мяне атрымалася:

Снег бееет на стремнине,
На горе, в лазурной дали,
И цветут цветы в долине
У твоих ног, генацвале.
Любо было мне в Цхалтубо
В животворной теплой цхали,
Было любо, как голубил
Тебя в думках, генацвале.
Без твоей улыбки милой
Излечился б я едва-ли.
Ты мой вернула силы,
О, грузинка генацвале,
И поеду я далеко —
Сердце стиснется в печали,
Станет грустно, одиноко
Без тебя мне, генацвале.
Будут сниться скалы, горы,
Грузин чудесной дали,
И одна ты в ясных зорях
Будешь снится, генацвале,
Элико, мне при прощаньи
Зорьки грустные мигали...
«Сулико» на расставаньи
Спой мне, солнце-генацвале.

«Мой пераклад, — піша Елісееў, — спадабаўся паэту больш за існуючы, і Янка яго «аўтарызаваў», г. зн. змацаваў сваім подпісам». Ужо пасля смерці Паэта Елісееў занёс пераклад у рэдакцыю «Літаратурнай газеты». Аднак там яго добра ведалі як мастака, «і таму спыталіся: якія лаўры даражэйшыя — перакладчыка ці мастака, на што, — рэзонна заключыў ён, — я адказаў, што лаўры мастака, само сабой, мне даражэй».

Так скончылася гісторыя з елісееўскім перакладам «Генацвале».

Вячаслаў РАГОЙША.

ДА 95-годдзя 3 ДНЯ ПАРАДЖЭННЯ ЯНКІ КУПАЛЫ

З КУПАЛАЎСКІХ
ПРОШУКАЎ

брашуркі — прыжыццёвыя выданні Цёткі: «Скрыпка беларуская», «Гасцінец для малых дзяцей», «Першае чытанне для дзетак беларусаў»... Вось гектаграфічныя, вельмі рэдкія — «Калядная пісанка на 1904 год», «Велікодная пісанка» (Пецяярбург, 1904)... А вось і пазнейшыя, ужо савецкага часу, кнігі. Многія з аўтографамі саміх аўтараў. У «шчырай павазе» да Свянціцкага прызнаюцца З. Бядуля і А. Гурло, У. Пічэта і А. Дудар...

Логіка падказвае: не можа быць, каб не падпісаў сваіх твораў паважанаму прафесару Купала!

Пошукі не засталіся марнымі. На кнізе «Спадчына» (Мн., 1922) выразным купалаўскім почыркам выведзена: «Шчырапаважанаму праф. Свянціцкаму з прывітаннем, Янка Купала. Менск 19/II.27 г.». Дакладна такі ж надпіс і на другім томе Збору твораў паэта, што выйшаў у свет у 1926 годзе і змяшчаў творы са зборніка «Шляхам жыцця».

Значыць, можна лічыць устаноўленай сустрэчу песняра з беларусазнаўцам Свянціцкім, якая адбылася ў лютым 1927 года, аднак у біяграфіі паэта нідзе не зафіксавана. Свянціцкі ж у 1926—1927 гг. па запрашэнню грамадскасці наведваў Беларусь, каб прыняць удзел у рабоце нарады па рэформе беларускага правапісу, азнаёміцца з дасягненнямі савецкай беларускай культуры, сабраць матэрыял для сваёй новай кнігі. А разам з тым і сустрэцца са сваімі ранейшымі знаёмымі.

У 1930 г. урачыста адзначалася 25-годдзе творчай дзейнасці Купалы. 9 чэр-

даць адказу на гэта пытанне. Нарэшце натрапіў на невялікую, у шаснаццаць старонак, кніжачку вершаў Шырына-Юрзеўскага «В пути», выдадзеную ў 1929 або 1930 г. (кніжка без даты) Усе-расійскім таварыствам сялянскіх пісьменнікаў.

На шчасце, на вокладцы гэтага, відаць, адзінага, зборніка маладога паэта аказалася невялікая біяграфічная нататка, з якой мы даведваемся, што Дзмітрый Ільч Шырын-Юрзеўскі нарадзіўся ў Корчаўскім уездзе Цяцвярскай вобласці. Да 13 год жыў у вёсцы. Маці працавала на заводзе, бацька — майстары, жыў у Пецяярбурзе. Не закончыўшы ясковай школы, юнак паехаў у 1913 г. у Пецяярбург шукаць кавалак хлеба. Пасля — царская армія, удзел у рэвалюцыях. У час грамадзянскай вайны служыў у Чырвонай Арміі, быў палітруком, сакратаром партыяцэйкі, ваенкорам. Друкавацца пачаў з 1921 г. — спачатку ў правінцыяльнай прэсе, а пасля і ў маскоўскіх выданнях. «Працягвае друкавацца ў газетам і часопісах Масквы», выступае з вершамі і апавяданнямі, — падкрэслівалася ў нататцы.

Пра далейшы лёс Шырына-Юрзеўскага нам нічога невядома.

Адны і гэтага зусім дастаткова, каб уявіць атмасферу тагачаснай народнай павагі і любові да Янкі Купалы, убачыць канкрэтнае грамадскае аблічча тых, хто абраў Купалу сваім ідэйным і творчым настаўнікам. З другога боку, ці не раскрывае аўтограф надзвычайную купалаўскую далікатнасць, тактоўнасць, пацучцё ўдзячнасці — рысы пазтавай на-

ПРОЗА І СУЧАСНАСЦЬ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 6—7).

складанасці з сучасных пазіцый.

Яшчэ ў большай ступені далучанасць да праблем дня адчуваецца ў творчасці А. Кудраўца. У апавесці «Раданіца», напрыклад, чалавек даследуецца ў спецыфічным лавароце, у шырокім аспекце, багачыта праз прызму вечнай праблемы — жыцця і смерці. Мы ўжо не гаворым пра павернутасць да праблем дня ў творчых канкрэтных-бытавога наваўнення («Атланты і карыятыды» І. Шамякіна, «Канец бабінага лета» А. Асіпенкі, «Цікае лета» П. Місько). Творы гэтыя ўжо самі, свай сьціснёнае закліканні адлюстроўваць дзень сённяшні, а значыць, і не могуць абесці НТР. Прычым, сучасная праблематыка ў творах сённяшніх часцей ставіцца на гістарычным матэрыяле («Ніжнія Байдуны» Я. Брыля, напрыклад). І гэта таксама зразумела. «Каб выказаць філасофію свайго часу, — гаворыць В. Астаф'еў, — філасофію подзвігу, чалавечы жа жыцця, каханні, смерці — мала адных-разважанняў на гэтыя тэмы, літаратуры неабходна стварыць «знак», вобраз, што ў літаратурным перакладзе з грэчаскай мовы і азначае ідэю».

НТР паставіла перад літаратурай менавіта такую альтэрнатыву. У літаратуры абавязкова трэба паставіць такі «знак». Каб рухацца далей, неабходна абагульніць уласнае разуменне жыцця, чалавеча. Наогул жа, сённяшняй літаратуры ўласцівы такі агульны стан, нібыта яна на пачатку вялікай дарогі, яшчэ нікім не спазнанай.

У нашы дні пісьменніку прыкметна цяжэй стала працаваць. І справа не толькі ў цяжкасцях спецыялізацыі псіхалогіі сучаснага чалавеча, які так цесна стаў прывязаны да машыны. Справа яшчэ і ў тым, што задачы літаратуры сёння прыкметна змяніліся. Раней літаратура мела яшчэ на мэце абараніць чалавеча ад чалавеча пераважна як з'явы сацыяльнай, то цяпер жа часта даводзіцца абараняць ад уласнай яго, чалавеча, іспасці — не так абараніць, як у пецым стрымліваць.

Рэчаіснасць патрабуе ад пісьменніка прыняццёвага пашырэння падыходу да яе. Наогул, чалавек стаў і навінцу ўспрымання літаратуры як з'ява больш складаная, чым было да гэтага часу. У даследаванні гісторыі «сродкамі літаратуры і мастацтва, сродкамі філасофіі было дасягнута многае.

Трэба адзначыць, што, зпрача цікавасці да глабальных праблем быцця сучаснага чалаве-

ка, беларуская проза нашых дзён ставіць і вырашае праблемы яшчэ і канкрэтна-бытавога плана — яе цікавіць тэма зямлі (зямля і селянін), тэма горада, інтэлігенцыі, тэма мяшчанства і інш.

Цельга не сказаць і пра тое, што ў адносінах да НТР беларуская сучасная проза знаходзіцца пакуль што ў стадыі ледзь не лірычных дачыненняў. Глыбокага аналізу гэтых праблем яна яшчэ не дала, ды і не магла даць у сілу ступені, у якой яна, знаходзіцца. Вырашэнне многіх праблем толькі намячаецца. Пярэдка ўсё пачынаецца з далёкага захаду ў гісторыю. Так, напрыклад, справа абстаіць з праблемай «селянін і зямля», калі разглядаць яе ў разрэзе дваціццаці апошніх гадоў развіцця нашай літаратуры («Засценак Маланука» А. Чаршчыўкіна, «Палеская хроніка» І. Мележа, «Канец бабінага лета» А. Асіпенкі). Шмат якія пытанні сённяшняга быцця чалавеча наогул не сталі пакуль што аб'ектам злікаўленасці нашых празаікаў.

Шмат у чым паспяховаму развіццю літаратуры перанакладае адставанне крытыкі. Дакладней, узровень сучаснай

крытыкі, якая, як правіла, карыстаецца старымі прынцыпамі ацэнкі твораў сённяшніх пісьменнікаў. Сённяшняй крытыцы, відавочна, не хапае сучаснага філасофскага бачання рэчаіснасці, руху жыцця, руху літаратуры. Добры крытык ва ўсе часы мусіў быць і добрым філосафам. Але асабліва гэта важна для нашага часу, для нашай пераходнай, энтэраўскай эпохі. Іншы твор проста немагчыма аразумець, калі да яго ацэнкі падыходзіць са старымі меркамі.

Есць у апавесці А. Асіпенкі «Канец бабінага лета» сцена, у якой мясцовае начальства адмярнувае пытанне пра звальненне з работы часткі даяраў. Іх звальняюць, Але вось што цікава. Ніхто ў гэтым звальненні не вінаваты. Вінаватых ні бы і няма. Есць толькі пакрыўджаныя. Канфлікт тут спецыфічны, эпохі навукова-тэхнічнай рэвалюцыі. Нечакана ўсталявана прычына быцця чалавек прышло ў сутыкненне з інтарэсамі імклівага часу, прагрэсу. Замест старой формы, дзе работа вялася ўручную, уведзен у калгасе жывёлагадоўчы комплекс, дзе работу будучы выконваць машыны, а для іх абслугоўвання патрэбны кваліфікаваныя спецыялісты, тэхнікі. Людзі ў Высокіх Горках, былых Дуданках, канечне ж, розныя, але, паўтараем, вінаватых у гэтай сіладанай псіхалагічнай сітуацыі ні бы і няма. Больш таго, у вёсцы ўсё, у тым ліку і даярні, хацелі, чакалі ўводу ў дзейнасць жывёлагадоўчага комплексу.

Крытыка (у тым ліку і ўсесаюзная) у свой час прадставіла рамана А. Савіцкага «Тры непражытыя дні» як зварот беларускай літаратуры да адзюльтэрыя-сексуальнай тэмы. Я не хачу спярдажжа, што рамана Савіцкага — высокага мастацкага наваўнення, але канфлікт твора, думаю, у пецым прыціпае іншым. «Адзюльтэрыя» сітуацыя ў рамана — вынік духоўнай спустошанасці героя, да якой давяла яго сляная прывязанасць да машыны (экскаватарчык). У Сушко ніколі не было асабістага жыцця. Нешта падобнае трэба сказаць і пра Віту. Менавіта ў камандзіроўцы, пасля вынадаковай сустрэчы герояў, якраз усё гэта і раскрываецца. Погляд з пазіцыі дня дае магчымасць шырокі паглядзець і на рамана І. Шамякіна «Атланты і карыятыды», як на спробу, вельмі патрэбную для развіцця сучаснай беларускай літаратуры, стварыць вобраз станаўчага героя, дзелавага, але і чалавечнага.

Беларуская літаратура — у поўнай заходзе да сучаснасці, уся ў руху. Перад ёю стаіць не малыя цяжкасці. Трэба, аднак, сказаць, што яна знаходзіцца на правільным шляху, што яе на-ранейшаму страшна цікавіць лёс асабістага чалавек, яна застаецца вернай сваёй гуманістычнай сутнасці.

ШТОГОД на нарадах, семінарах, курсах павышэння кваліфікацыі настаўнікаў гісторыі паўтараецца амаль адно і тое ж.

— Вашы вучні, — заяўляюць прадстаўнікі ВМУ, — слаба ведаюць гісторыю рэспублікі, яе культуру.

Зусім лагічна паўстае пытанне: хто вінаваты? Часцей за ўсё віна кладзецца на настаўнікаў; некаторыя з іх не выкарыстоўваюць краязнаўчы матэрыял, не праводзяць спецыяльных урокаў па гісторыі Беларусі. Але амаль ніколі віна не кладзецца на нашых метадыстаў, на органы народнай асветы. Здаецца, настаў час пагаварыць пра стан выкладання гісторыі БССР у школе, пра турботы служак музы Клію — настаўнікаў гісторыі.

Закончыўшы ўніверсітэт ці інстытут, малады настаўнік прышоў у школу. Завуч уручае яму праграму і гаворыць, што малады педагог павінен склаці календарны план на першае паўгоддзе. Калі ён выкладае ў невялікай сельскай дзесяцігодцы, то павінен склаці такія планы для IV—X класаў: гісторыя рэспублікі вывучаецца ў IV, VII—X класах. Уважліва вывучыўшы праграму, настаўнік пераходзіць да вывучэння падручнікаў. Аказваецца, што з 58 параграфў падручніка па гісторыі БССР толькі трыццаць пяць будуць выкладзены на асобных уроках, 23 параграфы — або цалкам, або на пунктах — будучы адносіцца да адпаведных параграфў падручніка гісторыі Савецкага Саюза.

Ужо ў чацвёртым класе настаўнік, парушаючы метадыку (у першым паўгоддзі тут пераважае тлумачальнае чытанне), павінен раскаваць пра пачатак кнігадрукавання ў Беларусі, пра доктара Францыска Скарыну, бо ў праграме ёсць пункт «Францыск Скарына», а ў падручніку яго імя не згадваецца і аб самім кнігадрукаванні ў Беларусі сказана мімаходзь. Прыблізна так будзе на двух уроках. У сёмым класе, дзе ўжо ёсць спецыяльны падручнік «Гісторыя БССР», настаўнік будзе доўга ламаць галаву, як паднесці матэрыял аб беларускай культуры XVIII стагоддзя? У праграме такі пункт записаны, а ў падручніку пра культуру таго часу — ніводнага слова. Тое самае можна сказаць і пра вывучэнне беларускай культуры першай паловы XIX стагоддзя: ёсць параграф, але не прадугледжаны асобны ўрок. У тым жа падручніку ёсць параграф «Развіццё капіталістычных адносін у першай палове XIX ст.», а ў праграме записана: «у другой трэці». У праграме значыцца пункт «Палітыка царызму ў Беларусі», а ў падручніку гэтую пытанню прысвечана некалькі радкоў.

Аўтары падручніка гісторыі БССР пазалетась перапрацавалі яго. Палепшыўшы ілюстрацыйны матэрыял, з'явіўся альбом карт, палепшылася налігра-

фічнае афармленне, унесены некаторыя змены ў змест. У нас чамусьці не рэагуюцца падручнікі. А варта, мабыць, было б іх практычна даваць настаўнікам на абмеркаванне. Мо і таму новае выданне «Гісторыі БССР» для школы не пазбавілася істотных недахопаў.

Ужо ў параграфі, прызначаным для VII класа мы бачым самыя тыповыя пралікі аўтараў. Мала прыводзіцца матэрыялу для разважанняў.

Вось прыклад. Раней я мог паставіць вучням пытанне: «Чаму кіеўскі князь Яраслаў, нягледзячы на тое, што ён перамог, аддаў у 1021 г. Віцебск і Усвяты полацкім князям? Чаму ён не зрабіў так, як яго папярэднік — князь Уладзімір?». Цяпер у падручніку гэты факт не згад-

аўтары ставяць да сёмага параграфу нашага дапаможніка такое заданне: «Успомніце адзінакі паншчынай гаспадаркі». Між тым, паншчынай гаспадарка вывучаецца ў сувязі з эканамікай Расіі XVII ст., а тут гутарка ідзе пра валоchnую памеру (XVI ст.). Патуральна, што настаўнік не прымусяць вучняў забягаць наперад.

Падручнік павінен развіваць вучня. Развіваць не толькі ўводзячы новыя тэрміны і паняцці, але і ўскладняючы пытанні і заданні да паасобных параграфў і раздзелаў. Прачытайце іх і вы ўбачыце, што спосаб іх пастаюўкі ў X класе не адрозніваецца ад спосабу пастаюўкі ў VII класе. Часта сустракаюцца пытанні тыпу: «Калі адбылася такая і такая

чак. Не лішнім было б скласці і наркавальнік імёнаў, а таксама даць рэкамендацыйны спіс літаратуры для пазакласнага чытання. Мы не павінны забываць, што дзяцей трэба вучыць вучыцца.

Нам здаецца, што настаў час і ёсць умова для таго, каб стварыць такую кнігу, якая адпавядала б усім патрабаванням сучаснага падручніка. Гэта пытанне не аднаго дня. Недахопы цяперашняга падручніка часткова тлумачацца вузкімі рамкамі сеткі гадзін, прызначаных для вывучэння гісторыі БССР. Магчыма, трэба было б прадумаць аптымальныя варыянты спалучэння курса гісторыі СССР і БССР. Мусіць, не шкодзіла б для вучняў, якія цікавяцца гісторыяй (а такія з'яўдзіліся ёсць), скласці праграму факультатыва і дапаможнік. Як там ні было б, але мы мяркуюем, што Міністэрства асветы паставіцца да нашых прапаноў уважліва. І яшчэ адзін момант. Не шкодзіла б, каб Міністэрства палічыла мэтазгодным выданне новага падручніка і дапаможніка для факультатыва, папярэдне абмеркаваў праграму, а таксама аб'явіў конкурс на напісанне такіх кніг.

Калі недахопы падручніка і недахопы гадзін настаўнік можа часткова кампенсаваць сваёй эрудыцыяй, металічным майстэрствам, умением арганізаваць і зацікавіць вучняў, то яму цяжка без аўдызуальных сродкаў дабіцца поўнай аддачы. І тут ужо не віна настаўніка, што ў нас няма навучальных насьценных карт, навучальных дыяфільмаў, дыяпазітываў, кінафільмаў, пласцінак, альбомаў па гісторыі культуры рэспублікі.

Тут сваё слова павінны сказаць нашы метадысты. На дапамогу ім, магчыма, прыйдуць мастакі, гукарэжысёры, паліграфісты. Нашы метадысты павінны дапамагчы настаўніку і літаратурай: у нас няма метадычных распрацовак па ўсяму курсу гісторыі БССР (накштат тых, якія выпускае выдавецтва «Просвещение» па курсах гісторыі СССР і ўсеагульнай гісторыі), у нас няма і прыкладнага планавання гісторыі БССР. Тое, што надрукавана ў часопісе «Преподаванне історыі в школе», патрабуе пэўных дапрацовак і дапаўненняў.

Як бачна, перад настаўнікамі гісторыі стаіць шмат праблем, і не ўсе гэтыя праблемы ён можа вырашыць сам, без дапамогі. Нас хвалюе гэтае пытанне. Мы лічым, што павінна адбыцца зацікаўленая гаворка аб выкладанні гісторыі нашай рэспублікі ў школе. Зацікаўленая гаворка, бо ўсе мы павінны мець на ўвазе выхаванне грамадзяніна, патрыота. А якую ролю ў гэтым адыгрывае вывучэнне гісторыі роднага краю, няма, мусіць, патрэбы тлумачыць.

А: СІДАРЭВІЧ,
настаўнік гісторыі і грамадазнаўства
Радзешкай сярэдняй школы.

в. Радзеш
Маларыцкага раёна.

ТУРБОТЫ СЛУЖАК КЛЮ

ваецца. Выкінута з тэксту і ўпамінанне аб барацьбе радзімаў супраць кіеўскага князя ў 984 г. Шкада, што для першага паўстання па тэрыторыі Беларусі ў кнізе не знайшлося месца.

Часам аўтары непаасцяжылі. У падручніку добра расказана пра станаўленне беларускай народнасці, а пра ўзнікненне нашы — ні слова.

Паўтараючы недахопы ранейшых выданняў, аўтары абмяноўць цэлы шэраг важных пытанняў культурнага развіцця нашага народа.

Аднак не толькі гэта турбуе нас. Падручнік павінен дапамагаць вучням вучыцца, развіваць іх, паказваць ім сувязь гісторыі нашага краю з гісторыяй свету. Патуральна, вырашэнне гэтых задач ускладаецца на метадычны і даведчы апарат кнігі.

У 1490 г. вялікі князь Літоўскі дараваў Мінску магдэбургскае права. Але што такое магдэбургскае права? Мусіць, аўтарам падручніка трэба было перад параграфам даць вучням заданне ўспомніць з «Гісторыі сярэдніх вякоў», чаго дабіліся гарады ў барацьбе супраць сеньёраў. Мусіць, перш чым пачаць гутарку пра К. Лышчынскага, трэба было б пагадаць пра барацьбу паміж навукай і царквою ў Заходняй Еўропе.

Чытаючы падручнік, складваецца ўражанне, што Беларусь амаль не мела дачынення да агульнаеўрапейскай цывілізацыі. Сувязь беларускай і ўсеагульнай гісторыі амаль не прасочваецца. Да паасобных параграфў даюцца пытанні і заданні для параўнання аналагічных з'яў у Расіі і Беларусі. Нам здаецца, варта было б даваць вучням пытанні для падрыхтоўчага паўтарэння адпаведных месцаў з курса гісторыі СССР. Аўтары іншы раз не ўлічваюць паслядоўнасць вывучэння матэрыялу. Так, арыентацыю на падручнік гісторыі СССР для VII класа,

падзея?», заданні накштат «Раскажыце пра тое і тое». Не робіцца ўпор — паслядоўна, мэтанакіравана, — на самастойную работу вучняў, не даюцца заданні па краязнаўчай рабоце. Не зразумела, чаму некаторыя параграфы не маюць поагул пытанняў і заданняў, а да некаторых адно-два. Зусім няма графічных заданняў (лагічныя, статыстычныя, сіхроністычныя табліцы, дыяграмы і г. д.). Да падручніка дададзены контурныя карты, аднак выкананы яны не зусім удала, бо, акрамя сучасных контураў БССР, іншых няма; таму, зразумела, да гэтых карт няма і заданняў, як, скажам, да карт па гісторыі СССР: там кожная з іх прысвечана пэўнай тэме, на яе нанесены патрэбныя контуры.

Пры выданні рускага тэксту падручніка (1975 г.) аўтары добра не вычыталі яго. Вось некаторыя заўважаныя памылкі. Да чацвёртага параграфу ставіцца пытанне з падказкай (дарэчы, яны трапляюцца часта): «Чаму да XII стагоддзя феодалы не бралі з сялян аброк прадуктамі? Перш чым адказаць на гэта пытанне, успомніце, з якіх прадуктаў складалася даніна». Тут збыліся два паняцці: «аброк» і «даніна». Потым, паспрабуў зразумей, пра што ў цябе пытаюць: то бралі прадукты, то не бралі, то аброк, то даніна. Чаму слова «грамада» перакладаецца «громада»? Чаму вёска Багуслаўка ператварылася ў «Вогословцы»? І ў рускім, і ў беларускім выданні вёска Навадессе перайменавана ў Навацелле.

Важную ролю ў навучанні вучняў мае і даведчы апарат. На жаль, у падручніку яго няма. Мабыць, трэба было б узяць за прыклад падручнікі гісторыі СССР і ўсеагульнай гісторыі і скласці пералік абавязковых для ведання тэрмінаў і паняццяў, дадаць да кніжкі слоўні-

ЗАУВАГІ НА ПАЛЯХ

СЦІСЛА, ДЫ НЕДАКЛАДНА

Шматлікія аматары кінамастацтва ў любым выданні перш-наперш разгортваюць старонкі, прысвечаныя развіццю гэтага мастацтва. У гістарычных працах — таксама. Больш таго — у гістарычных працах чытач заўсёды спадзяецца знайсці дакладныя дадзеныя, факты, фармулёўкі. З такім спадзяваннем разгортваеш і пяты том «Гісторыі Беларускай ССР» (выдавецтва «Навука і тэхніка»).

І вось раздзел XIII, глава 4 «Літаратура, мастацтва і народная творчасць», дзе аўтар М. І. Галенчык глядае зробленае ў гэтых відах творчасці ў шасцідзятых гады. Кінематографу тут адведзена паўтары кніжныя старонкі. Цісла.

«Высокую ацэнку грамадскасці, — напісана на стар. 605, — атрымалі фільмы А. Спешнева «Запомні гэты дзень» і «Вайна пад стрэхамі». Пачакайце, ні ў якасці сцэнарыста, ні ў якасці рэжысёра А. Спешнеў да названых работ «Беларусьфільма» дачынення не меў, бо першая карціна — гэта твор У. Корш-Сабліна па сцэнарыю М. Луквіна і А. Куляшова, а другая — В. Турава па раманах А. Адамовіча.

Чытаем той жа абзац далей: «З поспехам дэманстраваліся фільмы «Анюціна дарога», «Іван Манарвіч» і «Годны да нестрайной», адзначаны Дзяржаўнай прэміяй БССР». Пытаюцца адпаведныя дакументы, які можна ўспяці, што рэжысёр Л. Голуб, які ставіў «Анюціну дарогу», удастоены Дзяржаўнай прэміяй БССР разам з апэратарам Р. Масальскім за іншы фільм — «Паланез Агінскага»; «Анюціна дарога» мае аўсім іншых ўзнагароды, у прыватнасці, прэмію Ленінскага камсамола Беларусі. «Іван Манарвіч» рэжысёра І. Дабралюбава атрымаў толькі фэстыўальныя прэміі Карціна У. Рагавога «Годны да нестрайной» ўвогуле праігнаравана на экраны амаль што незалежнай і ніякіх узнагарод не атрымала.

Пастаюўка тэлевізійнага тэатра «Ліпа на балоне» (рэжысёр А. Гутковіч) і «Крах» (рэжысёр В. Капілаў) аўтар патакае адносна да «...значных дасягненняў кінематографістаў». Чаму? Толькі таму, што тэлеспенсіў і тэлефільм маюць б'южэную спецыфіку і гэтыя з'яўляюцца і адрозніваюцца? У стварэнні гэтых твораў тэлевізійнага тэатра ніхто з прафесіянальных кінематографістаў не ўдзельнічаў.

Зашмат недакладнасцей на паўтары старонкі.

Н. ЛЯШЧЭНЯ.

ПІСЬМЕННІК ГРАМАДЗЯНСКАГА ГАРТУ

Да 70-годдзя з дня нараджэння Алеся СТАХОВІЧА

Лёс Алеся Стаховіча, гэтага сціплага працаўніка на літаратурнай ніве, як многіх і многіх людзей яго пакалення, самым цесным чынам звязаны з лёсам роднай зямлі, народа, краіны. Маленства ў беднай сялянскай сям'і, бурныя рэвалюцыйныя падзеі, настойлівая вучоба, актыўная камсамольская і грамадская дзейнасць...

Што характэрна — падзеі, якія развіваліся пасля рэвалюцыі на яго роднай Аршаншчыне, новае жыццё цалкам захвалілі юнака, павялі ў самую гушчыню жыцця, у новы свет.

У дваццацігадовым узросце А. Стаховіч уступае ў рады Камуністычнай партыі і яшчэ больш актыўна ўключаецца ў грамадскую працу і культурнае будаўніцтва, працуючы на пасадзе загадчыка аддзелаў культуры і прапаганды ў Крупках, Талачыне, Жлобіне. У напружаных гады калектывізацыі яго, як здольнага арганізатара, партыя накіроўвае начальнікам партаддзела саўгаса — спачатку ў Мінскі, затым у былы Чырвонаслабодскі (цяпер Салігорскі) раён.

Так у віры жыцця назапашвалі-

ся ўражанні, расло ў душы жаданне паспрабаваць яшчэ адзін сродак уздзеяння на масы, выхавання новага чалавека — пры публіцыста, літаратара. І ў 1928 годзе на старонках рэспубліканскага друку з'яўляюцца першыя нарысы і фельетоны А. Стаховіча. Ён піша апавяданні для дзяцей, якія склалі зборнік «Маленькія героі» (1939), працуе над апавесцю «Пампей Шчупак» (1940), у якой паказвае жыццё калгаснай вёскі і высмейвае характэрныя для таго часу хібы ў душах некаторых людзей.

Далей — самае цяжкае выпрабаванне: вайна, франтавыя дарогі. У армейскай друку на многіх франтах пісьменнік усе сілы аддае баявой справе ваеннага журналіста, працуе над новымі мастацкімі творами.

Пасляваенныя гады адзначаны творчай актыўнасцю і ўзрослым пісьменніцкім майстэрствам А. Стаховіча. Яго раманы «Пад мірным небам» (1948) і «Шырокі гарызонт» (1952) былі прысвечаны трагічным праблемам сучаснасці — жыццю нашай вёскі ў першыя пасляваенныя гады. Творы гэтыя мелі свайго прыхільнага чытача і пакінулі пэўны след у літаратуры.

Назаўсёды застаўся ў сэрцах людзей, усіх тых, хто яго ведаў, і вобраз аўтара — чалавека неспакойнай душы, чыстага грамадзянскага сумлення.

А. ПАПКОЎСКІ.

КОЖНА вясной у Лужніках, у Палацы спорту, тысячы маскі-вічоў збіраюцца на тэатралізаваныя эстрадныя канцэрты, прысвечаныя Дню Перамогі. У гэтыя дні на эстраде Палаца выступаюць лепшыя салісты і калектывы — сёлета, напрыклад, гэта былі народны артыст СССР Артур Эйзен, заслужаныя артысты Аляксандра Стрэльчанка, Леў Барашкаў, Аля Юшпе, лаўрэаты Усесаюзнага конкурсу артыстаў эстрады Яўген Петрасян і Генадзь Хазанаў, вакальна-інструментальны ансамбль «Арыэль» і інш. Адзіным самадзейным калектывам, запрошаным на гэтыя адказныя прадстаўленні, быў народны тэатр пантамімы «Рух» Палаца культуры Беларускага таварыства глухіх.

На кожным канцэрце (а іх было трынаццаць) пасля выступлення мінчан доўга не змаўкалі авачы і шматтысячнай залы. Апладзіравалі і гледачы, і ўдзельнікі канцэрта, што не прапуськалі выпадку яшчэ і яшчэ раз паглядзець пластычную кампазіцыю «Хатынь».

...Пачварны поступ фашызму на беларускай зямлі, знішчаныя мірныя вёскі,

стогны і крыкі расстраляных, незгінальная мужнасць непакоранага народа — усё гэта ўбачылі, адчулі, перажылі гледачы невялікай кампазіцыі, створанай лаканічнымі і ў той жа час бясконца разнастайнымі рухамі чалавечага цела.

Пустая спэна... Ні дэкарацый, ні рэвізіту, ніякіх касцюмаў, акрамя чорных трыко. Але ва ўзнятых да неба трыятычкі чалавечых руках — і боль спаленых жывымі людзей, і вечная памяць аб іх, і праклён фашызму.

«РУХ»: ПАЭЗИЯ, ВОБРАЗНАСЦЬ

Мастацкі кіраўнік тэатра Уладзімір Колесаў — ярасны праціўнік ілюстрацыйнага жэсту, уласцівага, на жаль, многім артыстам пантамімы. Ён заўсёды шукае вобразнае, мастацкае яго ўвасабленне, шукае паэзію ў руху. Колесаў верыць у бязмежныя магчымасці пластычнага вырашэння любой тэмы. У рэпертуары тэатра — і вясёлыя жанравыя

малюнк «Поры года», і антымільтарысцкая мініяцюра «Каска», і жывыя карыкатуры Херлуфа Бідструпа, і вострапубліцыстычная антыфашысцкая пантаміма «Чылі», дзе пад песню Віктара Хары б'юцца белыя матылі ў сетцы чалавечавука, што пагадвае свастыку.

Мастацтва пантамімы — самае старажытнае з мастацтваў, што ўзнікла з рытуальных дзей нашых далёкіх продкаў, — з'яўляецца сёння вельмі сучасным і перспектыўным. Уладзімір Коле-

саў, усе самадзейныя калектывы ўзроўню прафесіяналаў. Ды гэта, мабыць, і не патрэбна. Добра ўжо і тое, што людзі пашыраюць свой кругавід, выходзяць у сабе добры густ, цягнуцца да мастацтва. Бясспрэчна, ёсць свае праблемы і ў тэатры пантамімы «Рух». Артысты і кіраўнік мараш пра ўрокі акцёрскага майстэрства, сцэнічнага руху, харэаграфіі, фехтавання. Няма магчымасці штодзённа праводзіць рэпетыцыі, і гэта не дазваляе дасягнуць таго ўзроўню тэхнічнасці, які так неабходны ў жанры пантамімы. І ўсё ж «Рух» — адзін з нямногіх самадзейных калектываў, да якога можна прымяніць самыя высокія крытэрыі ацэнкі. Сведчанне таму — яго ўдзел побач з прафесіяналамі ў самых адказных канцэртах, пастаянныя выступленні па Беларускам тэлебачанні. Аб'яднанне «Летапіс» «Беларусьфільма» пачало работу над карцінай «Нямая скрыпка», якая раскажа пра гэты ансамбль.

У філматэцы Палаца культуры Беларускага таварыства глухіх беражліва захоўваецца аматарскі фільм пра сустрачку артыстаў тэатра са славутым мімам Марселем Марсо, які высока ацаніў работу «Руху».

Бясспрэчна здольнасці кіраўнікоў і артыстаў ансамбля, іх самаадданая любоў да сваёй справы, няспыныны пошук новых тэм і форм ствараюць непаўторнае аблічча гэтага калектыву.

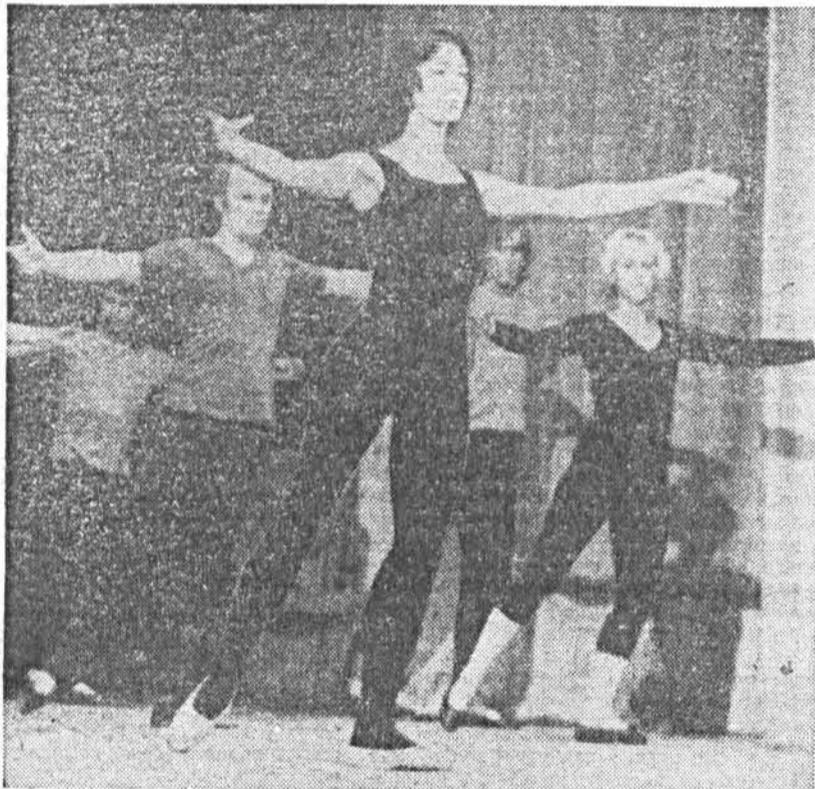
А пошук зараз ідзе вельмі цікавы. Тэатр пераходзіць ад мініячур да твораў маштабных: ідзе рэпетыцыя спектакля «Сымон-музыка» па матывах паэмы Якуба Коласа. Гэта першая спроба ўвасаблення беларускага літаратурнага твора ў жанры пантамімы.

Уладзімір Колесаў больш як два гады выношваў гэтую ідэю, пісаў лібрэта, падбіраў музыку. Але і зараз кожны дзень даводзіцца рашаць новыя і новыя творчыя задачы.

Як перадаць музыку Коласавага слова без слоў? Як, не прыбываючы да канкрэтных касцюмаў і дэкарацый, перадаць нацыянальны каларыт паэмы? Як пры дапамозе адной толькі паэзіі рухаў паказаць плынь рэчкі, калыханне рамоніку пад ветрам, танец завірухі, цвіценне кветкі?

Прэм'ера адбудзецца ўвосень. А зараз нам застаецца толькі пажадаць калектыву поспехаў на непратантанай сцяжыніцы нацыянальнага пантамімічнага спектакля.

Святлана КЛІМКОВІЧ.

ЧАСТКУ АВАЦЫЙ—ЯМУ...

За святочным ззяннем рамы, за гromaм воплескаў у адрас выканаўцаў чалавек гэты застаецца непрыкметны для публікі. Як часта гледачы, якія прыйшлі на балетны спектакль, у антракце абмяркоўваюць працу балетмайстра, гавораць аб выкананні галоўнай партыі вядучай балерынай, адзначаюць рост майстэрства зусім яшчэ юнага танцоўшчыка, шукаюць у праграмцы імёны выканаўцаў. Яго ж прозвішча, бадай, пакідаюць без увагі. А менавіта і ў дакладнасці ліній, адточанасці рухаў кардэбалету, і ў поспеху вядучай балерыны, і ў росце майстэрства маладога танцоўшчыка ляжыць вялікая карпатлівая праца рэпетытара, які ператварае складзены балетмайстрам харэаграфічны тэкст у чароўную паэзію танца.

Працу рэпетытара можна было б параўнаць з працай спартыўнага трэнера. З той толькі розніцай, што імёны рэкардсменаў заўсёды вымаўляюцца неадрыўна ад імён іх трэнераў, а вось прозвішчы тых чарадзейяў, якія кожны дзень настойліва і цярдліва рыхтуюць поспех нашых балетных спектакляў, застаюцца невядомымі.

Мне хочацца раскажаць пра чалавечы імёны і павагай вымаўляецца ў Дзяржаўным акадэмічным тэатры оперы і ба-

лета БССР, да меркаванняў і заўваг якога прыслухоўваюцца і вядучыя танцоўшчыкі трупы, і артысты кардэбалету,—пра балетмайстра-рэпетытара Аляксандра Аляксандравіча Смальянскага.

З 1964 года працуе А. Смальянскі ў тэатры. Яшчэ вучнем Кіеўскага харэаграфічнага вучылішча ён звярнуў на сабе ўвагу педагогаў здольнасцю хутка схопліваць самыя складаныя танцавальныя камбінацыі, дакладна і выразна выконваць паказаныя рухі. Пасля заканчэння вучылішча працаваў спачатку ў кіеўскім, затым у кішынёўскім оперных тэатрах, дзе танцаваў шэраг вядучых партый. Ярка праявіўся і педагогічны дар Смальянскага: вядучы танцоўшчык трупы, ён адначасова пачынае працаваць у якасці рэпетытара.

У Мінск А. Смальянскі прыехаў з дастатковым вопытам рэпетытарскай дзейнасці. Чулы і ўважлівы да артыстаў, ён вельмі хутка знайшоў агульную мову з калектывам. Танцоўшчыкі з вялікай павагай адносяцца да яго, любоўна завуць: «Наш Сан Санчы».

На рэпетыцыях А. Смальянскага заўсёды пануе дух творчасці. Сваім гарачым тэмпераментам ён умее запальваць танцоўшчыкаў. Выдатна ведае

рэпетытар акцёрскія і тэхнічныя магчымасці ўсіх артыстаў трупы, тонка разумее, чаго хоча акцёр, і можа прапанаваць многа цікавых рашэнняў вобраза, паставіць харэаграфічны тэкст, які лепш адпавядае акцёрскай індывідуальнасці. Яго ўрокі — трэнаж, з якога пачынаецца кожны працоўны дзень артыста балета — надвычай танцавальныя. Камбінацыі ствараюць уражанне бліскучых імпрэвізацый; яны насычаны мноствам самых нечаканых паваротаў, якія даюць магчымасць танцоўшчыкам свабодна і лёгка адчуваць сябе ў танцы. І ў той жа час заўважаецца вельмі дакладная арганізацыя, прадуманасць заняткаў. Адзін які-небудзь рух, які трэба адпрацаваць, праходзіць лейтматывам праз увесь урок. Менавіта тут удасканальваецца тэхнічнае майстэрства, якое затым заблішчыць на сцэне глянёмі акцёрскай індывідуальнасці.

Складаная праца рэпетытара. Чалавек, які стаў на шлях рэпетытарскай дзейнасці, павінен валодаць вялікімі прафесійнымі ведамі, мець высокі інтэлект і тонкі густ, быць і педагогам, і псіхалагам, і дыпламатам. Кожны артыст балета мае пэўныя прафесійныя дадзеныя, кожны па-свойму паводзіць сябе ў працэсе працы. Да таго ж, рэпетытару даводзіцца

мець справу з рознымі характарамі. А ў рабоце з кардэбалетам неабходна аб'яднаць розныя індывідуальнасці ў адзінае цэлае, дабіцца роўнасці, выразнасці рухаў. Сярод 30—40 чалавек танцуючых ён убачыць кожнага, дакладна ўкажа і растлумачыць памылку. Нямногія, нават вельмі добрыя рэпетытары могуць працаваць з масай. А ён гаворыць: «З кардэбалетам — цікава, там хутэй бачыш вынікі сваёй працы. Калі масавыя сцэны пройдуць чыста, роўна, застаешся задаволены і хваліш артыстаў. Калі на спектаклі глядзіш салістаў, перш за ўсё бачыш недахопы, тое, над чым трэба яшчэ працаваць і працаваць».

У няўрымслівасці рэпетытара, яго патрабавальнасці, імкненні да дасканаласці — зарука поспеху яго вучняў. І калі А. Смальянскі бачыць, што партыя ў танцоўшчыка можа атрымацца лепей, ён ніколі не пакіне балетнай залы, не дамогшыся жаданага выніку.

Гледзячы, як працуе Смальянскі, заўсёды здзіўляешся яго ўменню пераўвасабляцца ў вобразы, якія ён рэцэпіруе з танцоўшчыкамі. Адпрацоўваючы з артыстам Ю. Траянам вараіцкага Вацлава з «Бахчысарайскага фантана», ён быццам сам разам з танцоўшчыкам выконвае кожнае па. Якой унутранай натхнёнасцю свеціцца твар рэпетытара! Калі ў Юрыя няўдала атрымліваецца фінал вараіцкай, Смальянскі падказ-

вае: «Юра, руку на піруэтах адвядзі ў другую пазіцыю і вазьмі форс». І адразу ж паказвае, як трэба зрабіць — устае і сам верціць дынамічныя піруэты...

Рэпетыцыя з артыстам В. Саркісіянам — імгненнае пераўвасабленне. Іншая акцёрская індывідуальнасць — зусім іншы падыход. Смальянскі настройваецца на «хвалю» тэмпераментнага, экспрэсіўнага, захопленнага складанай танцавальнай тэхнікай Віктара. Рыхтуючы партыю Д'ябла са «Стварэння свету», танцоўшчык і рэпетытар разам уважліва слухаюць музыку, раскладваюць танцавальныя фразы, адпрацоўваюць міміку.

...А ўвечары спектакль. Некалькі разоў на працягу акта з'яўляецца і знікае ў цёмнай пройме дзвярэй стройная, падцягнутая постаць рэпетытара. Зробіць па ходу спектакля за кулісамі заўвагі танцоўшчыкам і зноў ідзе глядзець сваіх выхаванцаў, каб заўтра, у балетнай зале, адпрацоўваць тое, што, на строгі погляд рэпетытара, не зусім добра атрымалася ў спектаклі. І так кожны дзень.

Калі ён, прыйшоўшы ў тэатр, будзе з захопленнем апладзіраваць выканаўцаў, успомніце, што ў поспеху танцоўшчыкаў ёсць немалая доля працы чалавека, якога ніколі не бачыце на сцэне, і аддайце частку сваіх апладысmentaў рэпетытару.

Людміла КАЛЕЧЫЦ.

ЁП УЖО 130 гадоў — рамантычнай «Жызелі» А. Адана. Крамае сэрца яе таямнічая, пеладудная часу чароўнасць. Нібыта вялікія майстры — былія Жызелі і Альберты — пакінулі ў ёй сваё хваляванне і натхненне. Нібыта з кожнай юнай Жызеллю — маладой балерынай, што ступае на сцэну крыху разгублена і з надзеяй на шчаслівы творчы лёс, — уваходзіць у спектакль Маладосць. Тая, што робіць яго патрэбным нам сёння і заўсёды.

Зараз мы пільна ўглядаемся ў твар новай «Жызелі», што з'явілася ў тэатры оперы і балета. Д. Арыпава — балетмайстар, народны артыст УССР Я. Вашчак — музычны кіраўнік і дырыжор, народны мастак РСФСР М. Залатароў узяліся за нялёгкую работу: у нашу свядомасць трывала ўвайшлі паэтычныя спектаклі

нымі варыяцыямі), і той складанасцю, што ўзнікае ад неадпаведнасці «фактуры» ролі характару таленту.

Як танцоўшчык, што імкнецца да характарнасці, яскравай выяўленчасці вобраза (дастаткова прыгадаць вельмі каларытнага Адана ў I акце «Стварэння свету»), — Камкоў намагаецца і гэту, чыста класічную партыю, убачыць у пластыцы не толькі выразнай, але і выяўленчай. Сапраўды, вобраз I акта акрэсліваецца ў кантрасце двух пластычных матываў: шырага парыву, звернутага да адной толькі Жызелі, і статычнай, ганарыстай позы арыстакрата — позы пагарды да таго свету, з якога Жызель. Пакуль што У. Камкоў не знайшоў псіхалагічна пераканаўчы пераход ад аднаго да другога.

Пастаноўшчыкі і сам артыст зрабілі героя больш арыстакра-

метных пераходах жоўтага, ружовага, блакітнага. Яны і павінны ствараць вобразны лад балета. Удала знойдзенае святло ўвогуле кампенсуе, змякчае пралікі мастацкага афармлення. Калі ж гаварыць аб дэталях, дык яшчэ можна «прымірыцца» з чырвоным святлом сцэны вар'яцтва і смерці герані, але навошта карыстацца ім жа, «цёплым», чалавечым, у сцэне Ганса з вілісамі, у нерэальным свеце?

Касцюмы кардэбалету ў I акце — гэта касцюмы наогул, не спецыяльна для «Жызелі» (другі акт застаўся традыцыйным — «белым»). Жоўтыя, чырвоныя фарбы адзення дарэчы ў «Дон Кіхотце» — як колеравае ўвасабленне стыхіі, страктасці, яскравасці музыкі і харэаграфіі. Навошта ўводзіць іх і ў «Жызель», балет па стылістыцы супрацьлеглы? Ці варта

ПРЭМ'ЕРЫ, ПРЭМ'ЕРЫ...

Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы пазнаёміў грамадкасць з прэм'ерамі — драмай «Святая святых» Іона Друцэ (пераклад на беларускую мову Янкі Брыля) у рэжысуры заслужанага дзеяча мастацтваў БССР В. Раеўскага і з драмай «І змоўклі птушкі» народнага пісьменніка Беларусі Івана Шамякіна ў пастаноўцы Б. Эрына. Сцэнаграфія спектакляў — мастака В. Герлавана; музычнае афармленне — А. Ранаўскага і С. Картэса.

Заслужаныя артысты БССР А. Мілавану і Г. Гарбун у ролях Міхал Грубі і Кэліна («Святая святых»).

Заслужаная артыстка БССР Т. Аляксеева, артыст Ю. Авяр'янаў, народная артыстка БССР Л. Давідовіч і артыстка Т. Пузіноўская ў ролях Марыі Фадзееўны, Кірылы, Наталлі Фадзееўны і Нэлы («І змоўклі птушкі»).

Фота У. КРУКА.

Гастрольная афіша Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра сёння ўключае новыя спектаклі, падрыхтаваныя калектывам напярэдадні паездкі ў Віцебск, па гарадах і вёсках Прыпяцця. Галоўны рэжысёр тэатра У. Караткевіч паставіў п'есу Т. Уільяма «Арфей сыходзіць у пекла». Вясебая камедыя «Ханума» А. Цагарэлі ідзе ў рэжысуры Ю. Собалева з музыкай кампазітара Г. Канчэлі. Афармленне спектакляў зроблена мастакамі М. Якуніным і Л. Трубяцкой.

Артысты Н. Караткевіч і С. Кліменка ў ролях Лэйдзі Тэрэнс і Вэла («Арфей сыходзіць у пекла»).

Ханума і Аноп — артысты Н. Караткевіч і В. Мішчанчук («Ханума»).

Фота Б. МОЕВА.

**МАГІЛЕЎСКИ АБЛАСНЫ ТЭАТР
ДРАМЫ І КАМЕДЫІ (г. Бабруйск)
АБ'ЮЛЯЕ КОНКУРС НА ЗАМЯШЧЭННЕ АКЦЁРСКИХ
ВАКАНСИЙ:**

сацыяльны герой (да 40—45 гадоў) — вышэйшая катэгорыя;
малады герой (да 30—35 гадоў) — вышэйшая катэгорыя;
малады геранія (да 30 гадоў) — першая катэгорыя.
Тэатр запрашае на работу: галоўнага мастака, рэжысёра-пастаноўшчыка — першая катэгорыя.
Прынятым прадастаўляецца жыллошча.

Трэцяя маладосць «Жызелі»

ранейшай рэдакцыі — балетмайстра П. Фёдаравой і мастака Я. Чамадурава — з Людмілай Бржазюскай і Юрыем Траянам у галоўных ролях.

У параўнанні з колішнім агульнае вырашэнне балета, яго канцэпцыя крыху зменена. Тут сваю ролю адыгралі новае мастацкае афармленне, новыя выканаўцы і, адпаведна, іншыя трактоўкі вобразаў.

Жызель для Людмілы Сісельнікевай не з'яўляецца ні дэбютам, ні толькі цяпер асвоенай партыяй. Яна праходзіць праз усё творчае жыццё балерыны. Жызель, як і Адэта з «Лебядзінага возера», Марыя з «Бахчысарайскага фантана», адпавядае лірычнаму таленту артысткі. У новай рэдакцыі Сісельнікевай дадала да ролі асобныя рысы, нюансы. Яе Жызель — амаль дзіця, наіўнае і прастадушнае. Калі наступае развязка, яна пакутуе не толькі таму, што каханне страчана, але і ад усведамлення таго, што яе свет, маленькі, ціхі, можна растаптаць, нават не заўважыўшы, што можна з лёгкай душой, бяздумна — забыць, пакінуць, здрадзіць, што яе жыццё аказалася толькі часткай складанага, чужога, незразумелага свету, якому належыць яе каханы.

Партыя Альберта для Уладзіміра Камкова цяжкая ўдвая. Цяжкая той складанасцю, што схавана ў вобразе і з якой сутыкаецца кожны артыст, (Альберт — не «блакітны» балетны прынц з яго традыцый-

там. Ён не бянтэжыцца пры павуленні нявесты. Крывадушная ўсешка крамае вусны таго, «замкавага» Альберта. Пра сялянку ён ужо не памятае: гульня скончылася!

Агульная заўвага ў аднас выканаўцаў: ці патрэбна «спрамяляць» у фінале лінію развіцця вобразаў, і замест рамантычнай драмы альбо трагедыі (гэта ў магчымасцях твора) іграць меладраму з амаль шчаслівым канцом? Не ведаю, можа, артысты імкнуліся зрабіць нешта іншае, але апошнія хвіліны спектакля пакідаюць менавіта такое ўражанне. Душэўны ўздзям, напал пацуючы, дасягнуў у па-дэ-дэ, ідзе на «спад». Са шчаслівай усмешкай на твары знікае Жызель. Радасна глядзіць Альберт...

Няўжо яны перажылі драму і не змяніліся?

Такая канцоўка не дае глядачу задумачы над лёсам герояў, над характарам.

Істотна зменены ў спектаклі дэкарацыі. Мастак М. Залатароў убачыў першы акт «Жызелі» ў фарбах і адценнях восні. Адчуванне воснянскай празрыстасці і трапяткога паветра асацыятыўна пераклікаецца з характарам герані, падзеямі фіналу I акта з яго агульным настроем, дзе праз светлую радасць не-не-ды і выгляне ледзь улоўны сум — як прадвесне будучыні.

Дасведчаны глядач, напэўна, будзе спрачацца, ці патрэбны дэкарацыям экспрэсіўны мазок, густыя насычаныя фарбы. Бо «Жызель» — сама празрыстасць, пераменлівасць, летучаснасць: фарбы лёгкія, пяшчотныя, пастэльныя, у непрык-

так пышна апранаць Бацільду, гераніа і світу, каб вырашаць сацыяльны канфлікт, як кажуць, у лоб, плакатна?

Нарэшце, аб харэаграфіі — аснове балетнага спектакля. Натуральна, што «перакроіць» класіку, карэніным чынам перарабіць харэаграфічны тэкст Д. Арыпава не магла. Яна змяніла дэталі. І не заўсёды ўдала. Патрэба ва ўвядзенні мімічных эпізодаў спрэчная. Асноўны выразны сродак сучаснага балета ўсё ж танец, а не пантаміма, якая робіць харэаграфію больш архаічнай.

Чым жа растлумачыць пралікі спектакля? На маю думку, тым, што праца балетмайстра, мастака, артыстаў не была падпарадкавана з самага пачатку адзінай, цэльнай, дакладна вызначанай задуме. Арыпава займалася толькі пераглядам харэаграфіі, рэпэціравала з салістамі і кардэбалетам. Напярэдадні прэм'еры ў выніку агульных намаганняў рэжысёрская канцэпцыя спектакля ўсё ж склалася. Але, як стыхійная, выпадковая, яна адлюстравала неглыбокае разуменне магчымасцей, схаваных у «Жызелі», і неглыбокую іх рэалізацыю. «Жызель» стала больш сентыментальнай і меладраматычнай.

Карысная і неабходная справа перагляду, аднаўлення і дапрацоўкі класічных спектакляў у нашым тэатры толькі пачынаецца. Пралікі ў нейкай ступені непазбежныя. І ўсё ж хацелася б, каб іх было менш. Каб вопыт пастановак, вопыт рэжысуры, набыты тэатрам, заўсёды быў яго актыўнай зброяй.

Тэатрыяна МУШЫНСКАЯ.

НА ЧАЛЕ З КАМІСАРАМ

Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы да 60-гадзя Вялікага Кастрычніка паставіць «Аптымістычную трагедыю» Усевалада Вішнеўскага. П'еса лічыцца класікай, саветскай драматургіі. Купалаўцы ўпершыню далучаюцца да творчай спадчыны пісьменніка, які заслужыў імя песняра рэвалюцыйнай мужнасці салдат і матросаў царскай Расіі, мастака, што з публіцыстычнай патэтыкай апытаў адданаць апранутага ў шынель або ў бушлат працоўнага чалавека ідэалам камуністычнай будучыні, раскрываў працэс абуджэння сацыяльнай свядомасці ў масах. Гісторыя матроскага палка, які па загаду партыі большавікоў ідзе адстойваць заваяваны рэвалюцыі і робіць падзвіг з жанчынай-камісарам на чале, — змест п'есы «Аптымістычная трагедыя», напісанай У. Вішнеўскім да пятнаццаці гадаўнага Вялікага Кастрычніцкага сацыялістычнага рэвалюцыі.

З п'ес гэтага аўтара на беларускай сцэне ставіліся з вялікім творчым поспехам «Першая Конная» (у 1930 г. яе паказаў Другі БДТ, які цяпер мае назву Дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа), «На Захадзе бой» (у 1933 г. тым жа калектывам), «Незабыты 1919» (у 1949 г. тансам коласуцямі). Рэжысёрамі

гэтых спектакляў былі В. Тэзаўроўскі, М. Міцкевіч і А. Скібнеўскі. У перадаваўшую пару і ў 1957 г. Рускі драматычны тэатр БССР імя М. Горкага даваў свае творчае вытлумачэнне «Аптымістычнай трагедыі». Асабліва высокую ацэнку глядачоў і крытыкі атрымала пастаноўка п'ецінага гадоў з народнай артысткай СССР Аляксандрай Клімавай у ролі Камісара і народным артыстам БССР Аляксандрам Ніставым у ролі Важана. У спектаклі прымаў удзел і выканаўца ролі Важана ў хрэстаматыйным таўстаногаўскім спектаклі, адзначаным Ленінскай прэміяй, народны артыст СССР, Герой Сацыялістычнай Працы Ю. Талубеў. Пазначана цяпер «Аптымістычная трагедыя» на афішы Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра (рэжысёр Уладзімір Караткевіч); гродзенцы ігралі тансам камедыю «Расініўся мора шырока» якую У. Вішнеўскі напісаў у бланадным Ленінградзе разам з паэтам У. Азаравым і драматургам А. Кронам.

На беларускую мову «Аптымістычную трагедыю» для купалаўцаў перакладае Іван Чыгрынаў. Пастаноўку ажыццяўляе галоўны рэжысёр тэатра заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Валерый Раеўскі, сцэнограф — мастак Барыс Герлаван.

АДНА З ДЗЕСЯЦІ

ЗАРАЗ грамадства, абіраючыся на эканамічны патэнцыял дзяржавы, ушчыльную ўзялося за вырашэнне сапраўды грандыёзнай сацыяльна-эканамічнай задачы — пераўтварэнне сельскіх паселішчаў.

Старая вёска стала тормазам на шляху сацыяльна-эканамічнага прагрэсу. Дробныя паселішчы перашкаджаюць рацыянальнай арганізацыі сельскагаспадарчай вытворчасці, аперагнутаю кіраўніцтву людзьмі і вытворчымі працэсамі, пераадоленню сацыяльна-эканамічных і культурна-бытовых адрозненняў паміж горадамі і вёскамі.

Старая вёска стварае цяжкасці для арганізацыі школьнай справы, культурна-асветнай работы, гандлю. Усё гэта гаворыць аб вялікай сацыяльнай важнасці карэннай перабудовы сёл.

Відавочна, што неабходнай умовай будаўніцтва вёсак новага тыпу з'яўляецца канцэнтрацыя сельскіх жыхароў у гаспадарчых цэнтрах. Адсюль зразумела, чаму адной з кардынальных праблем «будаўнічай палітыкі» на вёсцы з'яўляецца вызначэнне населеных пунктаў, якія будуць развівацца і добраўпарадкавацца, і вёсак, якія з часам знікнуць з географічнай карты. Перспектывнымі лічацца ў рэспубліцы толькі каля 2.700 населеных пунктаў. Такім чынам, развівацца ў Беларусі будзе толькі кожнае дзесятае сяло.

КОНТУРЫ НОВАГА

МЯНЯЕЦЦА аблічча сельскіх паселішчаў. У іх сілуец з'яўляюцца сучасныя шматкватэрныя жылля дамы з гарадскімі выгодамі, будынкі клубу, школ, магазінаў, устаноў быту. Вёска добраўпарадкаваецца. На цэнтральных сядзібах калгасаў і саўгасаў фарміруюцца грамадскія цэнтры.

За 1967—1975 гады ў Беларусі ў сельскай мясцовасці пабудавана 250 тысяч кватэр (дамоў) агульнай плошчай больш чым 14 мільянаў квадратных метраў. Гэта ў сярэднім больш чым 80 кватэр на гаспадарку. За гэты ж час пабудавана 1.096 агульнаадукацыйных школ, 1.290 камбінатаў бытавога абслугоўвання і шмат іншых аб'ектаў культурна-бытавога і іншага прызначэння.

У краіне ўжо з'явілася нямала сёл, якія адпавядаюць сучасным бытавым і вытворчым патрабаванням. Тысячы з іх сталі ўдзельнікамі Усесаюзнага агляду-конкурсу на лепшую забудову і добраўпарадкаванне вёсак.

Добраўпарадкаваннем калгасна-саўгасных пасёлкаў, якія з'явіліся ў краіне (адзін з якіх прыкладаў — славутыя Верцялішкі ў Гродзенскай вобласці), даюць уяўленне аб новым тыпу сельскага паселішча. Верцялішкі называюць узорам комплекснага падыходу да перабудовы сельскага жылля. Арыгінальнай па архітэктурнай і добраўпарадкаванню лічыцца сядзіба саўгаса «Малеч» Бярозаўскага раёна Брэсцкай вобласці.

У калгасе «Асножыцкі» Пінскага раёна на жыллёвае будаўніцтва за два мінулыя пяцігоддзі было выдаткавана звыш аднаго мільёна рублёў. У вёсцы Асножыцкі, дзе размешчана цэнтральная сядзіба, пабудаваны пасёлак шматкватэрных дамоў. Жыллёвы фонд калгаса налічвае каля 167 кватэр. Калгас імя Гастэлы Мінскага раёна штогод выдаткоўвае на жыллёвае будаўніцтва 200 тысяч рублёў.

У вёсцы будуецца спецыялізаваны магазінны харчовы, прамтаварны, гаспадарчы, кніжны. Усё больш з'яўляецца культурна-асветнай.

У перадавых гаспадарках рэспублікі шмат увагі надаецца пракладцы добрых дарог.

ВАЖНЕЙШЫЯ АРЫЕНЦЫ

НОВАЯ вёска не павінна адрываць калгаснікаў і рабочых саўгасаў ад месца працы і ў той жа час ствараць ім максімум культурна-бытовых зручнасцей.

Зразумела, чым больш будыні пасёлкаў, тым больш магчымасцей яго добраўпарадкаваць, стварыць неабходны комплекс культурна-бытовых устаноў. Але праекціроўшчык, архітэктар не свабодны ў сваіх рашэннях, асабліва ў вызначэнні ступені канцэнтрацыі сельскіх жыхароў. У вышкі інтэнсіфікацыі вытворчасці растуць памеры гаспадарак па колькасці выпусканай прадукцыі на адзінку плошчы сельгасугоддзяў. А разам з гэтым няўхільна расце лавіна трузаў ва ўнутрыгаспадарчых перавозках. Адных толькі арганізаваных угнаенняў на палі Беларусі, вывозіцца дзесяткі мільянаў тон. Неапраўданае аддаленне населеных пунктаў ад палёў абярнецца велізарным павелічэннем транспартных выдаткаў, не гаворачы ўжо аб негатыўных з'явах, якія ўзнікаюць у кіруючай і іншых сферах.

Вопыт перабудовы вёсак падказвае, што няма іншага шляху, як арганічна

спалучаць, уявляць эканамічны моманты рэканструкцыі вёскі з сацыяльнымі, усебакова ўлічваць перспектыву задавальнення духоўных і матэрыяльных патраб жыхароў.

У аснове планаў забудовы і рэканструкцыі перспектывных сёл ляжыць ідэя сціснення існуючых адрозненняў паміж горадамі і вёскамі Раўняючыся на горады, мы імкнемся наблізіць умовы жыцця працаўнікоў сяла да гарадскіх і па ўзроўню дабрабыту, і па культурна-бытавому абслугоўванню, па разнастайных зручнасцях. Новыя пасёлкі павінны найбольш поўна задавальняць культурна-бытавыя запатрабаванні сельскіх жыхароў. Зручнасць, камфорт, добрае архітэктурнае афармленне, прыгожы знешні выгляд — усё гэта павінна стаць неад'емнай рысай новай вёскі.

Гарадскі ўзровень выступае эталонам унаранення прагрэсіўных форм быту ў вёсцы. У той жа час гарадскія зручнасці павінны сумяшчацца з перавагамі сель-

скага пераносіць прыёмы гарадскога будаўніцтва на вёску? Безумоўна, не. Таму важна творча шукаць архітэктурнае афармленне новага сяла. Памыляюцца тыя, хто мяркуе, што да забудовы вёскі можна падыходзіць з паніжанымі патрабаваннямі якасці і прыгажосці ўзводзімых аб'ектаў.

ЖЫЛЛЁ І ПАДСОБНАЯ ГАСПАДАРКА

У СУЧАСНАП сельскай гаспадарцы, кажучы мовай сацыёлагаў, выпрабавуюцца розныя варыянты сістэмы: жыллё — падсобная гаспадарка. Пошук аптымальных варыянтаў — справа не прстая.

Будаўнікі новага сяла сутыкаюцца з традыцыямі, якія склаліся за многія дзесяцігоддзі. Сваімі формамі, правіламі, устаноўкамі традыцыі ахопліваюць па

не жылой забудовы і падсобных памяшканняў. Але, як правіла, сельскія жыхары неахвотна прымаюць варыянт планіроўкі, у якой гаспадарчыя пабудовы далёка ад дамоў.

Улік у структуры новых пасёлкаў фактараў, звязаных з вядзеннем сельскай жыхарамі падсобнай гаспадаркі, — абавязковая ўмова паспяховага вырашэння задач перабудовы вёскі. Новае жыллё, яго планіроўка павінны аблягаць быт, а, значыцца, і догляд хатняй жывёлы, сада і агарода.

НЕ ЛЁГКА ЛАМАЦЬ ТРАДЫЦЫЮ

ЧЫМ ШЫРЭП і глыбей разгортваецца сельскае будаўніцтва, тым больш актуальнай становіцца праблема сцялення дробных вёсак.

Цяпер у Беларусі — каля 27 тысяч сельскіх населеных пунктаў. Значыцца, больш за 24 тысячы з іх не маюць перспектывы для развіцця і з часам знікнуць. Ужо гэтая лічба гаворыць аб тым, наколькі важнай і з эканамічнага, і з сацыяльнага пунктаў гледжання з'яўляецца праблема сцялення. Пастанова ЦК КПБ і Савета Міністраў БССР аб перабудове сёл нацэлявае адпаведныя органы на распрацоўку дзяржаўна-прававых мер, накіраваных на «упарадкаванне перасялення грамадзян у перспектывныя сельскія пасёлкі». Сцяленне закранае інтарэсы вялікай катэгорыі працаўнікоў. Улік перспектывных трапіла, паводле прыблізных падлікаў, каля 7 тысяч сёл з колькасцю двароў звыш 50, у тым ліку амаль 1.400 вёсак з колькасцю двароў больш за 100. Спатрэбіцца час, вялікія матэрыяльныя і грашовыя рэсурсы для іх сцялення ў добраўпарадкаваныя цэнтры. Аб'ектам сцялення, зразумела, стануць перш за ўсё дробныя вёскі — да 30 двароў, якіх у Беларусі больш за 12 тысяч.

Сельскаму жыхару цяжка расставіцца з прывычным асяродкам, з насядаючымі месцамі. Гэты псіхалагічны бар'ер — сур'ёзная перашкода і для сцялення, і для арганізацыі новага індывідуальнага будаўніцтва ў перспектывных сёлах. Вялікая сіла — традыцыя, звычка. І ў той жа час вялікую ролю мае прыклад, пачыны, давер'е да вопыту. Усім сваім выглядам, зручнасцямі добраўпарадкаваныя цэнтральныя сядзібы гаспадарак дэманструюць перавагі перад дробнымі паселішчамі. На нашу думку, патрэбна распрацоўка новых заканадаўчых мер, якія б заахвочвалі сцяленне ў цэнтральныя сядзібы. Добраўпарадкаванае паселішча падобна на арганізм, які развіваецца. Жыхары дробных сёл бачаць гэты перавагі. А гэта з'яўляецца важным матывам, які спрыяе перасяленню ў цэнтр, дзе ёсць і школа, і магазін, і клуб, і пошта, і медпункт, і адміністрацыйныя ўстановы, лепшая транспартная сувязь з горадамі. Аддаленасць школ — адзін з важнейшых момантаў, якія заахвочваюць жыхароў перспектывных вёсак да перасялення. Сцяленне павінна мець трывалыя асновы. У жыхара павінна быць цяга мець дом або кватэру ў буйным добраўпарадкаваным сяле.

Паколькі гутарка ідзе аб стварэнні якасна новых сёл, у сямім быце перасяленец павінен убачыць, адчуць гэтую новую якасць. Нельга становіцца на шлях штучнага ўзбуйнення сёл дзеля ажыццяўлення ідэі «аграгарадоў», якая нярэдка разумеецца вельмі абстрактна, без дастатковага ўліку рэальных фактараў.

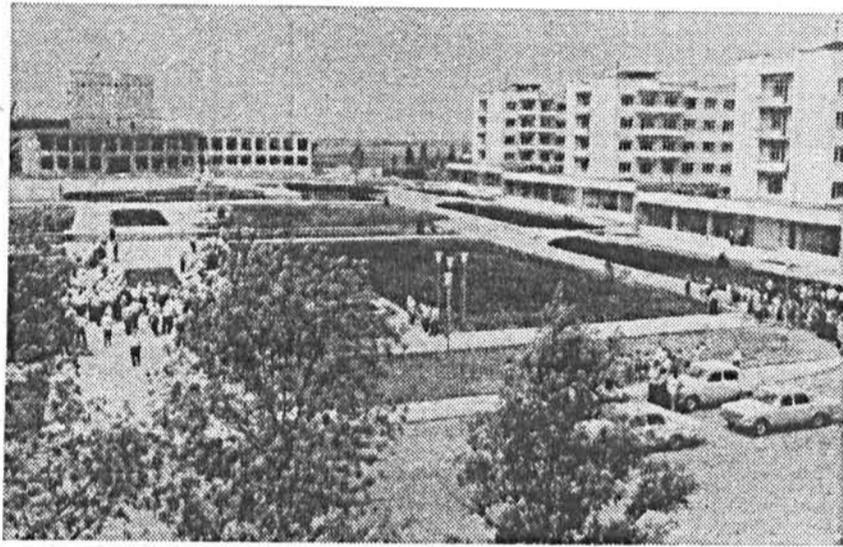
Жыццё патрабуе больш актыўнага рэгулявання працэсу ліквідацыі перспектывных сёл, укаранення тут плавага пачатку, больш цеснай сувязі гэтага працэсу з гаспадарчай дзейнасцю саўгасаў і калгасаў. Наспела неабходнасць разам з пяцігадовымі планами будаўніцтва распрацоўваць таксама планы сцялення кватэр і дробных вёсак, вызначаць патрэбныя для гэтага матэрыяльныя зарэсцы.

Выніковасць арганізатарскай работы ўсё больш залежыць ад таго, наколькі глыбока і ўсебакова вытворчыя задачы дастасоўваюцца да сацыяльных. Комплексны падыход да вырашэння эканамічных і сацыяльных праблем становіцца важнейшым прынцыпам арганізатарскай і кіраўнічай дзейнасці ў калгасах і саўгасах. Недахоп механізацыі ў многіх раёнах рэспублікі, цяжкасці, якія працягваюцца ў перыяд найбольшага напружання сельскагаспадарчых работ, яшчэ раз напамінаюць кіраўнікам гаспадарак аб важнасці вырашэння сацыяльна-бытовых пытанняў сучаснай вёскі.

На парадку дня — праблема, якая стаіць у шэрагу іншых важных пытанняў камуністычнага будаўніцтва. Карэннае змяненне аблічча, матэрыяльнай структуры сёл — адзін з важнейшых аспектаў аграрнай палітыкі Камуністычнай партыі.

В. КРУТАЛЕВІЧ,
сацыёлаг.

ЯКОЙ БЫЦЬ ВЁСЦЫ?

Цэнтральная сядзіба саўгаса «Сялюты» Віцебскага раёна.

снай мясцовасці. Праектуючы новую вёску, архітэктар атрымлівае магчымасць найбольш поўна наблізіць паселішча да багаццяў прыроды, каб паставіць яе на службу чалавеку. Арганічна ўпісанае паселішча ў сельскі ландшафт — адзін з аспектаў гармоніі чалавека і прыроды. Прырода Беларусі з яе найбагацейшымі фантарамі, прыгожым ландшафтам, са значнай плошчай лясоў, рэк і азёраў адрынае будаўнікам велізарныя магчымасці.

Новае паселішча павінна адпавядаць высокім санітарна-гігіенічным патрабаванням. Таму і медыцынская навука не можа стаць у банку ад працэсу пераўтварэння сіла. Размяшчэнне дзіцячых устаноў, вытворчых будынкаў, складоў і дахімікатаў, стан водазабеспячэння і каналізацыі, аэрацыя, планіровачная структура кватэр, стан навіолянага асяроддзя і харантар забудовы — усё гэта становіцца аб'ектам увагі ўрачоў ужо на стадыі праектавання. Санітарна-ахоўныя разрэзы паміж жыллой і вытворчай зонамі — абавязковае правіла ў будаўніцтве.

Масавое паўназборнае жыллёвае будаўніцтва на сяле, асновы якога закладваюцца ўжо зараз, несумненна, паскарае размах будаўніцтва. Але яно нясе і адмоўныя моманты: аднастайнасць, невыразнасць. Дойлід імкнуча зрабіць новы сельскі пасёлак яркім, прывабным, архітэктурна выразным, каб ён меў індывідуальнае, непаўторнае аблічча.

Глыбокі сэнс набывае і вытворча сельскагаспадарчая эстэтыка. Трэба, каб і жывёлагадоўчыя комплексы ўяўлялі сабою эстэтычна выразны ансамблі. Узводзімыя будынкі, ансамблі, рэканструюемыя пасёлкі павінны сваім выглядам выклікаць у сельскага жыхара пачуццё радасці; задаволенасці месцам жыхарства. Прывабнасць знешняга выгляду будынкаў павінна стаць адным з актыўных фактараў становячага псіхалагічнага ўплыву на сельскага жыхара.

Будаўнікі ўсё часцей звяртаюцца да каштоўнага вопыту народнага дойлідства, да прагрэсіўных традыцый мінулага. Тут шмат навывучанага.

Дасягненні архітэктурны горада становяцца і здабыткам сяла. Але ці можна

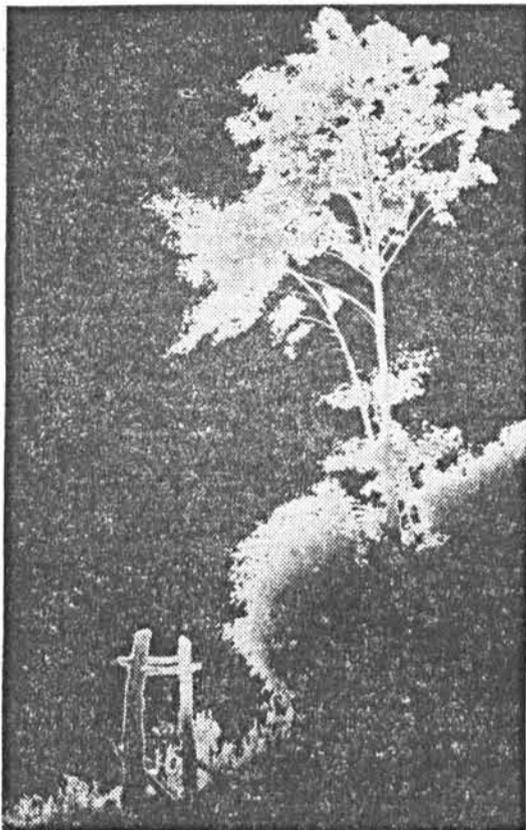
сутнасці ўсё сферы быту. Традыцыі ў планіроўцы дома, яго інтэр'ера, у размяшчэнні надворных збудаванняў маюць выключна глыбокія карані. Асабістая падсобная гаспадарка была, ёсць і яшчэ будзе важным эканамічным і сацыяльным фактарам у развіцці сяла. Яна падае спецыфіку сельскаму будаўніцтву. Таму важна прадугледзець тэндэнцыі развіцця гэтай сацыяльна-эканамічнай з'явы літаральна на дзесяцігоддзі наперад.

Паступова новыя элементы быту будуць выцягваць яго традыцыйныя аджываючыя формы. Структура новага сельскага паселішча паўплывае на развіццё форм землекарыстання, на характар падсобнай гаспадаркі. Ігнараванне архітэктарам асаблівасцей сельскага жылля, «гвалт» над традыцыйным вясковым укладам абарочваецца буйнымі ўскладненнямі ў быце сельскага жыхара. Асноўныя прышчыты горадабудаўніцтва набываюць універсальны характар. Аднак сельскі лад жыцця нельга перабіць наскакам, ігнаруючы аб'ектывныя заканамернасці. Яны, урэшце, прабываюць сабе дарогу, выяўляючы памылковасць надуманых планіровачных рашэнняў.

У эксперыментальных сёлах спалучаюць розныя прыёмы забудовы: сядзібную і шматпавярховую (без участкаў і з участкамі).

Цінавае рашэнне — агульны гаспадарчы двор з кармаўнічымі і сцяламі на значнай адлегласці ад жылых дамоў. Такая планіроўка, напрыклад, унята ў саўгасе «Муха-ец» Брэсцкага, «Раганнянскі» Жабінкаўскага, «Волма» Мінскага, у пасёлку Камунар Буда-Кашалёўскага раёнаў. У саўгасным пасёлку «Дайнава» Літоўскай ССР, напрыклад, гаспадарчыя пабудовы для ўтрымання жывёлы; захоўвання кормоў знаходзяцца паводле ад жылій забудоў. Агульны кармаўнік і водазабеспячэнне аблягаюць догляд жывёлы. Сам пасёлак забудаваны доўгімі і трохпавярховымі жыллымі шматкватэрнымі рамамі. Прыкатарныя участкі не прадугледжаны. Вакол дамоў пляцоўкі для дрэў і кветак. Паасобнае размяшчэн-

АДКРЫЦЦЁ ЦУДОЎНАГА

Ззянне.

Яркі прамень сонна разарваў дрымучую цемру сасновага бору. Раіца. На лістоце дубовай галінкі блішчыць роса...

Гладзіш здымак, і сэрца замірае, нібыта сапраўды чуеш шум лістоў, адчуваеш подых веццярку. Вось што значыць, калі праз аб'екты глядзіць на свет чалавек, які любіць і адчувае прыгажосць.

Нядаўна ў нас адбылася з ім сустрэча ў ДOME культуры Магілёўскага аўтазавода імя С. М. Кірава. У нас—гэта ў некалькіх соцень глядачоў, якія штодзённа прыходзяць у Дом культуры, каб пазнаёміцца з персанальнай фота выстаўкай Аляксандра Мікалаевіча Сідлерава.

Па прафесіі А. М. Сідлераў—інжынер, працуе тут жа, на Магілёўскім аўтазаводзе. І яшчэ ён мастак—чулы, данятлівы. Работы А. Сідлерава простыя, лаканічныя, але вельмі выразныя, глыбокія па зместу.

Аляксандр Мікалаевіч здымае прыроду. У гэтым асабліва прывабнае яго работ, якія неаднаразова ўзнагароджваліся на абласных, рэспубліканскіх і ўсесаюзных фотаконкурсах.

Фатаграфуе Аляксандр Мікалаевіч свае родныя мясціны на Магілёўшчыне. Яны яму дарагія і блізкія. Тут ён ведае кожную сцяжынку, тут знае яму кожны кусік. Можна, таму ад кожнага пейзажу павявае такой цеплынёю, такой сардэчнасцю. Хочацца пастаяць перад такімі цудоўнымі пейзажнымі здымкамі, як «Ранак», «Сонечны жарт», «У бары», «Лістанад», «Вялікая вада», «Палі апусцелі», «Ззянне», «Веліч» і іншымі.

А глядачы ідуць і ідуць... У кнізе водгукаў падзякам няма канца. «Дзякуй Вам за тое цудоўнае, што Вы нам падарылі!».

Мастак у пошуку. І мы з нецярпеннем чакаем яго новых работ, чакаем сустрэчы з яго здымкамі, якія адкрываюць прыгажосць роднай зямлі, робяць нас багацейшымі духоўна, прымушаюць яшчэ мацней любіць нашу родную сінявокую Беларусь.

В. КАРАЛЕЎ,

студэнт Магілёўскага педінстытута.

ФРАНЦУЗСКАЯ ПАЭТЫЧНАЯ ПРОЗА

Паэтычная проза—жанр вельмі распаўсюджаны ў сучаснай французскай літаратуры, жанр, да якога з вялікай прыхільнасцю ставіцца французская публіка. Гэта—агульначалавечы, глыбока паэтычны філасофскі роздум аб жыцці і яго сэнсе, аб лёсе, радасці і горасці быцця, аб каханні і пошуках ісціны, аб характэры і мудрасці.

У гэтым жанры працавалі і працуюць выдатныя майстры культуры Францыі. Сярод іх: мастакі Пабло Пікасо і Жан Лурэ, прагрэсіўны філосаф Гастон Башляр, драматург Поль Кладэль, паэт Жан Както, п'есменнікі Луі Арагон і Андрэ Брэтон і шмат-шмат іншых.

Леанід ЯУМЕНАЎ.

Жак ШАРП'Е

АДЗІНАЕ ЖАДАННЕ

Адзінае жаданне напіцца з фантана дзіўнага надвор'я накіроўвала нашыя крокі па краіне, якую мы так мала ведалі, над якой, струменячыся пад ветрам, распасцёрлася неба маладой восені.

І мы ішлі, каб кінуць у блакіт позіркам крануцца птушак у недасяжнай вышыні, і мы ішлі, каб увянчаць зямное брацтва і сяброўства пад ледзяным пеглядам сфінксаў тае гары, што ўчэпіста трымае адзінокае дрэўца паслухмяных аліў. Той куток, дзе мы былі, здаваўся нам тады месцам вялікіх падзей забытай гісторыі ці тых, што яшчэ не прыйшлі.

Але такое прадчуванне знайшло ў нашых сэрцах доўгае маўчанне, і мы засталіся ў ім, сумняваючыся ў магчымасці здзейсніць тое, дзеля чаго была створана гэтая зямля. Мы задавалі свае пытанні гэтаму забытаму сусвету, іерогліфы якога дзіўнай веліччу адбіліся ў нашай свядомасці; потым мы, шукальнікі вытокаў, так і не ведаючы, хто іх натхняў, паехалі, перасякаючы загадкавыя награвашчванні амярцвелых абломкаў прыроды і рэчаў чалавечых рук, думаючы, што тут, магчыма, лютавала некалі якась бітва, вытокаў якой было дзіўнае і неверагоднае каханне, пакліч якога і зараз адчуваецца ў водары дзікае мяты, воіны якога паяднеліся ў тысячагадовым крышталю неба. Час узвышае тое, што не выракаецца.

1955 г.

Гастон БАШЛЯР

АГЕНЬЧЫК СВЕЧКІ

Для мяне зараз усё — у непарыўным адзінстве з вобразамі, што падарылі мне паэты, у непарушнай супольнасці з адзінотай іншых.

Я застаюся адзін, непаўторна адзін сам-насам з адзінотай іншага.

Адзін, ноч, кніга, есветленая трапяткімі сплахамі, свечкі — кніга і свечка,—здваены астравок святла супраць здвоенай цемры духу і ночы. Я вывучаю! Але я ўсяго толькі часцінка дзяслова, які трэба спазнаць.

Мысліць я не рашаюся. Перш, чым мысліць, трэба вывучыць. Гэта толькі філосафы мысляць да таго, як вывучыць.

Свечка патухне раней, чым складаная кніга стане зразумелай. Трэба нічога не згубіць з часоў святла свечкі, вялікіх гадзін старання!

Калі я адрываюся ад кнігі, каб паглядзець на агеньчык свечкі, я пачынаю мержыць.

Гадзіны расплываюцца тады кругамі ў чуйнай адзіноце. Плывуць гадзіны кругамі між адказнасцю пазнання і свабодой летуценняў, гэтай самай лёгкай свабоды адзінокага чалавека. Так, смутак ахапіў бы мяне, каб летуценнік, які знаходзіцца ў сэрцы майго вобраза, паведаў мне прычыны сваёй адзіноты, якую-небудзь старую гісторыю аб здрадніцтве жыцця. Ах! Майго ўласнага былога хопіць з лішкам, каб усяго перапоўніць сумнымі ўспамінамі. Мне не трэба былога іншых. Але мне патрэбны вобразы іншых, каб упрыгожыць мае ўласныя.

Мне патрэбны летуценні іншых, каб успомніць доўгія гадзіны працы ля трапяткіх і пакорлівых агеньчыкаў, каб успомніць, што некалі я быў летуценнікам свечкі.

1961 г.

Анры БАШО

КАСТА ВОІНАЎ

Утаймавальнікі дзікіх слоў і бунтарскія думак, людзі з чыстымі рукамі на грыве коней і на жываце жанчын.

У вялікіх ваенных злучэннях, жорсткія геаметры духу — вы гаспадары ненажэрных глотак гармат.

Летуценнікі чысціні, пастухі смерці, падснежныя жыхары бетону. Непісьменныя, вы выводзіце ў нябёсах страшэннае слова.

Жрацы жалеззя, што дыміць ад бою, вы абдымаецеся з металам і жанчынамі. Вінаградары, вінаробы, вы выцскаеце з людзей гангрэны.

Панурыя дзеці. Дзеці крызаеа Маці, якую бог увабраў у свой вобраз у неверагодным гармідары жывельнага кахання, перадсмяротных вантробаў, патрушчаных касцей.

Людзі са сцятымі кулакамі, вы кідаеце: нічога за нічога. І вы не аддаеце нічога, акрамя апошняй крыві і апошняга перадсмяротнага крыку.

Яны ідуць. Яны знішчаюць. Але ці ведаюць яны, о валадар журботы, што ўсё — пустэча і пагоня за ветрам!

Яны знаюць. Вецер пераносіць пяскі, перакочвае паблельныя косці. Яны ідуць, яны крычаць з глыбіні маўчання: вока за вока!

Яны крычаць гэтаму жорсткаму і чорнаму богу, што стаіць супраць іх: вока за вока!

І цішыня, цішыня, о маё сэрца. Хто можа знаць? Хто можа вымераць глыбіню? Бяздонне часу. Бяздонне пяскоў. І яшчэ больш глыбокае бяздонне надзеі.

1958 г.

Марсель БЕАЛУ

НАСТАЛЬГІЯ ПТУШАК

Мая вежа нібы маяк, паглынуты акіянам.

Ля яго згаслых агнёў і разбітых люстраў не патрэбны нікому назіральнік, я мог убачыць часам, як, працінаючы цёмную глыбіню, населеную душами нябожчыкаў, вялізны карабель з прадзіраўленымі бакамі ўладкоўваўся на пасцелі ружовых пухіроў. Далёкі ад ночы, далёкі ад яснага дня, пагружаны ў маўчанне, за тысячы крокаў ад бур і прыбою, я жыў там, унутры зіхатлівай цемрадзі, дзе ніколі не празвініць ніводная гадзіна.

З сэрцам лёгкім, без успамінаў, мне здаралася пакідаць сваё незвычайнае пасрэдніцтва. Асядлаўшы меднае лесвічнае біла, па вузкай лесвіцы я кідаўся штопарам уніз да вільготнага жылля, вытканага жывымі дыямантамі, дзе мяне чакала мая бялявая, мая пляшотная каханая. Яна гаварыла мне: я кахаю цябе, я кахаю... І голас яе быў падобны на кветкі, што растуць у пустыні. Потым у гарачых абдымках, як закаханыя зямлі, мы вярталіся...

Магічным кругам азляючых зорак тысячы рыбін акальцоўвалі наша каханне. Некаторыя прылепліваліся да шкла ратамі чалавечай формы і пукатымі вачамі з паглядам мёртвых жывёлін.

А калі іхнія плаўнікі расквечвалі нашы шклянныя сцены, мы рабіліся крыху мацнейшымі, мы адчувалі, як падымаецца ва ўсёй істоце далёкае біццё крылаў.

* Згодна з пададзенымі старажытных рымлян, душы нябожчыкаў жывуць у марскіх глыбінях.

Мары-Жан ДЗЮРЫ

У ПУСТЭЧЫ, ЗАПОЎНЕНОЙ СЛОВАМІ

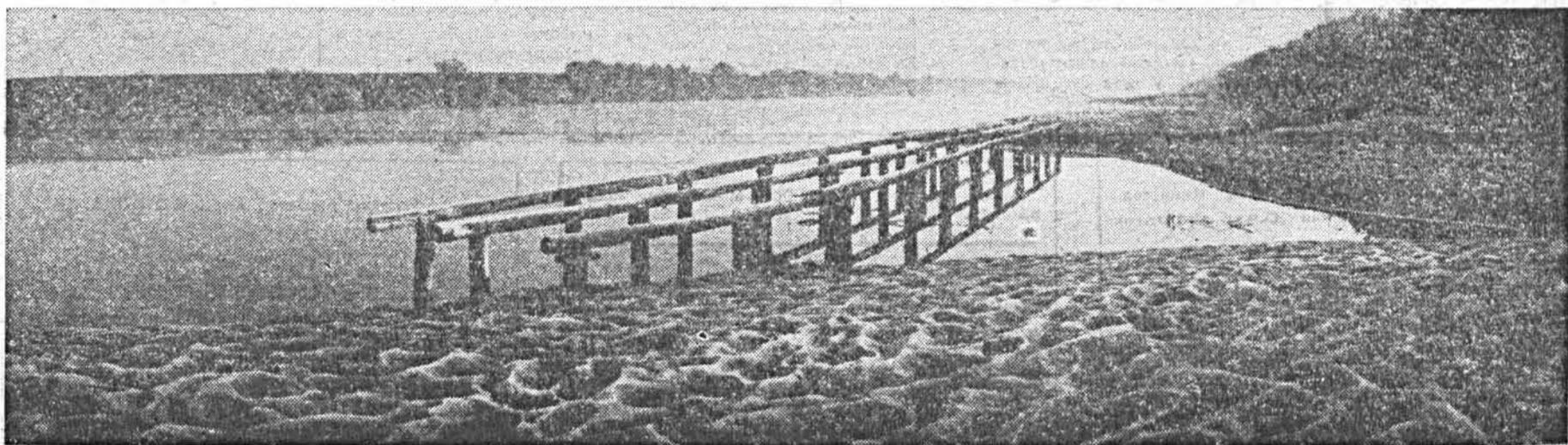
У пустэчы, запоўненай словамі, якіх я ніколі не знайду, віхурыць хаос, дзе кожны падобны на ўсіх і толькі на самога сябе. Рэчы, падуладныя маім рукам і вачам, гэта — разарванае і адзінокае быццё да якога я ніколі не змагу далучыцца.

Неверагодны першы лісток на кончыку галінкі вінаграднай лазы, я згублю цябе, калі ты не зразумееш майго слова.

Пушынкі чырвонага снегу, што вецер гоніць ад рыбакоў, і мова, каб вас сабраць у маім сэрцы!..

Бязлівец — побач з каханнем... І маўчаць аб каханні вусны, якое таксама маўчыць. Які ж пакліч адкрые мяне ці ўрэшце я сам вызвалю сябе!

1958 г.

Ранак.

Марцін КОЎЗКІ.

ФРАЗЫ

- Не крыўдна, калі абганяюць, крыўдна, калі абыходзяць.
- Нават пяць указальных пальцаў нельга сціснуць у кулак.
- Прабіўся і клешч — з рэшата ў сіта.
- Паралельныя не сыходзяцца... Паралельныя сыходзяцца... І ў геаметрыі звадкі.
- Сцвярджаю адмаўленнем: «Не дурань!».
- Сцеражыцеся: ён прыкідваецца не тым, за каго сябе выдае.
- Падракунак: ведаў, куды з чым, як з кім, каму што, што да чаго, ды што з таго?

МІЖ ІНШЫМ

- Зубы ў крытыкаў прарэзваюцца марудна; куды хутчэй вырастаюць крылы ў Пегасаў.
- Пісаў слабыя вершы — нідзе не друкавалі, піша рэцэнзіі на патычныя зборнікі — друкуюць.
- Адзін аўтар яшчэ не навучыўся як след пісаць, другі ўжо навучыўся... не пісаць і спачываць на лаўрах.

Рыгор БОХАН.

Дзмітро АРСЕНІЧ

СТРЭЛЫ З ЛУКА

- У выхаванні часта пашыраны метады самаабслугоўвання.
- Дваяная вцярожнасць аўтара: падпісаў псеўданім крыптаграмай.
- Да таго крылаты чалавек, што крылы для яго — проста лішнія.
- Кажуць: дзяцей трэба выхоўваць з калыскі. А з якога часу — дарослых?
- Плагіятар ніколі не абкрадзе графамана.
- Моў такое развітае пачуццё гумару, што смяяўся нават там, дзе іншыя плакалі.
- Графаман мае рацыю, калі скардзіцца, што яго не хочуць друкаваць.
- Кожда сцэнарыста: «Дробнага чалавека — дробным планам».
- Дапытлівы: паехаў на полюс, каб убачыць зямную вось.

Пераклаў з украінскай
М. БАЗАРЭВІЧ,

Андрэй КАЦЮБІНСКІ

КАНВЕРТ З ГАЛУБАМІ

У кабінце Зайцава сабраліся калегі — Петракоў, Мядзюнік, Курыленка і іншыя.

— Вось якая справа, — сказаў Зайцаў. — Мы ўсе ведаем, што Гнат Піліпавіч аддае замуж дачку і запрасіў нас на вяселле. Гэта для нас вялікі гонар, таварышы. Мы не можам ударыць тварам у гразь і ў сто разоў мусім аддзячыць нашаму шэфу за яго ўвагу і любоў, за шырокую натуру і непасрэднасць. Калі ласка — хто што прапануе?

— Мяркую, што найлепшы падарунак маладым — грошы, — выскачыў Мядзюнік. — Інакш можна трапіць у няёмкае становішча. Купіш нейкую рэч, тэлевізар або халадзільнік, а ў іх — ліёнеш — ужо ёсць. Найболей пэўная справа — грошы. Тады блакітны канверцік. Сціпла, зручна і маладой пары на першыя выдаткі будзе, хе-хе-хе...

— Прапаную па паўсотні, — абав'яўся Курыленка. — Усё так...

— Э, не! — перапыніў яго Мядзюнік. — Трэба быць шчадзейшымі, таварышы! Да каго ж мы ідзем?

— Добра. Калі ўжо Іван Савіч намякнуў на шчодрасць, то не збяднеем, даючы па сотні. Кругленькая сума, каб...

— Прабачце, — падняў руку Петракоў, я за сотню. Толькі без хітрыкаў: па сто і баста. Для Гната Піліпавіча мы ўсе роўныя...

Дамовіліся і — разбегліся.

«Хе, сотні!» — усміхнуўся сам сабе Петракоў. — Падатру я вам нос, сябручкі! Для мяне Гнат Піліпавіч — як родны бацька! Паўтары і ні капейкі меней...»

«Э, галубочкі, — задуманна моўў Курыленка. — Даве паперкі — вось мой презент. У жыцці, як на футбольным полі: выйграе той, хто лепшы майстар».

«Так-так, даражэнькія, — меркаваў Мядзюнік, — я вас усіх абядаў вакол пальца. Ад мяне — сто пінцэсентаў. Хай шэф ведае маю ўдзячнасць...»

Курыленка прыбег увечары дамоў, ашукваў блакітны канверт, гуаш, пендзік і пачаў маляваць галубоў, што замерлі ў пацалунку. А намалываўшы,

прыгожымі літарамі ён вывеў сваё прозвішча, паклаў у канверт сто рублёў і заклеў.

Вяселле адгулялі весела, гучна, раскошна.

Усе былі задаволены. Курыленка таксама. Гэта ж сам Гнат Піліпавіч пакваляў яго твор — галубкоў.

Ды вось неўзабаве калегі прагаварыліся аб таямніцы свайго канвертаў. Курыленка зразумев, што яго подла ашукалі.

І ён страціў спакой. Што ж цяпер пра яго, падумае шэф? Курыленка таў на вачах сваякоў і супрацоўнікаў, хадзіў як непрыкаяны. З шэфам ён баяўся нават сустрэцца. Калі ж лёс зводзіў іх і Гнат Піліпавіч, падаючы руку, усміхаўся ды і казаў: «Што ёсць вы мне не падабаецца, даражэнькі...» — то Курыленка быў упэўнены, што гэта не на дабро. «Бачыш, — грыз ён сябе, — прыкідваецца, быццам нічога не ведае, нават выгляду не паказвае... А як толькі дае-небудзь дам маху, то ён монтрага месца не пакіне і вытурчыць мяне з трэскам...»

Жыццё арабілася няспеўнае. Хоць ты звалняўся. І ўжо калі здавалася, што няма ніякага выйсця, Курыленка прыдумаў, як змяць з сябе пляму. Ён узяў блакітны канверт, намалываў галубамі, паклаў сто рублёў і паўся да месца, дзе жылі маладыя. Ашукваў іхнюю кватэру, асяржонна падкраўся і прасунуў канверт у шчыліну пад дзвярамі.

Назаўтра пры сустрэчы Курыленка смела паглядзеў у вочы Гнату Піліпавічу. На яго шчоках нават румянец зайграў.

— О, цяпер вы маладзец! — весела ўсміхнуў Гнат Піліпавіч. — Кінь журбу, як спяваецца ў песні, і ўсё міне...

«Значыцца, канверцік падзеўнічаў?», заспявала душа ў Курыленкі.

— А як вашы маладажоны, — пацікавіўся ён.

— Дзякуй, жывуць, як галубы. Некальні даён назад пераехалі на новую кватэру...

— На новую? — толькі і выпалася ў Курыленкі, але шэф на гэта, здаецца, не звярнуў увагі.

Пераклаў з украінскай
П. СТЭФАЎВІЧ.

Паўло ГЛАЗАВЫ

БАЙКА ПРА КРЫТЫКУ

Кату аднойчы мышаня Крычала: — Дурань ты! Свінны! Ты абібок, ты дармаед! Ты хам, ліх не бачыў свет! І так да позіле пары Яно казала вельмі смела, Во кот — сядзеў калі нары, А мышаня — ў нары сядзела. І між людзьмі бывае так: Крытыкаваць? О, ён — мастак! Ды пераважна не на сходах, А па кутках, па «Шва-водах». Есць знізу крытыка і згары, І ёсць, выходзіць, і з нары. Пераклаў з украінскай М. МІРАНОВІЧ.

МУЗЫЧНАЯ МАЗАІКА

Мал. А. ЧУРКІНА.

ШАВАТАР

ЖАРТ

Дэкладчык скончыў пад апладысменты залы. Пачалася абмеркаванне.

На трыбуну выходзілі выступачыя: кожны трымаў перад вачамі паперку і старанна счытаў з яе тэкст. Чыталі пра дасягненні і недахопы, пра перадавікоў і адстаючых, нават пра свае думкі.

Раззучыліся людзі гаварыць сваімі словамі, — раздражнёна сказаў Тарабараву суседу па крэсла. — Як ёсць раззучыліся. Гадоў з дзесяць назад шчэ маглі. А цяпер якіх-небудзь дзяццаць слоў з трыбуны сказаць — дык канспект пішуць.

— А чаго вы хочаце! — адгукнуўся сусед. — Мода,

ліха на яе! Вунь, паглядзіце на бабу Хрысцю. Ніколі раней па шпартгалцы не выступала, а сёння не вытрымала.

— Некаторыя працаўнікі, — чытала з трыбуны гэрэдзробшчыца бабу Хрысця, пабляскаваючы шкельцамі акулераў, — вельмі (паўза) няўважлівыя. Паліто здаюць, а пра (паўза) нумаркі забываюць. Ці ж гэта парадок?

— Ды не пішы ты, не пішы, — гарача зашаптаў Тарабараву у вуха суседу. —

Што ў цябе на сэрцы, што думаеш — тое й кажы! Ну, недзе памылішся. Ну, заікнешся. Ну, п'отам цябе крыху абдасць. Дык дэруём жа! Не Цыцэрон ты, самі ведаем. Самі, мабыць, такія, як ты...

— Таварышы, не (паўза) забывайцеся браць нумаркі! — прачытала ў заключэнне бабу Хрысця і павольна пайшла са сцэны.

— Трэба канчаць, ой, трэба канчаць з гэтымі паперкамі, — не давадуць яны да добра, — рэзюмаваў Тарабараву. — Першым падаю

прыклад. Падрыхтаваўся ўжо. Вось толькі дойдзе да мяне чарга...

— Слова даецца таварышу Тарабараву, — абвясціў старшынстваючы.

Тарабараву напярэці галыштук, аднак выходзіць да трыбуны не збіраўся.

— Чаго сядзіш! — засыкалі на яго з усіх бакоў. — Табе выступаць!

— А я — з месца, — з пачуццём уласнай годнасці адказаў Тарабараву. — Без паперкі. Сваімі словамі.

...У зале хаалююча загучала яго палкае слова, запісанае на партатыўны магнітафон, які ён урачыста трымаў ля грудзей.

В. ГІЛЕВІЧ.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателі БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856.

АТ 01299

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месціна галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворнай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алякс АСІПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН,

Анатоль ГРАЧАНІКАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ,

Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАУ,

Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА,

Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара),

Уладзімір НЯФЕД, Віктар ПРАТАСЕНЯ,

Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ,

Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК, Рыгор ШЫРМА.

Адказны сакратар Мікола ГІЛЬ.